

tillfälle att yttra mig rörande åtskilliga punkter i Kammarens arbetsordning, hvilka jag trodde böra blifva föremål för en närmare granskning; och är det min enskilda tanke att frågan om granskning af vår arbetsordning möjligen skulle hafva fått en annan utgång, än som nu blef fallet, om icke en ömtålig fråga varit förbunden med förslaget om sådan granskning. Emellertid har denna sak gifvit anledning till åtskilliga samtal emellan Kammarens ledamöter, så väl om en som annan punkt i arbetsordningen, hvilket åter föranledt mig att i Kammarens kansli begära att få se den föreskrifna förteckningen å de ledamöter, som under innevarande riksdag begärt ledighet från riksdagsgörömlen. Dervid har jag funnit att, med afseende på det sätt, hvarpå förteckningen i kansliet förts, ett och annat återstått att önska. Jag skulle därför vilja hemställa till de Herrar, som hafva inseende öfver Kammarens kansli, att denna förteckning må förses med en kolumn, hvori upptages tiden när de permitterade till Riksdagen återkomma, äfvensom att förteckningen i öfrigt må föras fullständigt och riktigt.

På begäran blef denna hemställan bordlagd.

Kammarens ledamöter åtskiljdes kl. 10½ e. m.

In fidem
H. Husberg.

Onsdagen den 6 Mars.

Kl. 10 f. m.

§ 1.

Justerades protokollet för den 28 Februari.

§ 2.

Föredrogs Stats-Utskottets utlåtande N:o 9, angående regleringen af utgifterna under riksstatens femte hufvudtitel.

I anledning af Utskottets hemställan i

Punkten 1 anförde:

Herr Statsrådet Friherre Leijonhufvud: Det har hos mig väckt någon förundran, att Stats-Utskottet ansett de i Kongl. Maj:ts proposition och statsrådsprotokollet anförda skäl för nödvändigheten af det här ifrågasvarande anslaget icke vara tillräckligt talande, ty jag har af dessa skäl, hvilka kommit departementet till handa från öfverdirektören för mariningeniörstaten, blifvit fullt öfvertygad om anslagets nödvändighet. Öfverdirektören påvisar nemligen alldeles tydligt, att göromålen äro så ansträngande att de omöjligen kunna nöjaktigt bestridas af den nuvarande personalen. Till närmare belysning af saken vill jag nämna, att, när den gamla konstruktionskorpsen ombildades, så utgjordes densamma af 14 konstruktionsofficerare och 4 maskinistofficerare — bland hvilka platser dock 3 voro vid den tiden vakanta och alla dessa tjenstemäns göromål skulle enligt Kongl. Maj:ts år 1867 framställda förslag öfverflyttas till mariningeniörstaten, som enligt samma förslag skulle bestå af 10 tjenstemän; hvarjemte afsågs, enligt planen, att elever skulle vid mariningeniörstaten antagas. Riksdagen ville dock icke bevilja det anslag, som erfordrades för öfveringenjörerna, hvilka enligt Kongl. Maj:ts förslag skulle vara två, och således blef personalen inskränkt till 8 personer. Såsom skäl härför säger Riksdagen i sin underdåniga skrivelse följande: "Med hänseende till landets begränsade tillgångar och den dyrbara beskaffenheten af nutidens sjökrigsmateriel, kan med säkerhet antagas, att för framtiden anskaffningen af krigsfartyg blir i den mån inskränkt, att såväl ritningars uppgörande som byggnadsarbetenas öfvervakande kan medhinnas af en mindre talrik personal än den i propositionen föreslagna."

Sådan var Riksdagens åsigt, men det visade sig snart att Kongl. Maj:t hade riktigare begrepp om saken än Riksdagen, ty redan under det påföljande året fann sig öfverdirektören nödsakad att hos Kongl. Maj:t anhålla, att några underofficerare skulle få användas för vissa göromål, hvilka egentligen tillkommo mariningeniörerna. Denna åtgärd, som sedan vidtogs, är dock icke ändamålsenlig och lämplig, ty underofficerarne äro redan förut mer än nog upptagna af sina egna göromål, och de nya, som på dem öfverflyttades, erfordra större sakkunskap än man af en underofficer kan vänta.

Öfverdirektören anför vidare bland skälen för personalens förstärkning äfven det, att det nu händer icke så sällan, att, då till följd af kommandering, besigningsresor utomlands m. m. några bland officerarne måste vara frånvarande, direktörerna i stället för att hafva nödigt antal biträden stundom hafva blott ett och stundom intet sådant. Det är visserligen sannt att det skall verka fördelaktigt, att de särskilda verkstäderna blifva sammanslagna, men den vinst, som häraf bör uppkomma, blifver egentligen endast i afseende på arbetsprodukten och ej i behovet af befälspersonal, ty det är dock icke, såsom här påståtts, så mycket de långa distanserna mellan verkstäderna, som vålla de största olägenheterna, utan den förnämsta orsaken till den ansträngande tjensten ligger uti mängden och beskaffenheten af de olikartade göromålen.

Vidare vill jag pepeka, att enligt Kongl. Maj:ts förslag till korpens omorganisation skulle hvar och en tjensteman derstädes vara skyldig att

afgå vid uppnådd pensionsålder, det vill säga vid 55 år. Denna bestämelse, som ansågs nödig för att ständigt hålla korpsen vid friska krafter, underkändes dock af Riksdagen, och till följd häraf kunna icke marin-ingenjörerne afskedas, äfven om de i följd af sin ålder ej längre äro tjenstbara.

Man har sagt, att någon förstärkning i personalen, på det sätt här är i fråga, icke behöfves, emedan officerare på indragningsstat äro skyldige att göra tjenst; men härvid vill jag anmärka, att numera äro arbetsmetoderna helt olika mot förr, och att, om det än obetingadt medgifves att dessa officerare hade förvärfvat en respektabel erfarenhet och skicklighet uti allt, som kunde förekomma vid byggande af de gamla segel- och träfartygen, dessa officerare dock — på sätt de sjelfva jemväl erkänna — numera, sedan man öfvergått till jernkonstruktion och ångfartyg, icke längre kunna anses deruti fullt hemmastadde, hvarföre de också sjelfve föredraga att gå in på indragningsstat. För öfrigt må det angående dessa män märkas att de äro ålderstigne; de fleste bland dem äro nemligen öfver pensionsåldern, och att de ej äro skyldige att tjenstgöra i en annan grad än den de förut innehåft, men i denna grad kunna de icke användas, och de äro således icke att påräkna för detta ändamål. En enda bland dem är något yngre till åren, men har i en lång följd af år varit anställd såsom lärare vid navigationsskolan i Göteborg, hvilken plats han fyllt med mycken heder. Att kalla honom bort derifrån för att söka göra honom till mariningeniör, anser jag för min del alls icke vara lämpligt.

Bristen på nödig arbetspersonal inom korpsen är så stor, att öfverdirektören i höstas måste begära att få anställa några biträdande ingenjörer. Man tyckes vid korpsens omorganisation hafva tänkt sig att utexaminerade elever från teknologiska institutet skulle vara villige att tjena vid mariningeniörstaten endast för den erfarenhet de der kunde vinna, men erfarenheten har visat att de icke äro benägne att gå der för ingenting, hvilket väl icke heller kan förundra någon, enär de haft att genomgå en dyr kurs, och efterfrågan nu är stark inom den enskilda industrien. Öfverdirektören begärde derföre, att af tillgängliga medel skulle anvisas så stort belopp, att de biträdande ingenjörer han behöfde kunde erhålla 2,000 R:dr om året i aflöning, men det har ändå icke lyckats att erhålla sådana, och skälet dertill är, att ingen vill gå in på en väg, der han icke har någon säkerhet för framtiden, så länge icke Riksdagen anvisat de till aflöning erforderliga medel. I Kongl. Maj:ts proposition i ämnet är lönen icke beräknad högre än 1,600 R:dr för hvar och en, och det är ej osannolikt att det framdeles kan blifva nödigt att höja denna summa, särdeles som den enskilda industrien numera visar en sådan lifaktighet, att densamma oupphörligen behöfver nya krafter, liksom den äfven förmår bättre aflöna dem som egna densamma sin tjenst. — Det har vid remissen af Kongl. Maj:ts proposition blifvit af en talare yttradt, att det ej vore lämpligt att antaga några elever, emedan det, enligt hans åsigt, vore att befara att de skulle blifva invande uti en dålig arbetsmetod. Det kan icke falla mig in att ingå i bemötande af detta påstående, särdeles som de för sin duglighet allmänt aktade män, som der blefve deras ledare, lemna full säkerhet mot hvarje sådan beskyllning, och de mindre goda anordningarne vid varfvet icke äro beroende af mariningeniörernes åtgöranden, utan komma att väsentligen förbättras på

samma gång som varfven blifva omordnade. Jag är derföre, i likhet med öfverdirektören och marindirektörerna, förvissad om, att vid denna korps finnes en verkligt god skola för elever, och att det är särdeles önskligt, om sådane kunna erhållas derstädes, ty det är endast undantagsvis som någon kan fås utifrån och, i så fall, endast mot högre lönevillkor än staten består.

Således synes mig, att alla skäl mana dertill att Kammaren må, med afslag å Utskottets hemställan, bifalla Kongl. Maj:ts proposition i ämnet.

Herr Grefve Posse: Jag ber att med några ord få redogöra för den uppfattning af denna fråga, som gjort sig gällande hos majoriteten inom Stats-Utskottet. Det förefaller till en början anmärkningsvärdt att, då mariningeniörstaten så nyligen som år 1867 blifvit organiserad, redan nu erfordras en tillökning i densamma. Det är väl en sauning, att den organisation, som representationen då medgaf, blef något mindre omfattande, än hvad Kongl. Maj:t begärt, men det står dock alltid kvar, att frågan för icke längre sedan än 1867 blifvit af representationen pröfvad, och att den organisation, som då stadgades, ansågs tillfredsställande. Detta var ett af skälen till Utskottets nu gjorda hemställan. Ett annat skäl, som kanhända är mera djupgående, bestod uti hvad som så ofta här blifvit upprepadt, då femte hufvudtiteln behandlats, eller att det, för den oin- vigde åtminstone, synes som om en ganska dryg andel af de för flottan utgående årliga anslagen i alltför väsendtlig mån användes på personalen, och att deremot en alltför liten del deraf kommer materielen till godo; och den omständigheten, att regeringen synes ega en annan uppfattning, kan väl icke utgöra något synnerligen viktigt skäl för Utskottet att hemställa om anslag för ökande af en personal, hvilken det anser redan vara alltför stor. Det är naturligt, att man deremot gör den invändning, att bemälda personal må vara huru stor som helst, så har dock regeringen den uppfattning, att den, hvad speciellt beträffar mariningeniörstaten är för liten och behöfver ökas. Men denna invändning vill jag bemöta med en annan invändning: hvarföre vidtager icke regeringen den åtgärd, som dock blott är beroende på dess eget beslut, att sätta på vakans den massa båtsmän, som nu gå så godt som sysslolöse i kronans tjenst? Om denna åtgärd vidtages, så är det sannolikt, att genom inflytande vakansafgifter skulle beredas tillräckliga medel för att bestrida de utgifter, för hvilka regeringen nu fordrat nya anslag.

Det är på dessa skäl, som Utskottets majoritet tillstyrkt Riksdagen att afslå det nu begärda anslaget, och jag ber att få förorda hvad Utskottet i denna del hemställt.

Herr Palander: Jag hade redan vid remissen af Kongl. Maj:ts proposition rörande statsverkets tillstånd och behof tillfälle att uttala min åsigt, att det icke allenast icke vore nyttigt att bevilja det nu ifrågavarande anslaget, utan att en sådan åtgärd vore rent af skadlig. Jag skulle således vid detta tillfälle icke hafva begärt ordet, om icke en del af de skäl jag vid nämnda tillfälle anförde till stöd för min nyss omförmälda åsigt nu ånyo från statsrådsbänken blifvit bemöta.

Här har från statsrådsbänken i dag uppgifvits, att ett bland de för-

nämsta skälen till den af Kongl. Maj:t ifrågasatta utvidgning af mariningeniorstaten vore, att de nuvarande mariningeniörerna voro så ytterst öfverhopade af göromål, och såsom bevis för denna uppgift åberopades ett öfverdirektörens yttrande i detta ämne. Jag vill visst icke försöka bestrida öfverdirektörens auktoritet, men då det här gäller en fråga, deri hvar och en lätteligen kan skaffa sig en öfvertygelse, så må det ursäktas, om man sätter en sådan sin egen öfvertygelse, då den stödjer sig på allmänt kända sakförhållanden, framför hvilken auktoritet som helst. Jag påstod vid remissen, att de stora distanserna på kronans varf och det myckna gåendet från den ena ändan af detsamma till den andra vore i väsendtlig grad vållande till, att tiden blir så knapp för de nuvarande mariningeniörerna, men från statsrådsbänken yttrades nyss, att detta mitt påstående ej håller streck i nämnvärd grad. Jag ber då att, till stöd för hvad jag sålunda anförde, få nämna, att den ingenjör, jag kan gerna tillägga honom epitetet utmärkt, hvilken det ålegat att uppgöra förslag till koncentrerung af verkstäderna på kronans varf i Carlskrona, under samtal med mig yttrat, att hans tid i väsendtlig mån tages i anspråk af nödvändigheten att emellan arbetsposterna röra sig från det ena stället af det vidsträckta varfvet till det andra, och jag saknar icke giltig anledning att antaga, att äfven de öfrige mariningeniörerna, synnerligen vid nämnda varf, äro underkastade samma tidsödande besvärighet.

Man har talat om, att flottans konstruktionskår bestod af större personal, än den nuvarande mariningeniorstaten upptager. Men man bör dock dervid komma ihåg, att förr i tiden bygdes samtliga kronans fartyg, linieskepp, fregatter, korvetter och kanonbåtar af olika klasser, på kronans egna varf, då det deremot nu endast är undantagsvis, som något fartyg der bygges. Ätminstone har förhållandet varit sådant under den tid, som den nuvarande mariningeniorstaten funnits. Jag tror för öfrigt, att det som egentligen bör vara bestämmande för hvars och ens votum i denna fråga är, huruvida staten, såsom skeppsredare och skeppsbyggare betraktad, bedrifver denna rörelse i sådan omfattning att, under förutsättning naturligtvis af tidsenliga och välbetänkta anordningar, för densamma flere än åtta mariningeniörer behöfvas, ritare och verkmästare oberäknade. För min del vågar jag betvifla, ja till och med bestrida detta. Gå vi till vårt grannland, Norge, der, såsom Herrarne kanske hafva sig bekant, det stora flertalet örlogsfartyg bygges på statens egna varf, och slå vi upp dess rulla, så finner man under rubriken: "Skibsbyggeriet" endast två personer, en sekundlöjtnant i marinen, konstruktör, och en skeppsbyggmästare. I förbigående ber jag att med anledning af Norges föredöme få fästa uppmärksamheten derpå, att, ifall svårighet hos oss uppstår att tillfälligtvis fylla underordnade platser inom mariningeniorstaten, så kan det gå för sig att bland sjövapnets olika officerskorpsor uppleta yngre personer, lämplige att tillfälligtvis bestrida dylika underordnade befattningar. — Nästa rubrik i rullan heter: "De Mekaniske Verksteder", och derunder finnas upptagne tre personer, nemligen 1 direktör, 1 assistent och 1 "verksmester". Således är hela antalet af de personer i Norge, hvilka motsvara våra mariningeniörer, fem. När man nu vet, att norska marinen på eget varf bygger fartyg i ganska stor utsträckning jemförelsevis med hvad vi göra — så är t. ex. nu under byggnad derstädes en

större monitor — så förefaller det verkligen underligt, om hos oss, der man under de sednaste åren på kronans varf, oberäknadt båtar, endast nybyggt en liten ångbogserslup samt träkorvetten Balder, hvars maskineri dock förfärdigats på enskild mekanisk verkstad, det nuvarande antalet mariningeniörer skulle vara för ringa, synnerligen derest varfsverksamheten koncentreras. Då man betraktar staten i dess förutnämnda egenskap af skeppsredare och skeppsbyggare, tror jag verkligen, att man kommer till den lugna och säkra öfvertygelsen, att det är både öfverflödigt och orätt att bevilja anslag till en utvidgning af mariningeniörstaten, i synnerhet då en följd deraf äfven skulle blifva, att de nuvarande mariningeniörernes tjänstgöring skulle blifva ännu mindre ansträngande än den nu är, och att ingenjörerne följaktligen genom minskad verksamhet och öfning skulle blifva mindre hemmastadde i sitt fack.

Det finnes ett ytterligare, för mig synnerligen viktigt skäl, hvarför jag anser mig böra yrka afslag på ifrågavarande anslag, och det är att, om, såsom jag hoppas, vi under den närmaste framtiden skola få ett kraftigt kustförsvar, detta dock mycket är beroende deraf, att det klart visas nationen, att det är möjligt att vidmakthålla ett sådant försvar, utan att därför erfordras betydliga summor utöfver de belopp, som för närvarande till och för vårt sjökrigsväsende utgå. I huru betydlig grad den nu föreliggande frågan härmed har gemenskap, vore likväl för vidlyftigt att nu söka utveckla.

Herr Statsrådet bestred jemväl hvad jag vid remissen yttrade, att bland de medlemmar af den fordna konstruktionskorpsern, hvilka blifvit öfverflyttade på indragningsstat, med vilkor af tjänstgöringsskyldighet under vissa år, skulle finnas förträffliga subjekter i och för öfvervakande af de byggnadsarbeten, som för kronans räkning utföras, vare sig vid egen eller vid enskilda mekaniska verkstäder. Man har anfört, att dessa medlemmar af konstruktionskorpsern sattes på indragningsstat egentligen derföre att de icke voro användbara under de förändrade förhållanden, som i fråga om skeppsbyggeri på sednare tider inträdt. Jag hemställer då: hvad kunde väl meningen vara med att stadga, att de skulle vara tjänstgöringsskyldige under vissa år, ifall man visste att de icke under dessa år kunde vara tjänstgöringsduglige?

Man har vidare sagt, att desse på indragningsstat satte officerare icke gerna kunna *nu* tjänstgöra i annan egenskap, än som motsvarar den grad de förut innehade. Jag vill deremot invända, att inom en ingenjörstat är man icke så mycket bunden vid graden, och att en plats såsom öfveruppsyningsman vid ett arbete, som för kronans räkning verkställes, kan anförtros lika väl åt en person med underlöjtnants rang, som åt en annan med kaptens eller till och med majors grad eller rang. Utan att på minsta sätt vilja underkänna de utmärkta egenskaperna hos vår nuvarande mariningeniörstat, så tror jag likväl att bland den fordna konstruktionskorpserns ledamöter finnas flere i full vigör varande personer, hvilka äro fullt jemförlige i kunskaper och duglighet med nuvarande mariningeniörer, och hvilka derför äfven med fördel skulle kunna användas till de tillfälliga uppdrag, hvarom nu varit fråga.

Man har vidare från statsrådsbänken skarpt betonat den orättvisa, som skulle ligga uti hvad jag yttrade derom, att det ej vore nyttigt att

uppfostra elever i nuvarande bedröfliga varfsförhållanden. Jag vill icke kasta den ringaste skugga på någon person, långt mindre på mariningeniörstaten, men jag anser dock obestridligt, att för närvarande på kronans varf, i anseende till beskaffenheten, läget och anordningarne vid arbetets bedrivande samt handtverks- och handräckningspersonalens ställning, existera sådana förhållanden, som icke kunna annat än högst menligt inverka på den unge man, som t. ex., efter att hafva genomgått teknologiska institutet, men aldrig deltagit i arbetet vid en i ekonomiskt afseende förnuftigt ordnad mekanisk verkstad, skall genast sätta sig in i dessa olyckliga varfsförhållanden, som äro minnen från en längesedan förfluten tid. Jag anser således fortfarande, att det vore olyckligt, om man under nuvarande systemet skulle vid kronans varf uppfostra mariningeniörselever; men jag går ännu längre och påstår, att uti alla händelser och äfven sedan varfsförhållandena förbättrats är det olämpligt, att elever uppfostras på kronans varf, ty jag hyser den uppfattning, att den bästa uppfosttran uti ifrågavarande afseende en ung teoretiskt bildad man kan erhålla, är den, som han förvärfvar sig under det egna kroppsarbetet vid en väl ordnad och ledd mekanisk verkstad för fartygsbyggnad. Uti statens tjänst deremot tvingas underingenjören aldrig till sådant arbete, utan arbetar han någon gång sjelf, så sker det mera så att säga på lek. Äfven på denna grund anser jag således det vara olämpligt att bevilja anslag till anställande af mariningeniörselever.

Här har slutligen blifvit sagdt, att man icke annat än undantagsvis kan komplettera mariningeniörstaten utifrån. Jag vet icke, om detta påstående håller streck, jag vet endast, att vid sjöförsvaret finnas för närvarande anställda tre mariningeniörer, deraf 2 såsom ingenjörer och 1 såsom ritare, hvilka man, utan att derföre på minsta sätt förneka de goda egenskaperna hos mariningeniörstatens öfriga personal, torde få anse i nit och skicklighet i sitt yrke icke gifva någon af sina kamrater efter.

På grund af hvad jag anfört, får jag på det varmaste förorda Stats-Utskottets i ämnet afgifna förslag.

Herr Statsrådet Friherre Leijonhufvud: Jag har anhållit om ordet, för att få besvara ett par anmärkningar, som här blifvit framställda.

Hvad då först angår Grefve Posses förslag, att en del af båtsmanshället borde ställas på vakans, hvarigenom medel skulle erhållas äfven till nu ifrågavarande ändamål, så vill jag — ehuru detta ämne, som många gånger blifvit vidrördt, icke kan vara lämpligt att för närvarande upptaga, då någon organisationsplan ej ännu är uppgjord — likväl nämna, att den komité, som af Kongl. Maj:t blifvit tillsatt just för nyssnämnda ändamål, icke röstat för någon betydlig nedsättning i personalens antal. De under rättelser man har från främmande länder visa äfven, att man icke heller derstädes vill göra någon betydlig minskning i sjövapnets personal. Särskildt vet jag, att så är förhållandet inom norska, ryska och preussiska marinerna. Jag har flera gånger tillkännagifvit min åsigt, att båtsmännens göromål vid varfsarbetena böra förminska, men naturligt är, att detta ej kan ske på en gång, utan måste efter förberedande åtgärder småningom genomföras.

Herr Palander har yttrat, att han skaffat sig visshet om, att det vore

öfverflödigt att antaga några underingeniörer, och han trodde, att denna hans uppfattning delades af flertalet bland mariningeniörerne. Jag vet ej väl, om de mariuingeniörer, med hvilka jag samtalat, sedermera inför Herr Palander korrigerat sitt omdöme, men detta synes mig mycket osannolikt, och såsom bevis på behöfvat af ökad personal vill jag anföra, att t. ex. den ingeniör, hvilken fått i uppdrag att uppgöra förslag till de nya verkstädernas ordnande, och på hvars duglighet jag har anledning antaga att Herr Palander ej tviflar, behöfde ett år för att uppgöra plan dertill, hvilket naturligtvis icke skulle varit fallet, om icke hans tid varit upptagen af andra göromål. Jag har här en förteckning på mariningeniörernes göromål, och då densamma är alltför vidlyftig att uppläsa på detta rum, vill jag endast bestyrka, att densamma utvisar det desse personer hafva alltför ansträngande göromål. Herr Palander har vid remissen yttrat, att hvad som upptog deras tid vore icke en ansträngande tjenstgöring, utan gåendet från ena ändan till den andra af det vidsträckta varfvet, och han tillade att förhållandet skulle blifva annorlunda, sedan verkstäderna blifvit sammanförda. Jag har redan förra gången jag hade ordet yttrat, att det icke är de långa distanserna inom varfvet, som egentligen vålla olägenheterna; men om än så vore, så kunde de ifrågasatta verkstädernas koncentrerings visserligen åstadkomma någon förbättring, ehuru dock icke någon synnerlig. ty — såsom ock Herr Palander nogsamman känner — återstå ännu alltid åtskilliga aflägsna etablissementer, såsom t. ex. gamla dockan, repslageriet och artilleriverkstanen, hvilka omöjligt kunna koncentreras med de öfriga, derest icke husen skola raseras och nya i stället uppföras annorstädes med högst betydande kostnad.

Såsom ett ytterligare skäl för bifall till det äskade anslaget, vill jag erinra, att det är af synnerlig vikt att, då t. ex. fartyg byggas för statens räkning vid främmande varf, härvid utöfva en sträng tillsyn. Detta har dock icke på sednare tider kunnat ske så, som man önskat. Vi veta väl att våra enskilda mekaniska verkstäder stå ganska högt, men det är i allt fall nödigt att någon ingeniör är närvarande, då arbeten för kronans räkning derstädes pågå, särdeles som, åtminstone hvad fartygen beträffar, dessa hafva en alldeles särskild konstruktion, i de flesta delar olik de enskilda fartygens. Det är derföre också för leverantören af vikt, att ett ombud för kronans räkning finnes tillstädes, ty om vid besigtningen arbetet kasseras, så aflöper detta naturligtvis icke utan förlust för leverantören, lika litet som för staten, ty ehuru det visserligen är samt att leverantören skall ersätta kostnaderna, så är det dock icke möjligt att upptaga och påföra honom allting, och den förlust som drabbar staten genom att t. ex. en korvetts maskineri en gång måste kasseras vid profresa är mycket större än kostnaden för aflöning åt ett par mariningeniörselever.

Herr Palander har talat om förhållandena i Norge och dervid sagt, att man der bygger örlogsfartyg i större utsträckning än här. Till belysning af denna uppgift må nämnas, att norrmännen under 3 å 4 riksdagsperioder bygt en monitor, samt att, enligt Herr Palanders egen uppgift, norska mariningeniörstatens personal utgöres af fem tjenstemän vid ett varf, under det att hos oss, som hafva två stationer, mariningeniörernes antal uppgår på den ena stationen till endast tre och på den andra till endast fyra.

En hvar som sett ett emellan kronan och en mekanisk verkstad upprättadt kontrakt angående byggande af ett fartyg, har sig bekant hvilken diger volym detsamma bildar; deri intagas nemligen de allra noggrannaste bestämmelser i alla detaljer, och det är ett otroligt arbete ej mindre att uppgöra detsamma utan ock att tillse att det rätt tillämpas. Man må derföre icke föreställa sig, att man är lätt och hastigt från saken genom att beställa sina fartyg vid enskilda verkstäder, eller att man genom sådant sätt att gå till väga kan undvara mariningeniörer.

Här har vidare ordats om officerarne på indragningsstat och deras tjänstbarhet. Jag har dock redan förut nämnt, att nästan alla dessa officerare snart äro ur tjänstgöringsskyldighet; så är t. ex. en f. d. öfverste 62 år gammal, och hans tjänstgöringsskyldighet upphör 1875; af de öfriga räcker tjänstgöringsskyldigheten för en till i Juni detta år och för trenne endast till 1874, och då de ej kunna kommenderas i andra grader än den de förut innehåft, inses lätt huru föga gagn man kan draga af dem i nu erforderliga befattningar. Man kan väl icke heller rimligen begära, att män efter uppnådda 60 år eller nära denna ålder skola ega i behåll den synförmåga och kroppsvigör, som äro alldeles oundgängliga för ifrågavarande göromål.

Jag vill slutligen nämna, att bland mariningenörstatens öfriga åligganden äfven ingår skyldighet att tillse underhållet af och vården om sjövapnets fartyg och flytande materiel jemte ej mindre än 45 ångmaskiner, som alla måste omsorgsfullt skötas. Det upptager jemväl en icke ringa tid att utarbete från dem infortrade förslag, utlåtanden och betänkanden, hvilka visserligen ofta kunna omedelbart begagnas, men dock icke sällan måste derförinnan omarbetas, just till följd af den utomordentliga noggrannhet, som måste iakttagas vid kronans arbeten och som ofta gör det nödigt att företaga jemkningar i förut upprättade förslag.

Jag skall nu icke vidare upptaga Kammarens tid i denna fråga, utan föreställer mig, att de skäl jag anfört för bifall till Kongl. Maj:ts proposition skola af Kammaren beaktas.

Herr Jan Andersson: Jag kan för min del icke inse behovet af den nu utaf Kongl. Maj:t ifrågasatta utvidgningen af mariningenörstaten. Vi hafva ju hört af sakkunnige personer och män af facket, att vi ännu icke med bestämdhet veta, huru vi skola bäst konstruera våra krigsfartyg. Jag finner vid detta förhållande högst besynnerligt att vilja öka den personal, som har bestyr med byggandet af våra örlogsfartyg. Det är onekligen sannt, att besväret och kostnaderna äro större, när man bygger jernfartyg i stället för träfartyg, men då kunde ju regeringen sätta på vakans dessa båtsmän, som nu gå ikring på varfven och så att säga endast drifva bort sin tid. Derigenom skulle regeringen kunna skaffa sig fullt tillräckliga medel för att aflöna personer, som kunna behövas för nu ifrågavarande ändamål. Jag tror att man icke bör bevilja detta anslag, förr än man är säker på, huru det kommer att användas.

Jag yrkar bifall till Stats-Utskottets förslag.

Öfverläggningen var slutad. Kammaren biföll Utskottets hemställan.

Punkterna 2—6.

Biföllos.

*Punkten 7.**Mom. a.*

Herr Palander: Mot Utskottets förslag i denna punkt har jag ingenting att invända, utan vill endast få till protokollet antecknad, att, då jag voterar för detta anslag, detta icke må så förstås, som skulle dermed sammanhänga eller deraf äfven följa benägenhet att anslå medel till de öfriga byggnader, hvilka finnas utsatta på en nyligen af Kongl. Maj:t gillad planritning, å hvilken äfven en upphalningslip är synlig.

Vidare anfördes ej. Momentet bifölls.

Momenten b och c i förevarande 7:de punkt blefvo likaledes bifallna.

*7:de punkten.**Mom. d.*

Statsrådet, Friherre Leijonhufvud: Äfven detta är ett anslag, som jag anser nödvändigt i och för flottans underhåll. Varfsarbetarne vid flottans stationer samt underbefälet vid de tvänne ifrågavarande staterna böra aflönas bättre, än som nu är förhållandet; behovet deraf har länge varit erkänt. En förhöjning i aflöningen ifrågasattes redan 1863 och ånyo 1867. Ansökningar om gratifikationer dels åt enskilde arbetare, som varit någon längre tid anställda eller hvilkas arbete kräft större skicklighet, dels mera allmänna för större eller mindre del af korpsen inkomma årligen till Kongl. Maj:t, och en dylik från en större del af manskapet är, efter hvad jag har mig bekant, just nu i dagarne att förvänta. Dessa arbetares aflöning är så låg, att komitén för ordnandet af flottans ekonomi föreslagit en förhöjning af 50 procent, och de skulle i alla fall ändå få mindre än hvad som vid enskilda verkstäder betalas. Vill man få dugligt folk och behålla dem, så får vedergällningen ej vara för liten; den måste så nära som möjligt svara mot arbetet. Följden af det nuvarande förhållandet har blifvit, att en mängd duglige arbetare gått bort; åtskillige hafva rest till Amerika, andra hafva fått anbud om dubbelt så stor eller ännu större aflöning hos enskilde, en har till och med blifvit erbjuden att i Amerika få förestå en snickareverkstad, med en lön som han sjelf får bestämma, sedan han efter fri öfverfart dit ankommit. Orsaken, hvarför de i allmänhet hittills nöjt sig med den svaga aflöningen, har varit förhoppningen att på ålderdomen få en liten pension, men derföre har man ej heller kunnat alltid räkna så strängt med dem, som kronans bästa erfordrat. Man har mången gång måst visa ett visst undseende äfven mot de mindre duglige, och följden deraf har å andra sidan icke så sällan

blifvit en viss lojhet i arbetet. Afsigten är derföre att så småningom blifva qvitt dessa ordinarie arbetare med kontrakt ända till pensionsåldern och i stället använda endast sådana, hvilkas kontrakt äro ställda på uppsägning. Det dugliga och stadiga folket blifver i alla fall kvar, man riskerar icke att jemte ett fåtal skickliga karlar få en massa mindre dugliga, som man ej kan blifva af med, och kronans rätt bevaras på samma gång betalningen blir bättre. Genom indragning af en del ordinarie handverk hafva besparingar visserligen uppstått, men dessa äro i förhållande till utgifterna ej större än att under detta år ett belopp af 37,400 R:dr beräknas att till extra arbetare derutöfver betalas. Jag hemställer derföre, särskildt med afseende på den trängande arbetarefrågan och det inflytande den kan i förevarande fall utöfva, att Kammaren ville medgifva någon tillökning i aflöningen åt dessa arbetare. Behovvet af en förhöjning i underbefälens lönevillkor torde ingen förneka, då det ju är en känd sak att deras aflöning är betydligt lägre än den som åtnjutes af deras vederlikar vid enskildes varf och så knapp, att de endast med aldra största svårighet kunna bestrida de oundgängligaste lefnadsbehoven. Siffran är begärd för ett år allenast, och behovvet af ett nytt anslag kommer ju sålunda nästa år att underkastas ny pröfning af representationen.

Herr Adlersparre: Förevarande anslagsfråga nödgar mig att begära Kammarens uppmärksamhet för en liten stund.

Jag kan icke undgå att yrka afslag å den nu föredragna punkten och bifall till Kongl. Maj:ts begäran. Anslaget afser, såsom Utskottets utlåtande visar, tvänne ändamål, dels aflöningar åt extra maskinister samt extra handverkare, dels en förbättring i aflöningen för underbefålet vid timmermans- och handverksstaten. Det är hufvudsakligast detta sednare ändamål som jag önskar mätte af Kammaren behjertas. Dessa underofficerare, oakadt de af allt flottans underbefäl hafva det strängaste arbetet, äro sämst af alla aflönade. Särdeles i Carlskrona är deras tienstgöring hård och ansvarsfull. Det var en stor orättvisa, som drabbade dem, då vid 1856 års riksdag statens alla såväl militära som civila embets- och tienstmän erhöilo högst betydande löneförhöjningar. Flottans underofficerare fingo då: första graden 73 procents, andra graden 79 och den tredje eller lägsta 100 procents förhöjning. Varfsunderofficerarne deremot erhöilo i motsvarande grader endast 44, 43 samt 34 procents förhöjning. Det är oförklarligt, huru en sådan orättvisa kunde ega rum. Dessa varfsunderofficerare hafva hvar och en på sin arbetspost en ansvarsfull tillsyn öfver en dyrbar arbetsmateriel, hvarföre af dem fordras den strängaste uppmärksamhet och redbarhet. De hafva, som sagdt är, trägnare arbete än öfriga underofficerare och sakna tillfälle till extra förtienst genom sjökommenderingar, i motsats till flottans och skärgårdsartilleriets underofficerare. Slutligen ber jag få fasta Kammarens uppmärksamhet derpå, att nu är ej fråga om löneförhöjning åt några höga embetsmän, då cirka 1,000 R:dr åt hvarje vore ganska ringa. En förhöjning af ett par hundra R:dr för hvar och en skulle här med tacksamhet emottagas. Med en liten summa gjorde man en stor välgerning. Utskottet synes antyda, att vakansafgifterna från båtsmanshållen i Södra Möre och Blekinge, i enlighet med en af Kongl. Maj:t nu inlemnad propo-

sition, skola lemna tillgångar för denna högst påkallade löneförhöjning. Först och främst veta vi icke hvad resultatet blifver af nämnda Kongl. proposition, om den af Riksdagen blir bifallen eller ej, hvartill kommer att, äfven om den beviljas, så blefve det sannolikt — efter hvad representanten från ifrågavarande landsorter för mig uppgifvit — endast några få herremän som skulle tillgodogöra sig denna rättighet. Den då erhållna summan åtginge att förbättra den öfriga delen af samma båtsmanshåll för beredande af bättre lönevilkor åt korporalerna, synnerligen som annat underbefäl vid båtsmanshåll ej finnes.

På grund af hvad jag sålunda anført och med stöd af öfriga i bilagan till den Kongl. propositionen framlagda skäl anhåller jag om afslag å Utskottets hemställan och bifall till Kongl. Maj:ts förslag.

Herr *Lindberg* förenade sig i hvad Herr Adlersparre anført.

Herr Grefve Posse: Utskottets majoritet har i denna fråga, likasom i den som nyss förevar, angående arvoden åt underingenjörer vid marin-ingenjörstaten, hufvudsakligen motiverat sitt tillstyrkande af afslag, på den grund att Utskottet ansett att det verkligen finnes så många ordinarie arbetare i flottans tjenst, att det icke kunde vara skäl att gifva anslag till extra sådana. Herr Statsrådet och Chefen för Sjöförsvars-departementet behagade nyss yttra, att vi så ofta tala om det stora öfverflödet på personal vid flottan — att talet är befogadt torde, efter hvad jag tror, vara väl känt — men att detta tillfälle icke lämpade sig för att beröra det-samma. Riktigheten af den förra delen af detta yttrande vill jag gerna medgifva, men hvad den sednare beträffar tror jag icke att man icke nog ofta kan påminna derom, då frågan är om ökande af anslagen till denna personal. Jag hörde derföre också med ledsnad Herr Statsrådets förklaring, att den för utredning af flottans ekonomi tillsatta komitén möjligen skulle komma att anse någon minskning i personalen icke böra ega rum, men hoppas ännu att detta afser någon viss del af personalen, men icke densamma i dess helhet. För att komma till den slutsatsen, att personalen vid flottan är för stor behöfver man endast göra en jämförelse med förhållandet i andra länder, hvilkas flotta är med vår närmast jemförlig. Jag tog mig vid sistlidne lagtima riksdag friheten att anställa en sådan jemförelse, som jag nu vill återöpa. Af 1871 års stat för sjöförsvaret framgick, att af hela det för ändamålet utgående kontanta anslaget, 3,493,000 R:dr, i lyckligaste fall endast 754,000 R:dr utgingo till materielen, till personalen deremot ej mindre än 2,738,000 R:dr. Förhållandet mellan dessa siffror är särdeles anmärkningsvärdt och blir det ännu mera genom en jemförelse med marinbudgeten i andra länder, exempelvis Danmark. Detta land lemnade, enligt 1870—1871 års stat, ett totalbelopp af 3,953,000 R:dr till sitt sjöför-svar, af hvilken summa omkring 2,000,000 R:dr utgingo till materielen, men endast 1,540,000 R:dr till personalen jemte 325,000 R:dr till lots- och fyrväsendet. Kan i andra länder proportionen emellan materielen och personalen ställa sig på sådant sätt, så torde i det längsta förhoppning kunna finnas att äfven hos oss kunna reducera den sednare och använda mera på den förra. Ty utan god och tillräcklig materiel gagnar persona-len till ingenting.

Jag får fästa uppmärksamheten på att detta anslag af 30,000 R:dr är afsedt för extra maskinister, extra handtverkare och för underbefälet vid timmermans- och handtverksstaten, således för trenne särskilda kategorier. Såvidt jag fattade den siste talarens yttrande rätt, ville han bevisa, att den del af anslaget, som vore afsedt för underbefälet, vore oafvisligen nödvändig, såvidt detta underbefäl skulle komma i åtnjutande af samma fördelar i löneväg, som andra embets- och tjänstemän redan vunnit. Detta vill jag ej bestrida, då jag icke varit i tillfälle att närmare granska förhållandet; men hvad jag vågar bestrida är att man deraf skulle vara berättigad till den slutsats att hela anslaget bör bifallas, ty nödvändigheten af de andelar som skulle tillfalla de tvänne första kategorierna är derigenom icke bevisad.

Jag tillåter mig att yrka bifall till Utskottets hemställan.

Herr Palander: Jag anhåller till en början att få till alla delar instämma med herr Statsrådet och chefen för Sjöförsvars-departementet derutinnan, att kronans manskap såväl som statens tjenare i allmänhet, och således äfven de här ifrågavarande, böra aflönas lika väl som den enskildes, således med ett mot värdet af deras arbete fullt svarande belopp. Samma åsigt uttryckte jag vid remissen af den Kongl. statsverks-propositionen, ehuru jag redan då motsatte mig beviljandet af det nu ifrågavarande anslaget. Det har ingalunda varit för mig behagligt att framställa yrkande om afslag, men jag måste dock göra det, då jag icke kan anse det för rätt och för vapnet lyckligt eller nyttigt att anslaget beviljas.

Början af herr Statsrådets och chefens för Sjöförsvars-departementet yttrande, att det vore meningen att från det nuvarande förhållandet, enligt hvilket manskapet å statens varf är antaget i tjenst genom ordentligen uppgjorda kontrakt ända till uppnädd pensionsålder, öfvergå till ett motsatt system, baserad på uppsägning, har, jag kan ej neka dertill, för mig verkligen varit i hög grad öfverraskande, då jag nemligen dermed sammanställt den vid varfvet i Carlskrona nyss timade tilldragelsen, att samtliga der anställde ordinarie arbetare blefvo tillsagde, att såvida de icke ville gå in på den af Riksdagen beviljade och af Kongl. Maj:t föreslagna förändringen i aflönings sättet, att den del af deras aflöning, som hittills utgått i spanmål, skulle förvandlas till kontant, så skulle de efter viss kortare tid blifva afskedade, en aflöningsförändring som för öfrigt var för flertalet bland dem motbjudande. Men, skrämde af hotelsen, nödgades de gå in på förslaget. Under nuvarande förhållanden, då denna på ordinarie stat antagna varfpersonalen är skyldig att inbetala för pension, kunde man med skäl ifrågasätta, huruvida hotelsen lagligen kunnat blifva verklighet; men särdeles förvånade det mig att nu af yttrandet från statsrådsbanken finna, att herr Statsrådet anser, att den icke så kunnat blifva.

Jag ber att i sammanhang härmed få omnämna, hvad jag visserligen icke varit i tillfälle att kontrollera och således ej kan gå i god för, men hvilket, såsom mig meddeladt af fullt tillförlitlig person, jag för min del anser för sanningsenligt. Då den nämnda anmaningen framfördes till arbetarne, var det endast tvänne bland dem som vågade risken att neka till att gå in på förändringen, nemligen tvänne maskinistlärlingar. Och

hvad blef följden deraf? Jo, de erhöillo afsked, men antogos straxt derefter såsom extra maskinister, med mycket större aflöning än den de förut såsom lärningar på ordinarie stat hade haft. Har nu så gått till som jag beskrifvit, så lär det väl gå för sig att när som helst minska de öfverflödigt talrika ordinarie arbetarnes antal, för att på det viset skaffa sig medel att höja aflöningen för dem som verkligen äro behöfliga. Min mening är ej att uttrycka en åsigt att så *bör* ske, utan egentligen endast att framhålla, att ett sådant förfaringssätt skulle stå i den strängaste konsekvens med höga vederbörandes åtgöranden i afseende på varfvspersonalen, då frågan om spanmål in natura var å bane. Man har talat om att varfvsarbetare rest till Amerika, der de sjelfva fått bestämma vilkoren för sitt nya engagement, och man har förespelat oss faran af att vi på det viset slutligen kunde bli af med dem allihop. Ja, under sådana vilkor är onekligen fara därför, ty man kan väl knappast vänta att fosterlandskärleken skall vara tillräckligt stark att motstå sådana anbud, och mången lyckligare lottad skulle säkerligen göra på samma sätt, om han först finge resan fri och, sedan han väl kommit öfver, sjelf bestämma priset på sitt arbete! Detta blott i förbigående, ty den saken hör egentligen icke, efter hvad jag kan förstå, till den frågan som nu föreligger, nemligen den: är det möjligt att, af de tillgångar Kongl. Maj:t disponerar öfver, bereda nödiga medel för den *erforderliga* varfvsarbetarepersonalens nöjaktiga aflöning. Jag tror, såsom jag redan vid remissen anmärkte, att det är möjligt, och kan således ej annat än yrka bifall till Utskottets hemställan.

En talare på stockholmsbänken har ordat åtskilligt om något som i min tanke föga hör till ämnet, nemligen båtsmännens i Blekinge och södra Möre sättande på vakans. Han trodde, att det i Blekinge endast skulle finnas några få "herremän" bland rusthållarne, som skulle vilja gå in på det förslaget. Jag tror tvärtom, att icke någon rusthållare skulle hafva något att deremot invända, för såvidt nemligen vakansafgiften icke bestämmes efter olaglig grund.

Jag förenar mig i yrkandet på afslag å Kongl. Maj:ts förslag och bifall till Utskottets hemställan.

Herr Statsrådet Friherre Leijonhufvud: Jag har begärt ordet med anledning af den siste talarens yttrande angående varfvsarbetarne i Carlskrona. Sannt är, att då Kongl. Maj:t utfärdade den nyss omtalade föreskriften, de arbetare som voro antagne på viss bestämd tid fingo sig förelagd att antingen gå in på det nya vilkoret eller fortsätta på gamla viset; men valet stod dem fritt. De till stationsarbetare under förut gällande vilkor antagne hade naturligtvis rätt att stadna kvar under de gamla lönevilkoren, så länge de önskade, ty kontrakten voro ju bindande äfven för kronan och kunde ju icke ensidigt brytas. Rättighet att framställa förslag om nya vilkor torde likväl ingen kunna förneka. Om vid tillämpningen någon olaglig påtryckning egt rum, känner jag ej; något klagomål deröfver har åtminstone icke afhörts; och någon anledning till ett sådant antagande förefinnes så mycket mindre, då vederbörande

rande auktoriteter i Carlskrona, åtminstone så vidt jag derom är under-
rättad, snarare voro mot än för förändringen.

Hvad angår yttrandet, att man borde minska antalet af båtsmännen
genom att sätta en del båtsmansnummer på vakans, så har, som vi veta,
Kongl. Maj:t till representationen aflemnat en nådig proposition som be-
rör just en sådan fråga. Men den besparing, som genom bifall till denna
framställning kan uppstå, torde väl behövas till aflöning åt de varfs-
arbetare som måste antagas i båtsmännens ställe. Hvad jag åsyftar är att
minska arbetarnes antal, men genom bättre betalning för de kvarstående
af dem få eu högre arbetsprodukt.

Herr Palander: Med anledning af Herr Statsrådets och Chefens
för Sjöförsvars-departementet sednaste yttrande ber jag få säga, att jag
tror mig hafva sagt alldeles tillräckligt om den nämnda tilldragelsen i
Carlskrona, för att den saken ej kan dö bort utan att dessförinnan blifva
närmare belyst. Ett faktum är, att de ordinarie arbetarne såsom be-
rättigadt skäl för sina invändningar mot det föreslagna arrangementet
fäste sig just vid den omständigheten, att de blifvit antagne i kronans
tjänst mot skyldighet att af sin aflöning inbetala pensionsavgift. Det var
jemväl detta som gjorde, att de funno orättvist, då de nu underrättades,
att om de icke ville gå in på förändringen, så skulle de blifva af-
skedade.

Herr Adlersparre: I anledning af ett par yttranden af ordförän-
den i Stats-Utskottet ber jag att ytterligare få säga några ord. Orsaken,
hvarföre jag ej yrkade återremiss, hvilket jag helst hade önskat, var att
Första Kammaren, med afslag å Utskottets hemställan, redan bifallit
Kongl. Maj:ts förslag. Vidare vill jag nämna, att om ifrågavarande an-
slag beviljas, så ligger ej deri något hinder för arbetspersonalens reduktion.
Det finnes redan ett Kongl. bref, som föreskrifver att ledigheter
inom handtverksstaten icke skola återbesättas, men deremot extra arbetare
i mån af behof antagas, eller med andra ord att reduktionen skall fortgå
i mån af inträffande vakanser. Hvarföre jag omnämnde båtsmanshållet
var icke för att afleda frågan åt något onödigt håll, utan på grund af
det giltiga skäl, att båtsmännens indragning i Utskottets utlåtande blifvit
berörd, synbarligen för att gifva en påtryckning för båtsmanshållets re-
duktion. Jag vidhåller och återupprepar mitt yttrande, att, om Kongl.
Maj:ts nu aflåtna proposition om båtsmanshållets i Blekinge och södra
Möre ställande på vakans af Riksdagen bifölles, resultatet deraf sannolikt
skulle blifva ganska ringa. Rusthållarne i allmänhet torde icke finna det
med sin fördel förenligt att betala den vakansavgift, Kongl. Maj:t fordrar.

Om några bemedlade herremän begagna sig af anbudet, blir summan
af desses afgifter så obetydlig eller åtminstone ej större än hvad som er-
fordras för det med dem i första hand afsedda ändamålet, nemligen båts-
manshållets förbättring.

Jag vidhåller fortfarande mitt yrkande om afslag å Utskottets hem-
ställan och bifall till Kongl. Maj:ts förslag.

Herr vice Talmannen Mannerskantz: Herr Talman! mine Herrar! Såvidt jag rätt uppfattat den nuvarande frågans ställning, så är förhållandet det, att man vid varvet i Carlskrona är på väg att öfvergå från fast anställning af handverkare och andra varfsarbetare på längre tid efter kontrakt till extra arbetare, hvilka antagas under förbehåll att när som helst kunna afskedas.

Hvar och en som är arbetsgifvare i något större skala måste hafva kommit till den erfarenhet, att om man gifver den arbetare man sysselsätter ett formligt löfte om att erhålla stadigt fortsatt arbete under någon längre tids förlopp, nöjer han sig med mindre aflöning, än om man endast säger sig vilja använda honom på kortare, obestämd tid, så länge man behöfver honom, då han alltså blir blottställd att när som helst kunna blifva afskedad. Det följer då ock af sig sjelf, att om man, såsom afsigten tyckes vara vid kronans varf och verkstäder, vill ändra om det förutvarande förhållandet och, i stället för att hafva ett stort antal handverkare och arbetare, som äro antagne genom mer eller mindre bindande kontrakt, beslutar öfvergå till ett annat system, nemligen det att antaga arbetare med rätt att fritt och utan vidare få gifva dem afsked, när man icke längre behöfver dem, så kan detta lätt föranleda, att man vid vissa tillfällen, och synnerligast vid öfvergången till det nya, kan finna sig vara i behof af ökade anslag för att åstadkomma den arbetsprodukt som erfordras, och det synes mig naturligt eller förklarligt, att då man i afseende å Kongl. flottans arbetspersonal sålunda håller på att öfvergå från det ena sättet till det andra, eller till arbetare med lös i stället för fast anställning, en brist i det hittillsvarande aflöningsanslaget kan hafva visat sig uppstå; och då jag derjemte antager, att man för framtiden kommer att använda hufvudsakligen sådana lösa arbetare, så tror jag att man måste, för att kunna erhålla de som äro fullt duglige och af dem utkräfvat så mycket större arbetsprodukt, nödvändigt fortfarande gifva dem större aflöning än till dem som varit tillförsäkrade en längre tids anställning. För att den fast anställda personalen efter önskan och afsigt skall kunna minskas, anser jag det derföre alldeles nödvändigt att vara beredd att genom anslagens sättande efter de vexlande behofven kunna, allt efter som tillgång på arbetare finnes för de arbeten som skola utföras, än höja, än sänka betalningen. Det är icke mer än få veckor sedan en stor mängd extra arbetare, lockade af löften eller förespeglingar om högre aflöning, lemnade varvet i Carlskrona, för att, som det uppgifvits, erhålla anställning vid ett örlogsvarf på andra sidan Östersjön — och denna märkliga händelse tror jag hade kunnat förekommas genom att höja de bortflyttades aflöning, om tillgång dertill hade funnits. Nästan samma förhållande inträffade för några år sedan på det varf som jag eger, i det man sökt öfvertala mina der sysselsatte arbetare att taga anställning vid det tyska varf som jag nyss häntydde på. Jag, som hade mera fria händer i afseende å aflöningsvilkorens bestämmande, lyckades dock att genom aftal bibehålla nästan alla.

Med ett ord, det är min öfvertygelse, att det väl kan vara nyttigt, att man småningom söker minska den vid flottan anställda fasta arbetarepersonalen, men att då man alltid bör söka efter fullgod skicklighet hos de lösa arbetare som man antager och heldre betala högre aflöning, blott

man får en deremot svarande bättre arbetsprodukt färdig inom den tid som erfordras, det derföre lätt är möjligt, att det nya antagnings- och aflönings sättet vid flottans varf åtminstone tillfälligtvis kommer att föranleda till behovet af större anslag än det gamla.

På grund af hvad jag här anført, tillåter jag mig yrka bifall till Kongl. Maj:ts proposition.

Efter sålunda slutad öfverläggning blef Utskottets hemställan af Kam-maren bifallen.

Punkten 7.

Mom e.

Herr Liss Olof Larsson: Jag får endast härmed hänvisa till den reservation, som i denna punkt är till betänkandet fogad, och tillåter jag mig på deri anförda skäl yrka afslag å punkten och bifall till sagda reservation.

Herr Grefve Posse: De utaf Stats-Utskottets ledamöter, som i föregående punkt varit i majoriteten, hafva i denna kommit i minoriteten och hafva derföre reserverat sig emot Utskottets förslag om ett anslags beviljande i afseende å arvoden till minafdelningens personal. Reservanterne hafva oafslåtligen följt den grundsatsen att icke bevilja några anslag till personalen, och man har satt sig in i den tankegången, att något annat sätt att få en förändring i missförhållandena med anslagens användning icke kan åstadkommas, än det att vägra alla nya anslag till personalen, och derföre hafva reservanterne också i detta fall hemställt om afslag å Kongl. Maj:ts proposition.

Herr Palander: Herr Talman! mine Herrar! Jag har alldeles icke utgått från den princip, hvilken, efter hvad vi nyss hört, inom Stats-Utskottet gjort sig gällande, den nemligen att genom nekande af anslag åstadkomma en påtryckning; jag vill dock icke derföre bestrida, att ett sådant tillvägagående kan vara nyttigt och i vissa fall äfven lämpligt. Den regel jag har ansett mig böra följa, särskildt med afseende å denna hufvudtitel, är att opponera mig mot alla anslag, hvilka enligt min uppfattning icke skulle medföra motsvarande nytta och alltså säkerligen icke utgå, ifall staten i stället vore en enskild stor varfsegare och skeppsredare. Hvad beträffar det här tillstyrkta anslaget, känner man, att det ännu icke varit underkastadt Kongl. Maj:ts pröfning, liksom man känner, att grunderna för anslagets utgående eller fördelning ännu icke äro bestämda. Jag tillåter mig härvid framhålla, att chefen för minafdelningen gjort beräkningen t. ex. för sitt eget blifvande arvode efter motsvarande aflöning uti den norska marinen, hvilken beräkningsgrund jag för min del ingalunda kan anse vara riktig; ty man bör väl taga svenska och icke utländska förhållanden till måttstock vid dylika beräkningar. Det nämnda arvodet är, såvidt jag har mig bekant, beräknadt till 1,200 R:dr, hvaremot det arvode af 300 R:dr, som chefen för minafdelningen

för närvarande uppbär, är det som förut tillkommit den officer som var s. k. verkmästare vid slagkrutslaboratorium. Vid remissen af Kongl. Maj:ts proposition anförde chefen för Sjöförsvars-departementet såsom ett skäl för behöfligheten af ifrågavarande anslag, att sysselsättningen vid minväsendet vore så lifsfarlig, att en person redan blifvit dödad under det han höll på med laboratorii-arbeten. Det är att märka att denna händelse tilldrog sig innan minor ännu vore på tal, och att den person, som då förlorade lifvet, en skicklig och nitisk artillerist, bestridde den plats, hvars arvode för närvarande utgår till chefen för minafdelningen. Om således Herr Statsrådets framställda exempel skulle bevisa någonting, så anser jag, att det snarare bevisat riktigheten af min sats, eller att andra arvoden måste höjas, ifall man sätter chefens för minafdelningen arvode så högt. Jag vill dermed icke hafva sagt, att det icke möjligen kan vara billigt och skäligt att gifva honom det arvode, hvarom är fråga, eller att höja arvodet för andra vid ständig stationstjenst nödvändigtvis bundna sjöofficerare, men — jag upprepar det — att alldeles enstaka bestämma minafdelningens arvoden, t. ex. på grund af norska förhållanden, tror jag vore mindre riktigt. Hvad åter beträffar den omtalade faran, så torde den för minafdelningens *chef* icke vara så synnerligen stor, och i hvarje fall åtminstone icke så stor som den för hvilken den vid artilleridepartementet anställde person var utsatt, som uppbär jemnt fjerdedelen af nu föreslagna arvode. Dessa mina ord må icke tolkas såsom något tecken till misstroende för de personer, hvilka äro i fråga att erhålla förhöjdt arvode; det är mig tvärtom påkostande att nödgas begära afslag härå, då jag tror dessa personer vara väl förtjente af uppmuntran, men att bevilja ett anslag, då det ännu icke blifvit af Kongl. Maj:t pröfvadt, och då grunderna för aföningen icke kunnat bestämmas, kan jag icke anse annat än oförsigtigt och orätt, hvarföre jag hemställer om afslag å Kongl. Maj:ts proposition i denna punkt.

Herr Statsrådet Friherre Leijonhufvud: Jag skall ej mycket upptaga Kammarens tid i denna fråga, då jag ej har synnerlig utsigt att få Kongl. Maj:ts förslag bifallet. Jag vill endast anmärka, att om också chefen för minafdelningen i sin framställning citerat Norge och lagt de norska förhållandena till grund för sin beräkning, så är härmed icke sagdt, att Kongl. Maj:t äfven skall begagna samma grunder för sina beräkningar. För öfrigt får jag påpeka, att minafdelningen snart kommer att sönderfalla i tvänne afdelningar, en som har tillverkningarne af materielen och dess vård om hand, och en annan som kommer att instruera befäl och manskap i att använda och tillämpa denna materiel. Att arvoden för instruktörer och minpersonal äro behöfliga, har Herr Palander medgifvit och deruti instämmer jag. Det föreslagna beloppet kan icke sägas vara för högt tilltaget, ty då personalen ökas och arvodena i samma mån minskas, torde summan jemna sig. Rörande det nu åter omtalade sättet att genom vägran af anslag utöfva påtryckning å regeringen, för att genomdrifva nödiga ansedda förenklingar, så tillhör det ej mig att derom yttra mig, men hvad jag tror mig berättigad att säga är, att sådan påtryckning här är alldeles öfverflödig, ty från första stunden jag mottog Sjöförsvars-departementet har jag sökt, såvidt möjligt varit, att införa för-

enklingar och besparingar, och jag kan försäkra att det fortfarande arbetas i denna riktning så fort ske kan.

Herr O. B. Olsson: Reservanterne hafva bland skälen till afslag äfven anført det, att ifrågavarande arvoden ännu icke varit föremål för Kongl. Maj:ts pröfning. Redan härutinnan finner jag tillräckligt skäl för yrkande af afslag å Utskottets betänkande, i hvilket yrkande jag äfven förenar mig.

Herr Key: Såsom utaf utlåtandet synes, hafva vid denna punkt alla tolf Stats-Utskottets ledamöter från Andra Kammaren reserverat sig mot det genom den förseglade sedeln afgjorda beslutet. Anledningen dertill är uti reservationen uttryckt, och jag hemställer, huruvida Stats-Utskottet — då förslaget ännu icke ens blifvit af Kongl. Maj:ts pröfvadt, men det oakadt begärddt, och Utskottet således icke kunnat ingå i speciel granskning af de ifrågavarande beloppen — bort, så att säga, på rak arm och med förtroende på förhand bevilja nämnda anslag. Visserligen hafva vi hört, att det är godt om penningetillgångar vid denna riksdag, men att Utskottets ledamöter icke lättsinnigt bevilja alla möjliga anslag, äfven dem som sakna all utredning, tror jag denna Kammare bör hålla dem räkning för. Jag tror mig således kunna hoppas, att den reservation, som af denna Kammare samtliga ledamöter i Utskottet afgifvits, måtte vinna Kammarens bifall.

Öfverläggningen var slutad. I öfverensstämmelse med hvad derunder yrkats, förklarade Kammaren, med afslag å Utskottets hemställan, sig icke bevilja det anslagsbelopp, hvarom här vore fråga.

Punkten 8.

Herr Hörnfeldt: Jag har icke inom Utskottet kunnat biträda det förslag, hvartill Utskottet i denna punkt kommit, hufvudsakligen därför att jag tänkt, att de byggnader, som kunna för detta ändamål i Carlskrona erfordras, skulle kunna inskränkas till s. k. reparationsbyggnader, och emedan jag föreställer mig, att man i främsta rummet borde vända sig till enskilda personer, hvilka sannolikt skulle arbeta billigare än hvad staten kan göra. Jag tror icke att denna summa kan hänföras till endast reparationsverkstäder, utan afser mera nya verkstadsbyggnader. Äfven ett annat skäl talar för afslag, nemligen att då Kongl. Maj:ts redan utaf befintliga tillgångar anvisat 113,197 R:dr, man möjligtvis kunde antaga, att det under år 1873 äfven skulle kunna komma att göras besparingar, som lämpligen kunde till ifrågavarande ändamål användas. Jag tror således, att behovet af de ifrågasatta byggnaderna icke för närvarande är så trängande, att det äskade anslaget dertill kan behövas, hvarföre jag yrkar afslag å Utskottets hemställan.

Herr Grefve Posse: Vid förliden riksdag framlade Herr Chefen för Sjöförsvars-departementet ett förslag till anordning af verkstäderna i Carlskrona och begärde att få nyttja vissa besparingar på hufvudtiteln,

för att bestrida dessa utgifter. Då svarade Riksdagen i en underdånig skrifvelse till Kongl. Maj:t, att en omordning af verkstäderna i och för sig vore ändamålsenlig och borde ske, men att medlen icke borde åstadkommas på det sätt Kongl. Maj:t föreslagit, utan begärde en utredning och beräkning af de erforderliga kostnaderna, hvarefter Riksdagen skulle vidare yttra sig. Kongl. Maj:ts nuvarande åtgörande är sålunda i full öfverensstämmelse med Riksdagens framställning. Såvidt granskningen af planen kan gifva ledning för omdömet, synes det mig, att man här icke afser att göra stora arrangementer för byggandet af nya fartyg, utan hufvudsakligen att genom sammanförande af de nu spridda lokalerna göra dem bekväma i och för underhåll och reparation af flottans materiel. Det är uppenbart att denna måste ständigt vara underkastad större reparationer, och då i Carlskrona icke några enskilda verkstäder kunna härtill användas, så är det tydligt, att staten själf måste ombesörja dem, och då är det viktigt, att verkstäderna ordnas så, att arbetet icke blir staten dyrare än nödigt är. Det sätt, hvarpå verkstäderna nu äro anordnade, gör att kostnaden blir betydligt större än behöfligt vore. Det är under förhoppning, att Kongl. Maj:t icke framdeles ifrågasätter, att dessa verkstäder skola i och för nybyggnad af fartyg utvidgas, som jag, med fästadt afseende å frågans nuvarande ställning, med godt samvete anser mig kunna tillstyrka bifall till Stats-Utsottets förslag.

Herr Key: Jag har i Utskottet deltagit i dess beslut, men har icke der velat motsätta mig detsamma och vill det icke heller nu, ehuru jag både haft och har åtskilliga betänkligheter. Vi ega numera icke så få enskilda verkstäder, hvilka vunnit en sådan omfattning och skicklighet, att de i långt större skala än hittills skulle kunna tillgodose flottans behof. Jemte det jag alltså för min del tillstyrkt utlåtandet, vill jag dock härmed hafva inlagt en reservation deremot, att dessa kronans verkstäder skulle komma att framdeles få en alltför stor utsträckning. Det är nemligen alldeles påtagligt att stora stats-verkstäder innebära en misshushållning; under goda konjunkturer kan man visserligen bygga mycket, men under dåliga nödgas man bygga litet och att då fortfarande, under afvak- tan på bättre tider, aflöna den stora arbetarepersonalen kan väl svårigen kallas för statshushållning. Man har visserligen invändt, att, i behofvets stund, då skyndsamhet är af nöden, skulle vi lätt kunna blifva prejade af de enskilda verkstäderna. Det är mycket möjligt, ja det är troligt att vi då skulle komma att få betala för mycket för ett och annat, men hvad vore icke en dylik öfverbetalning för en småsak och skulle den icke befinnas vara ett vida bättre pris till slut, än alla de summor, all den kostnad dylika fasta verkstäder i stor skala skulle innebära och om antalet utförda arbeten under t. ex. ett tiotal af år dividerades med kostna- den för dessa verkstäder under samma tid. Jag motsätter mig, som sagdt, denna gång icke det nu begärda anslaget, då man har sagt att det blott afser att möjliggöra nödiga reparationer, och att det alltså här endast är fråga om en reparationsverkstad, men — jag upprepar det — jag varnar för framtiden, att man icke må ständigt få se nya våningar, den ena efter den andra, höja sig på dessa verkstadsbyggnader, och nya anslag fordras, dervid föregående beslut alltjemt komma att anföras såsom nöd-

vändiggörande efterföljande beslut, ända till dess att vi ett tu tre hafva en anläggning på millioner och en arbetspersonal, som vi icke hafva råd att sysselsätta.

Herr Mankell: Jag ber att få fästa Kammarens uppmärksamhet vid åtskilliga omständigheter, som ingifva mig starka tvifvelsmål, huruvida den föreslagna centraliseringen af verkstäderna å Carlskrona station verkligen är af den nytta och ändamålsenlighet, som man vid första påseende skulle kunna förmoda. Gerna medgifver jag, att det under vanliga förhållanden och i synnerhet i fredstid bör kunna lända till bekvämlighet att hafva dem på ett ställe — ehuru äfven densamma i betydlig mån synes kunna befördras genom den föreslagna utvägen att anlägga spårvägar, som sammanbinda de spridda lokalerna — men äfven under fredstider kunna eldsvådor inträffa, då man kan befara, att allt på en gång skall förstöras. Jag har sålunda t. ex. hört, att för några år sedan en eldsvåda i Toulon förstörde större delen af de alltför tätt sammanhopade arbetslokalerna, hvilket sedermera haft till följd, att franska regeringen så mycket som möjligt försökt sprida dessa byggnader på ett vidsträcktare utrymme. Hvad som äfven för den uti sådana detaljer minst invigde måste klart framstå är emedlertid, att under krigstider en fiendtlig bombardering af dessa etablissement i väsendtlig mån underlättas, om de äro för mycket sammanträngda; och att Carlskronas befästningar för närvarande icke äro och i framtiden knappast kunna blifva skyddade för bombardement, vare sig från land- eller sjösidan, tror jag äfven fästningens bäste vänner måste medgifva.

Åtskillige talare hafva fästat uppmärksamheten äfven vid andra skäl, som kunna tala mot uppförandet af nya verkstäder, hvaribland i främsta rummet det, att enskilda fabriker vida bättre kunna verkställa behöfliga reparationer, så att det för detta ändamål vore obehöfligt, att staten utgaf stora summor. Med anledning häraf har man invändt, att de enskilda fabriker dock ej *i krig* äro i stånd härtill, hvarföre staten för sådant fall måste hafva särskilda verkstäder. Enligt min åsigt äro likväl de enskilda verkstäderna ej allenast fullt passande härtill, utan de äro äfven härför vida bättre belägna, t. ex. dels i Stockholm, dels i Norrköping, dels i Motala och dels i Göteborg, än Carlskrona, som förmodligen redan vid början af kriget blir blokeradt och således ej medgifver de skadade krigsfartygen hvarken att inlöpa eller utlöpa.

På grund af dessa skäl tager jag mig friheten instämma med de reservanter, som yrkat afslag å denna punkt.

Herr Palander: Herr Talman! Mine Herrar! Redan vid remissen af den Kongl. propositionen angående statsverkets tillstånd och behof tog jag mig friheten yttra mig för ändamålsenligheten af en koncentrerung af verkstäderna å varfvet i Carlskrona och för beviljandet af det ifrågavarande anslaget. Jag tror nemligen att, då detta icke afser en större summa än 217,000 R:dr, så skall det, under förutsättning af god vilja hos dem som leda, efter koncentrerungens verkställande snart visa sig, att man med de besparingar, som deraf kunna och böra blifva en följd, ej allenast skall kunna förränta utan äfven snart amortera anslagsbeloppet, och jag

är öfvertygad derom att, om en enskild person egde det ifrågavarande varfvet, skulle han långt före detta hafva insett det ekonomiskt kloka i hvad nu blifvit föreslaget. Ett ytterligare skäl att utföra arbetet nu, är att den ingenjör, hvilken uppgjort förslaget till den ifrågavarande koncentreringen, ännu är i sin fulla vigör, och till följd af sin erfarenhet, jemväl från de enskilda verkstäder, för hvilka han varit föreståndare, fullt kompetent att så verkställa anordningarne, att de blifva lyckade. Att det är absolut nödvändigt att inom Carlskronas befästningar framgent hålla ett hufvudsakligast för reparationer afsedt varf, lärer icke kunna med framgång förnekas, och icke heller att, särskildt med afseende på beskaffenheten af Carlskrona varf, man der bör *kunna* bygga fartyg, om och när sådant af en eller annan anledning befinnes nödigt. Det är härvid att märka, att redan för närvarande, enligt verkstadsföreståndarens officiella rapport, till och med pansarbåtar å nämnda varf kunna byggas; men om, såsom man uppgifvit, billigare än vid enskilda verkstäder vill jag dock anse oafgjordt. För min del är jag, såsom jag förut nämnt, af den åsigten, att det hvarken är rätt eller klokt, att staten inrättar sig för att sjelf bygga i större skala; men fastän jag hyser denna öfvertygelse, bestrider jag ingalunda chefens för Sjöförsvars-departementet yttrade åsigt, att det skulle vara mindre välbetänkt om staten ställde sig så, att den blefve helt och hållet beroende af enskilda verkstäder. Då det nu icke är fråga om att bygga ett nytt etablissement, utan endast att med ringa kostnad koncentrera en liten del af de anläggningar, som vid ett dyrbart etablissement redau finnas, så kan jag icke inse annat, än att det i hvarje hänseende är rätt och klokt att bifalla hvad Stats-Utskottet med stor majoritet tillstyrkt.

Här har under diskussionen vid rezaissen af Kongl. Maj:ts proposition framhållits af en talare på östgötabänken, att man i England under sednare tiden nedlagt flera af statens marinetablissement och maskinverkstäder, och han trodde sig deraf kunna draga den slutsats, att man der i landet funnit det oförenligt med en god statshushållning att på det allmännas bekostnad hålla varf och verkstäder. Jag ber att få fästa uppmärksamheten på, att, då etablissementen vid Woolwich och Deptford indrogos, värdet af desamma uppgick till 25,735,590 R:dr, under det att deremot kostnaden för de samtidiga ännu pågående utvidgningarne vid engelska flottans etablissement i Chatham och Portsmouth uppgick till 70,326,000 R:dr, eller således 44,590,410 R:dr mer än de indragna etablissementens värde. Jag har alldeles icke fäst uppmärksamheten på detta förhållande derföre att jag skulle anse det vara skäl för oss att börja några storartade verkstadsutvidgningar, utan derföre att det visar först och främst, huru värdefullt ett redan befintligt varf är, der reparationer och, då så erfordras, äfven nybyggnader kunna göras, och vidare att England icke gått i den riktning man velat antyda. Med undantag möjligtvis af Turkiet, der jag icke vet huru man ställt, tror jag icke att man kan uppgifva ett enda civiliseradt sjelfständigt land, som med afseende på fartygs byggande för sin örlogsflotta ställt sig helt och hållet i beroende af den enskilda industrien. På grund af hvad jag nu yttrat anhaller jag om bifall till Utskottets förslag.

Herr Grefve Posse: En talare på stockholmsbanken har framställt så besynnerliga skäl för afslag å Stats-Utskottets hemställan, att jag ber få med några ord bemöta dem. Han har sagt, att, om man anordnade så, att verkstadsetablissemmenten blifva alltför sammanträngda, hvaraf eldfara kunde uppstå, så vore detta ett skäl för afslag. Jag vill icke inlåta mig på riktigheten häraf, i fall denna förutsättning inträffade, men jag kan icke se att detta skäl förefinnes, helst samme talare icke vågat uppgifva att det verkligen är afsigten att verkstäderna skola på vanligt sätt sammanträngas. Planen för anläggningarne har af Stats-Utskottet blifvit med omsorg granskad, och ehuru jag icke tilltror mig att ingå i något tekniskt bedömande af densamma, så förekommer det mig likväl, som vore den särdeles väl uttänkt. Det skulle vidare, enligt Herr Mankells förmenande, vara möjligt att byggnaderna blefve lagda hvarandra för nära med fästadt afseende å vådan af ett bombardement å Carlskrona. Denna våda förmodar jag dock icke vara så synnerligt stor i talarens egen uppfattning, då han i samma andedrag förklarar att Carlskrona, i hvilket fall som helst, icke kunde försvaras mot ett bombardement. Ty då man utgår från den uppfattning, att en ort ovilkorligen skall kunna med lätthet tagas af fienden, så är det en oegentlighet att tala om sin fruktan att der befintliga etablissement blifva så förlagda att de kunna skadas af fiendens anfall. Det tredje skälet, som anfördes för afslag, är att Carlskrona kunde låta verkställa sina reparationer vid de mekaniska verkstäderna vid kusten. Detta vore visserligen en utväg under fredstid; men jag tror dock en sådan anordning skulle ställa sig ofantligt mycket dyrare, än om reparationerna kunde verkställas vid de etablissementer, som Carlskrona innesluter inom sina befästningar; ty det är naturligt, att transporterna fram och tillbaka blefve ännu längre än transporterna mellan de onekligen ganska vidt från hvarandra skilda verkstäderna i Carlskrona. Men om detta än vore praktiskt under fredstid, så vore det alldeles omöjligt att utföra under ett sjökrig. Ty om man vill hafva en sjöfästning, så har man den väl derföre att den skall utgöra en replipunkt under ett sjökrig, så att en flotta, som varit i elden, der skall kunna söka skydd och få fartyg, som blifvit skadade under striden, der iståndsatta. Det är väl ett af de mest påtagliga ändamålen med en sjöfästning. Om då denna sjöfästning saknar alla utvägar för att reparera fartyg, som efter en sjöbatalj löpa in, så måste man väl anse den allt för litet uppfylla sin bestämmelse; ty att då kunna skicka fartygen till verkstäderna vid kusten är väl ej tänkbart. Jag skickade nyss efter till Stats-Utskottet och begärde att få planen öfver anläggningarne, men hör, att den icke finnes qvar i Utskottet längre, så att jag icke är i tillfälle att visa den. Jag är emellertid förvissad, att denna plan skulle häfva hvarje tvekan, både derom, att verkstadshusen ligga hvarandra så nära att deraf någon eldfara för dem skulle kunna uppstå och derom, att något större skeppsvarf är afsedt med deras anordnande.

När det nu således icke är fråga om annat än en reparationsverkstad; när Carlskrona, hvarom jag är lifligt öfvertygad, behöfver en sådan och det således måste vara en god hushållning, att anordningarne göras så att reparationerna kunna verkställas för billigaste pris, så, och med fästadt afseende derpå, att summan är så liten att den omöjligt kan

vara afsedd att åstadkomma ett varf för skeppsbyggeri — enhvar som har någon föreställning om hvad ett sådant kostar, inser att det icke ens kan vara fråga om början till ett sådant — anser jag tillräckligt många goda skäl tala för bifall till Kongl. Maj:ts proposition. hvarom jag ock tillåter mig vördsamt anhålla.

Herr Forssbeck: Jag nödgas i denna fråga yttra ungefär detsamma som jag yttrade i försvarsfrågan, eller att, så länge vi ej hafva ett fullt ordnad system för vår flottas organisation, så länge anser jag det mindre behöfligt att anslå stora summor till verkstäder, som vi icke veta, huru vida de äro nödvändiga eller icke. Skulle vi inom kort tid besluta att endast bygga små snabbgående fartyg med stark armering, så skulle man kanske komma och säga, att dessa verkstäder äro för stora och att de måste göras litet mindre. Jag önskar därför, att man fullkomligt vet hvad man vill, innan man kastar sig i några vidlyftigheter. Här har på skånska bänken blifvit nämndt, att Carlskrona för närvarande saknar alla utvägar att kunna verkställa reparationer. Men det har ju under många år verkställts nybyggnader derstädes, och då borde väl reparationer också kunna utföras på samma verkstäder. Detta yttrande förefaller mig således högst underligt. Det har äfven nämnts, att detta anslag af 217,000 R:dr är så ringa, att det ej ens är början till början. I så fall finge vi bereda oss på ganska stora kostnader, inman vi ens finge veta huru vår flotta skall komma att se ut. Skall detta anslag ej ens vara början, då fruktar jag att anslagen komma att gå för långt och kan icke annat än beklaga ett sådant förhållande. På grund af hvad jag nu yttrat, yrkar jag bifall till reservanternes och afslag å Utskottets hemställen.

Herr Statsrådet Friherre Leijonhufvud: Efter de yttranden, som afgifvits af Herr Palander och ordföranden i Stats-Utskottet, har jag egentligen icke mycket att tillägga. Jag har endast velat fästa Kammarrens uppmärksamhet på att här alls icke är fråga om några stora anläggningar, icke ens om utvidgning af den nuvarande möjligheten att arbeta i Carlskrona, utan endast om en sammanföring af hvad som redan finnes och om förbättringar i de närvarande anordningarne. Och behofvet häraf kan väl icke bestridas, då vi genom verkställda besigtningar och vunna upplysningar veta att verkstäderna ligga så spridda från hvarandra, att endast transporten af materiel dem emellan kostar många tusen dagsverken — en kostnad, som af reglementskomitén beräknats till 8 à 9 procent af allt vid verkstäderna utfördt arbete — och vi vidare känna det dåliga skick, hvori den nuvarande smedjan befinner sig i följd af den klena grund, på hvilken den hvilar, som gör att, när ånghammaren arbetar, något dugligt arbete ej kan utföras af svarfstolarne — att, då ångpannor skola repareras, måste de förläggas på flottor vid stranden, utan att kunna införas under tak, hvarigenom arbetet emellertid mycket hindras af köld, oväder och mörker, och stor förlust årligen eger rum på arbetskraft — att många tunga pjäser måste transporterats från det ena arbetsstället till det andra för att bearbetas, med mera dylikt.

Med allt detta inses nogsamnt omöjligheten att undvika förspillandet af en myckenhet dagsverken. Nu är meningen att få icke så särdeles

stora eller synnerligen dyrbara hus, i hvilka dessa spridda verkstäder kunna sammanföras och för öfrigt det hela ordnadt på förståndigt sätt, så att arbetsbefälet här liksom vid enskilda verkstäder personligen kan hafva uppsigt öfver arbetet. En ingenjör har yttrat, att, om en enskild person egde dessa etablissement, han icke skulle hafva råd att under ett år låta de nuvarande anordningarne fortfara, utan han skulle genast låna upp penningar, å hvilka han ansågs icke allenast kunna betala räntan, utan äfven snart amortering genom den behållning förändringen skulle medföra. Någon fara för alltför stor koncentrerings förefinnes heller icke, ty planen afser endast en del af de större verkstäderna, och de öfriga förblifva, dess sämre, spridda i alla fall. Men att icke hafva de större och viktigare etablissementen sammanförda, är en olägenhet, för hvilken vi få dyrt betala hvarje år och hvaraf förlusten är långt större än hvad som möjligen riskeras genom eldsvåda. Hvad eldsvåda beträffar, så är faran i alla fall icke så synnerligen stor, ty taken äro af jernplåt och verkstadshusen innehålla jemförelsevis få brännbara ämnen. Utomdess äro eldsläckningsanstalterna i Carlskrona utmärkt väl ordnade, och släckning går särdeles raskt, i hvilket afseende jag verkligen sett förvånande saker. Jag upprepar, att några stora anläggningar eller ens början till sådana icke äro i fråga, utan att här endast gäller några ekonomiska anordningar, sådana som planen utvisar, och hvilka utgöra ett conditio sine qua non för att bespara dagsverken och kunna utöfva nödig tillsyn öfver arbetena.

Herr Jan Andersson: I denna fråga var jag i början af samma åsigt som reservanterne. Men genom upplysningar af fackmän, som kända till förhållandena i Carlskrona, har jag kommit till samma resultat som Utskottet, och anser den nu ifrågasatta sammanföringen af verkstäderna nödvändig för att bespara den mängd dagsverken, som nu gå förlorade genom transporten fram och tillbaka mellan stationerna. Och då här icke är fråga om att upprätta nya verkstäder, utan endast att vidtaga förbättrade anordningar vid de gamla, så tror jag man har skäl bifalla hvad som blifvit föreslaget. Man får ej heller förbise, att derigenom vinnas ett annat eftersträfvansvärdt mål, nemligen att blifva af med den mängd folk, som vore öfverflödigt, om det icke behöfde användas till handtlangare öfverallt. Jag yrkar således bifall till punkten, under förutsättning likväl att utvidgningen icke sträcker sig längre än till reparationsverkstäderna.

Herr O. B. Olsson: Om alla möjliga reparationer af kronans fartyg verkställts vid Carlskrona eller vid enskilda verkstäder, känner jag icke, men förmodar att reparationerna kunna, på samma sätt som hittills, ske utan att staten för nya verkstäders uppförande i Carlskrona skall uppoffra 330,000 R:dr. Föregående Riksdag har beviljat så stora anslag för Carlskrona, att en liten rast i detta hänseende kunde vara behöflig. En talare har yttrat, att dessa kostnader inom ett och annat år skulle vara betäckta. Detta är mycket lätt sagdt, men icke så lätt bevisadt. Jag tror, att i allmänhet arbeten, som utföras direkt för statens räkning, blifva

dyrare än om de verkställas indirekt på enskilda verkstäder. Jag yrkar afslag å Utskottets hemställan.

Herr Carlsund: Jag har förut yttrat mig i denna fråga, men vill ytterligare tillägga några ord för att lemna upplysningar i saken. Det är en bekant sak, att vår enskilda handelsflotta, vår *ångbåtsflotta*, är mångdubbelt större än Kongl. Maj:ts flotta, och min övertygelse är, att den också fortfarande kommer att blifva det. Men denna enskilda handelsflotta reparerar icke vid egna etablissement, utan vid andras, enskildas sådana. Intet af dessa stora ångbåtsbolag (bolag, som hvart för sig snart har lika många fartyg som hela svenska örlogsflottan), har anlagt egen reparationsverkstad. Det är endast ett litet ångslupsbolag, som har reparationsverkstad i Stockholm, hufvudsakligen för att under vintern gifva ångsluparnes besättning någon sysselsättning. Anledningen till detta förhållande är helt enkel. Det är nemligen klart, att en reparationsverkstad ej kan bära sig ensamt såsom sådan; den ena tiden saknar den sysselsättning och den andra är den deremot öfverhopad med arbete. Det är också naturligt, att en reparationsverkstad måste blifva ganska dyr, om den skall kunna åstadkomma alla arbeten, som i och för reparationer behöfvas, från och med det enkla smidet ända ner till den mest komplicerade maskin eller del deraf. Den kan endast bära sig, om den drifves i stor skala och kan både tillverka nytt och reparera gammalt. En sådan liten anläggning, som nu är ifrågasatt för flottan, på 330,000 R:dr, kan endast blifva tillräcklig till reparationer af mindre omfång och beskaffenhet. Få vi nu en sådan liten anläggning, så blifver följden naturligtvis, att det folk, som behöfves för reparationerna vintertiden, under den andra årstiden saknar sysselsättning, så vida anslag till nybyggnader icke beviljas för att kunna tidtals sysselsätta detsamma. Nu veta vi att statens anslag utgå ganska ojemnt, och då är frågan, huruvida, när en sådan verkstad kommit till stånd, hela antalet der anställda arbetare kan derstädes finna ständig och jemn sysselsättning. Jag anser det icke möjligt att hålla denna verkstad i jemn och oafbruten gång, så vida den skall vara af den storlek att kunna verkställa erforderliga reparationer för flottan. Jag ser deremot intet hinder att icke flottans fartyg, äfven de i Carlskrona, kunna reparera vid de privata verkstäderna, hvilkas antal ökas år från år. Kunna de emellertid icke det göra, så bereda ju de nya railsvägarne Carlskrona tillfälle att på högst en eller par dagar förse sig med hvilken vigtig maskindel som helst.

Utan tvifvel kommer vid de enskilda verkstäderna pansar att tillverkas, enär väl i Sverige förståndigt folk hädaneftcr icke kommer att använda svenska jernet till pansar af tjockare beskaffenhet än som kan här tillverkas. Att här använda sådant pansar, som engelsmännen bruka, anser jag icke ändamålsenligt. Denna sak kan väl tyckas ej höra tillsammans med frågan om reparationsverkstäderna, men vi hafva sett att anslag blifvit begärda till engelska pansarplåtar i reserv, då det likväl finnas verkstäder i landet, som tillverka ändamålsenliga sådana. Jag kan icke gå in på, att en verkstad nu anläggas för reparationer af större beskaffenhet än hvad som hittills egt rum i Carlskrona. Vill man der åstadkomma en sådan koncentrerung, genom att närma den ena verkstaden

till den andra, så har jag deremot ingenting att invända, men jag tror icke, att detta arbete behöfver uppgå till en summa af 330,000 R:dr. Men afser man verkligen en sådan koncentrerung i Carlskrona, hvarom man nu talat i mer än tjugo år, eller alltsedan år 1848? eller har man ett helt annat syfte? nemligen att årligen hos Riksdagen begära nya anslag till utvidgade verkstäder för att sjelf kunna framdeles tillverka maskiner och fartyg för flottans behof? I det sednare hänseendet ber jag få upplysa om hvad dertill fordras. Det är visserligen sannt, att anläggningen af Motala verkstäder fortgått under en lång följd af år. Men sådana de nu befinnas, uppgår deras kapitalvärde till mer än 5 millioner R:dr, kanske närmare sex. Skulle så småningom ett motsvarande belopp tagas ut för att användas i angifvet syfte till utvidgning af Carlskrona verkstäder, så beklagar jag svenska staten, ty dessa etablissement skulle aldrig blifva skötta på ett för landet gagneligt sätt. Och jag upprepar ännu en gång, att det är oändligt mycket billigare att bygga vid de privata verkstäderna, hvilka, om icke tillräckliga medel af staten beviljas för byggnadsbehof, väl finge taga arbete hvar de kunde finna det. Så blefve likväl icke förhållandet med Carlskrona. Jag slutar med att förklara, det jag icke anser något anslag behöfva lemnas till reparationsverkstäderna i Carlskrona; de medel, som kunna tagas ur redan befinnlige besparingar, äro tillräckliga och — att för ändamålet ej behöfver anvisas ett så stort belopp. Jag yrkar afslag å punkten.

Herr Liss Olof Larsson: Mot föreliggande punkt af Stats-Utskottets betänkande har jag anmält min reservation och det faller sig således helt naturligt, att jag yrkar afslag å densamma. Jag ber i anledning här-af få säga några ord.

Att synden straffar sig sjelf, derpå hafva vi ett talande bevis, när frågan blir om Carlskrona. Vid förra lagtima riksdag lyckades man genomdrifva förslaget om Carlskronas befästade och Riksdagen anslag dertill en betydlig summa. Flere representanter — deribland äfven jag — vågade då påstå, att det beviljade anslaget endast var början till de stora belopp Carlskrona etablissement skulle komma att sluka. Man behöfde ej vänta länge på besannandet af denna farhåga, ty omedelbart efter beviljandet af anslag till befästningar vid Carlskrona, begärdes och erhöles äfven en betydlig summa i och för jernväg till nämnda stad. Nu kommer man ytterligare och begär anslag till verkstäder derstädes, och jag vågar säga, att det blott är början till det som kommer att begäras. Flere talare hafva visserligen försäkrat, att det här endast är fråga om en mycket liten summa, som skall lemna vinst i besparade dagsverken etc., men det är blott en alltför vanlig taktik. Jag är viss om, att hade Riksdagen på en gång fått en uppgift på de summor, hvilka fordras för Carlskrona och dervarande marin-etablissement, skulle regeringen aldrig med hopp om framgång kunnat förelägga Riksdagen förslaget. Men den kommer på detta sätt efterhand med det ena beloppet efter det andra, under förmodan, att, när representationen sagt a, den också måste säga b på den bana den beträdd, ty annars är hvad man förut utgifvit endast bortkastade pengar, säger man.

Jag har inom Utskottet — hufvudsakligen på de skäl Herr Key an-

fört — röstat mot ifrågavarande anslag. Jag tror, i likhet med hvad flere föregående talare påpekat, att nybyggnader och reparationer för flottans räkning kunna erhållas för billigare pris hos enskilda verkstäder. En talare på östgötabanken yttrade nyss något i samma riktning, och hans ord måtte väl icke väga så litet dervidlag. Jag tror icke heller att hvad Utskottet föreslagit är rätta sättet att upphjelpa landets industri, i synnerhet som man icke kan anföra det skäl, att arbetet ej kan erhållas hos enskilda verkstäder. Staten skulle på detta sätt uppträda som konkurrent med den enskilda företagsamheten. Det synes mig ej heller klokt att anlägga dyrbara verkstäder i en för fiendtliga anfall så blottställd ort som Carlskrona. Ty allmänt medgifves, att Carlskrona under nuvarande förhållanden icke kan försvaras, och det torde dröja temligen länge innan dess befästningar blifva sådana, att platsen kan anses fullt tryggad.

Representanten från Carlskrona yttrade, att, om en enskild man rådde om etablissementet, han för länge sedan skulle vidtagit sådana åtgärder, som Kongl. Maj:t nu föreslagit och Stats-Utskottet tillstyrkt. Jag vågar tro, att en enskild icke skulle förfara på det sättet. Ty om en enskild person finner att han kan få ett arbete billigare utfördt af en annan än om han gör det sjelf, så betänker han sig nog två gånger innan han vidtager sådana åtgärder.

Samme talare påpekade nödvändigheten af att bygga ifrågavarande verkstäder för att icke ställa sig beroende af enskilda industriidkare. Ett sådant skäl kan jag ej finna giltigt, så mycket mer som vi hafva ej blott en enskild mekanisk verkstad inom landet, utan en mängd sådana. Då skulle man på samma sätt och med mycket större skäl vara tvungen att t. ex. anlägga kanongjuteri för statens räkning, ty inom Sverige finnes blott ett sådant, och här är således ej en gång tillfälle till konkurrens i det facket; men man har, så vidt jag hört, icke haft någon olägenhet deraf, och då kan det så mycket mindre vara fallet uti ifrågavarande hänseende. För min del är jag derföre ej öfvertygad om nyttan och nödvändigheten af ifrågavarande byggnadsföretag, utan yrkar — på de skäl jag angifvit — afslag å nu föredragna punkt af Stats-Utskottets betänkande.

Herr Palander: Jag har åter begärt ordet, endast för att fästa Kamnarens uppmärksamhet på huru frågan i sjelfva verket står. Det är icke fråga om att göra nya anläggningar, för att sätta Carlskrona varf i stånd att göra arbeten, som för närvarande derstädes icke kunna verkställas, utan det är endast och allenast fråga om att der så ordna, att det kan undvikas att, såsom nu, derstädes hålla en hel skara af arbetare och båtsmän ensamt för de långa afståndens skull. Jag tror att man åt den tillämnade förenklade anordningen gifvit en alltför storartad benämning, såväl i Kongl. Maj:ts proposition som uti utskottsbetänkandet, och att detta vållat, att man föreställt sig frågan vara annorlunda beskaffad än den i sjelfva verket är. Det är alldeles icke fråga om att flytta alla å varfvet befintliga verkstäder och förråd, utan blott och bart att intill nya dockorna förlägga de verkstäder för fartygsreparerande och byggande, hvilka på detta varf alltid måste finnas, så länge Carlskrona utgör ett marinetablissement. Det är med ett ord blott och bart fråga om att

möjliggöra betydliga besparingar af tid och arbetskraft. Jag vill icke härmed hafva sagt, att dessa besparingar verkligen komma att till fullo realiseras; endast framtiden kan visa huru de möjligheter blifvit begagnade, som denna koncentring skall komma att erbjuda.

Synnerligen har det förvånat mig, att en talare på östgötabänken, hvilken är väl bevandrad i sådana frågor som denna, uppträd i strid mot förslaget. Om, på sätt denne talare förordat, staten för alla såväl nybyggnader som reparationer för flottans räkning gjordes helt och hållet beroende af de enskilda mekaniska verkstäderna, så tror jag att man snart skulle finna, att hvem som derpå vunnit, icke hade det varit staten.

En föregående talare har förmodat, att den nu af Kongl. Maj:t äskade summan endast utgör början till stora anslag, som för samma ändamål sannolikt komma att begäras. Jag anser denna farhåga alldeles ogrundad. Det är ju icke fråga om någonting annat nytt än det som är uppgifvet och som skall byggas invid dockorna, och för min del tror jag att man fullkomligt kan lita på det uppgjorda kostnadsförslaget.

Samme talare ansåg äfven, att, då i Sverige kanontillverkningen för närvarande endast bedrifves på ett ställe, staten för att ej utsätta sig för faran att derstädes blifva uppskörtad, måste anses tvingad att anlägga ett eget styckebruk, likaväl som man ifrågasätter att staten bör hafva reparationsverkstäder för örlogsfartyg. Jag ber talaren att icke glömma, att kanoner först och främst i allmänhet icke repareras, och vidare att Sveriges enda kanonfaktori, just derföre att det är ensamt, är underkastadt konkurrens med de stora etablissemanten inom samma fack i utlandet.

Jag ber slutligen att ännu en gång få uttala den åsigten, att goda skäl tala för anslaget beviljande. I annat fall skulle jag ej — ehuru ännu representant för Carlskrona — votera för detsamma.

Herr Hjelm: En talare från Dalarne anförde såsom skäl för beviljandet af ifrågavarande anslag, att derigenom skulle åstadkommas stor lättnad vid transporterandet af under arbete varande effekter från den ena verkstaden till den andra. Jag får i anledning häraf fästa uppmärksamheten på, att 5 procents ränta å de begärda 217,000 R:dr utgör 10,850 R:dr och jag tror verkligen icke, att det arbete, som erfordras för nämnda transporter, på långt när uppgå till denna summa. Den påpekade olägenheten föreställer jag mig med lätthet kunna af hjälpas genom anläggandet af en spårväg mellan de särskilda lokalerna.

Jag skulle vilja anföra mycket annat om detta märkvärdiga penningelutande Carlskrona, men inskränker mig till att på de skäl, som blifvit anförda såväl af mig som af flere andra föregående talare, yrka afslag.

Herr Hierta: Jag bekänner, att jag under diskussionen hört så goda skäl anföras på båda sidor, att jag har svårt att icke stanna i tvekan. Gäller det verkligen endast — såsom representanten från Carlskrona anført — att sammanföra de krafter, som redan finnas, i afsigt att derigenom bespara arbetskostnad i och för transport af effekter o. s. v., men icke att åstadkomma något nytt eller något, som hotas att växa i framtiden, så vill det synas mig, som om det vore ganska förnuftigt att vid-

taga de föreslagna åtgärderna, ehuru jag tillstår att den begärda summan för detta ändamål synes vara nog stor.

Återigen på andra sidan har jag fäst mig mycket vid hvad representeranten från Östergötland omnämnde och som synes innefatta en sanning, för hvilken man ej kan blunda. Han sade nemligen, att man har svårt att underhålla reparationsverkstäder ensamt på en sådan plats, der man icke när som helst kan afskeda arbetarepersonalen och få den åter, när den behöfs, ty reparationsarbeten förekomma mycket ojemnt. Detta skäl har frapperat mig derföre, att jag finner bekräftelse derpå äfven i hufvudstaden. Vi hafva här bland oss en ledamot, som sjelf är egare af en bland hufvudstadens största mekaniska verkstäder. Jag förmodar att orsaken, hvarför han icke yttrar sig, ligger i grannlagenhetsskäl, då man skulle kunna anse honom partisk i denna sak. Då han sålunda icke synes vilja eller kunna yttra sig, ber jag att få fästa uppmärksamheten på, att bland de tre större mekaniska verkstäder, som finnas i Stockholm, två — nemligen Stora varfvet och Bergsund — från början varit inrättade endast i och för reparationer. Stora varfvet afsågs visserligen äfven för skeppsbyggeri, men endast för träfartyg. Det visade sig likväl snart vid båda dessa verkstäder ett behof att utvidga verksamheten äfven till nybyggnader af jernfartyg, hvartill dessa etablissemang icke vid anläggningen varit afsedda. De hafva sålunda utväxt till ganska storartade dimensioner, möjligen äfven af just den anledningen, att det icke alltid är så lätt att underhålla personalen hela året om med endast reparationsarbeten, ehuru sådana anses ganska lönande.

Det är äfven en annan omständighet, som jag tror icke är utan vikt, eftersom här är fråga om att undvika onödigt föspillande af arbetskrafter. Den, som är i behof af nybyggnad eller reparation af fartyg, går vanligen till de olika verkstädernas egare och hör efter priset. Det är naturligt, att hvar och en önskar få sysselsättning för sitt etablissemang, och de summor, som från olika håll fordras för beställningen, kontrollera således hvarandra. På det viset sättes man i tillfälle att få det billigaste pris, som står att erhålla. Men då sådana konsiderationer icke ega rum vid statens verkstäder, har man temligen naturligt deraf dragit den slutsatsen — som äfven ofta upphöjes till en allmän sats — att allting blir dyrare för staten än för den enskilde, ehuru man måste medgifva, att det kan synas som ett och annat arbete blir dyrare hos enskilde än man för tillfället kan uträkna, att det blir hos staten sjelf.

Jag tror också att frågan kunde något belysas af de underrättelser, man erhållit genom den kommission eller de kommissioner, hvilka i England varit nedsatta för att undersöka hushållningen i Woolwich, der Englands förnämsta militära verkstäder äro belägna. Det visade sig genom undersökningen, att den största misshushållning derstädes var rådande och att allt, som gjordes i statens verkstäder, blef mycket dyrare än om det verkställdes hos enskilda fabrikanter.

Vid jemförelse af de skäl, som blifvit anförda för och emot, kan jag icke komma till annan slutsats, än att — oaktadt det kunde ligga en anledning till beviljandet af begärda summan deri, att den afser besparing af arbetskrafter — det vore säkrast, om staten, så mycket möjligt är, frångick

gick bruket att göra dessa arbeten, som äro i fråga, såväl nybyggnader som reparationer, för statens egen räkning, utan öfverlemnade dem till enskilda varf och verkstäder, hvarigenom äfven en stor del af de arbetare, som nu anses gå sysslolöse vid Carlskrona varf, kunde afskedas och icke längre tynga på statsbudgeten med sina afföningar.

Herr Statsrådet Leijonhufvud: Jag ser att oakadt den ganska välgrundade anmärkning, representanten från Carlskrona nyss gjorde, det likväl är svårt att förmå de ledamöter, som yttrat sig, att uppfatta frågan sådan den verkliga är. Jag vill därför ånyo fästa uppmärksamheten på att här icke är fråga om nya anläggningar, utan endast att sammanföra hvad som redan finnes och försätta verkstäderna i sådant skick, att man får reventy af dem, fast med mindre uppoffring af arbetskraft än som är möjligt under nuvarande förhållanden.

Representanten från Carlskrona anmärkte äfven ganska riktigt ett förhållande med afseende å Carlskrona, som ej kan undvikas, det nemligen att under vissa tider af året derstädes vistas ett antal arbetare, t. ex. maskinister, som med fördel kunna användas uti reparationsverkstäderna. En maskinist å kronans fartyg har ej sysselsättning året om på sjöexpeditioner, men måste likväl antagas för år. då erfarenheten visat, att han begär lika mycket om han innehar anställning för hela året eller endast för sommaren. Ty han är i sednare fallet oviss, om han nästa sommar kan få sysselsättning och binder sig därför heldre för hela året, då han kan vara förvissad om att flera år i följd få stadna som maskinist på samma fartyg, hvilket äfven af befälet anses som en stor fördel. Dessutom finnes i Carlskrona en del affönadt folk i och för dessa bestämda göromål, som dock icke upptaga all tid, hvarför tillfälle äfven är att begagna dessa arbetskrafter i verkstäderna.

Äfven om icke anslaget beviljas, komma naturligtvis verkstäderna att fortgå, men då på det gamla sättet, hvilket jag anser för mycket oändamålsenligt.

Också jag hyser den åsigten, att åtminstone större delen af våra nybyggnader kunna ske på enskilda varf, ty att kronan i detta afseende skulle kunna täffa med Motala eller något af de större etablissementen i Stockholm är knappast möjligt. Dock anser jag det icke så alldeles säkert att, på sätt Herr Hierta antog, man alltid genom konkurrens skulle blifva i tillfälle att få de billigaste pris för kronans beställningar, ty erfarenheten visar, att det stundom är omöjligt att åstadkomma sådan konkurrens. Så t. ex. förekom en beställning för kronans räkning förliden höst och ett par anbud gjordes derå, men man väntade något med deras pröfning, emedan man väntade ännu ett anbud. Följden blef den, att de redan inlemnade anbuden återtogos, emedan andra privata beställningar mellankommit, så att endast ett enda återstod, hvilket således måste antagas. Jag vill härmed icke hafva sagt, att detta verkliga var för högt, men det visar i alla fall, att understundom ingen konkurrens kan åstadkommas. Detta angående nybyggnader. Med afseende å reparationer är förhållandet än mera betänkligt. Ty ingen kan på förhand säga, till hvilket belopp en reparation af ett fartyg kommer att stiga. Kostnaden kan först

beräknas, då fartyget är dockadt eller upphaladt och undersökt, och äfven sedermera yppar sig vanligen under arbetets fortgång åtskilligt, som måste omgöras, men hvarom man ej hade kännedom före arbetets början. Om man för kronans räkning vänder sig till enskild person med ett arbete, måste man uppgöra ett fullständigt kontrakt, men i fråga om reparationer å fartyg är detta — på grund af hvad jag nu anført — omöjligt. Man vet ock att enligt räkning verkställda reparationer ofta äro relativt mycket dyrare än nybyggnader. Det kan således icke anses annat än högst önskligt, att verkstäderna i Carlskrona sättas i sådant skick, att man der kan verkställa reparationer, åtminstone sådana, som icke fordra exceptionela verktyg, ty utom det att, såsom jag sade, kostnaden för sjelfva reparationsarbetet ej på förhand kan beräknas och derföre ofta blifver uppskattad och betald till högre belopp, än som sedermera visar sig vara den rätta, så är äfven fartygets transport till reparationsstället ganska dyr — och kan stundom alldeles icke utföras.

Reparationsverkstäder äro således nödvändiga för kronan, och jag upp-repar, att här icke är fråga om nya anläggningar, endast om sammanföring af de nu spridda verkstäderna till ett ställe med ungefär samma anspråk på deras produktionsförmåga som nu.

Herr Granlund: För hvar och en som läst bilagorna till Kongl. Maj:ts proposition bör det vara klart, att en sådan hushållning som att afslå förevarande punkt är verklig misshushållning. Af statsrådsprotokol-len finner man hvilka svårigheter möta vid transporterandet af materiel emellan de särskilda lokalerna, huru små och oändamålsenliga de nuvarande verkstäderna äro, så att icke ens materielen får rum derstädes o. s. v. Jag har äfven hört angifvas, att tusentals dagsverken förspillas genom dessa svårigheter. För att göra ett arbete billigt och väl fordras i första rummet goda verkstäder och verktyg. Om Carlskrona verkstäder i nuvarande skick utbjödes till enskild fabrikant, är jag öfvertygad, att denne ej skulle vilja mottaga dem på de mest billiga vilkor, om arbetet der skulle såsom det nu är bedrifvas.

Man har sagt, att nybyggnader och reparationer för flottans räkning skulle kunna göras billigast vid enskilda verkstäder. Det tror jag också, då det är fråga om större arbeten, men då det är fråga om reparationer å fartyg m. m., måste ju en verkstad för statens räkning nödvändigt finnas i Carlskrona, då der icke finnes någon annan så beskaffad verkstad. Detta behof blir väl ock i framtiden större, och icke lär man vilja påstå att det vore lämpligt att sända kronans fartyg för tillfälliga reparationer från Carlskrona till Stockholm eller Motala.

Det är således min öfvertygelse, att Kammaren bör bifalla Stats-Utskottets förslag i nu föredragna punkt, och ehuru ofantligt stora belopp anslagits för Carlskronas befestning, bör väl icke detta utgöra skäl för afslag af ett anslag, som afser åstadkommandet af en tidsenlig verkstads-byggnad. Jag yrkar bifall till Stats-Utskottets förslag.

Herr Jöns Pehrsson: Såväl Herr Sjöministern som representanten från Carlskrona hafva försäkrat, att här icke är fråga om att bygga nya verkstäder, utan att flytta de gamla, för att få dem mera centralt. I så

fall är summan allt för högt tilltagen. Med den begärda summan måste afses mera än några små verkstäder, der mindre reparationer kunna företagas. Jag finner också ändamålet förfeladt, om man ej kan tillverka nytt på samma ställe, der man reparerar gammalt. Summan torde likväl ej räcka till iordningställandet af så beskaffade verkstäder. Man har under sådana förhållanden troligen att vänta ytterligare framställning om anslag till ändamålet.

Då det begärda anslaget sålunda synes mig för stort för att ordna några små reparationsverkstäder, men deremot för litet för att åstadkomma ett varf, så inrättadt att äfven fartyg der kunna byggas, så yrkar jag afslag.

Herr Lars Ersson: Jag har begärt ordet endast för att till alla delar förena mig i det anförande, som för en stund sedan afgifvits af Herr Carlsund, samt för att i likhet med honom yrka afslag å Utskottets hemställan i den föredragna punkten.

Öfverläggningen var slutad. Enligt derunder gjorda yrkanden framställdes propositioner såväl på bifall till Utskottets hemställan som på afslag derå, och då Herr Talmannen fann ja vara öfvervägande för bifall till den förra meningen, begärdes votering.

Uppsattes, justerades och anslogs en så lydande omröstningsproposition:

Den, som bifaller hvad Stats-Utskottet hemställt i *åttonde* punkten af dess utlåtande N:o 9,

röstar ja;

Den, det ej vill,

röstar nej;

Vinner nej, har Kammaren, med afslag å Utskottets hemställan, förklarat sig icke bevilja det af Kongl. Maj:t äskade, i denna punkt omförmälda anslag.

Voteringen utföll med 90 ja mot 83 nej, och hade alltså Utskottets förslag bifallits.

Punkterna 9—11.

Biföllos.

Punkten 12.

Herr Palander: Vid remissen af Kongl. Maj:ts proposition angående statsverkets tillstånd och behof tog jag mig friheten fästa Stats-Utskottets och Kammarens uppmärksamhet på åtskilliga förhållanden med afseende å de pansarbrytande kanoner, som för sjöförsvarets behof anskaffas. Det var att förutse, att, då invändningar af mig framställdes mot

vårt nuvarande system för grofva kanoner, dessa invändningar icke skulle från alla håll blifva särdeles väl upptagna, och att jag i främsta rummet skulle tillvitas att icke vara så fosterländskt sinnad, som det höfves en hvar och framför allt en representant. Fastän jag förutsåg detta, ansåg jag mig dock pliktig att uttala mina mot regeringens stridiga åsigt i frågan, och att, för så vidt på mig berodde, försöka åvägabringa de ändringar i detta afseende, hvilka jag trodde förhållandena kräfva. Jag ansåg frågan vara af desto större vikt som, på grund af chefens för Kongl. Sjöförsvarsdepartementet anförande till statsrådsprotokollet vid början af sistlidna år, Kongl. Maj:t synes hafva ansett vår krigsfartygsmateriel böra blifva så beskaffad, att derför icke skulle komma att erfordras flera än några och 30 pansarbrytande kanoner. Då nu i det närmaste hela krigsfartygsmaterielen skulle vara till just för de pansarbrytande kanonernas skull, lärer det ur nationel synpunkt minst sagdt vara olyckligt, ifall dessa kanoner vid närmare pröfning skulle befinnas vara af den beskaffenhet, att de icke kunna ingifva de personer, hvilka hafva sig anförtrodt deras skötande i krig, något förtroende. Vid remissen af nyssnämnda Kongl. proposition tog jag mig äfvenledes frihet påpeka det intill dess för Herr Sjöministern obekanta förhållandet, att ett af franska national-församlingen under sistlidna år tillsatt särskildt utskott, hvori flera då af mig namngifne framstående och sakkunnige män hade plats, för så vidt man har rättighet att döma af utskottets till nationalförsamlingen afgifna rapport, om än i försigtiga ordalag, uttalat sitt ogillande af och sin misstro till det system för pansarbrytande kanoner, som man dittills i Frankrike följt, och hvilket system vi efter Frankrikes föredöme adopterat. Det är mig icke obekant, att, fastän jag till Kammarens protokoll tydligen angaf den officiella källa, hvarur jag hemtat samtliga mina uppgifter, och fastän de uttalanden hvilka jag omnämnt, i samma protokoll äro försedda med citationstecken, en talare i Medkammaren likväl yttrat tvifvelsmål om denna källas beskaffenhet. Jag lemnar dessa tvifvelsmål åt sitt värde. Den citerade tidskriftens officiella natur bevisas redan af det på dess omslags venstra innersida befintliga cirkulär, utfärdadt af marinministern till samtliga marinprefekter, amiraler och befälhafvare, och i hvilket särskildt omnämnes, att marinministern granskar de till tidskriften af officrarne möjligen insända uppsatser och bestämmer hvilka som kunna anses böra deruti inflyta.

Uti Januarihäftet af den ifrågavarande officiella, af franska mariuministeriet utgifna tidskriften finnes införd Frankrikes marinbudget för 1872. Af denna synes på sidan 174, att Frankrike, det enda land förutom Sverige der man tillverkar pansarbrytande kanoner af bandadt gjutjern, nu kommit derhän, att man derstüdes anser sig böra — icke, såsom en talare i Första Kammaren förmenat, göra jemförande försök med bandade gjutjernskanoner och stälkanoner, utan emellan tvänne för Frankrike nya kanonsorter, nemligen bandade gjutjernskanoner *med ståtub* och stälkanoner, i afsigt att om dessa försök utfalla gynsam, till bestyckning af sina fartyg med pansarbrytare, använda den af nämnda sorter, hvilken vinner företrädet.

Att denna min uppfattning är riktig, synes af sidan 175 i samma tidskrift, der man i marinbudgeten läser:

“Säledes, om de tuberade kanonerna antagas, så skulle för pansar-

flottan behöfvas åtminstone 300 kanoner af gröfre kaliber än 19 centimeter, och tillverkningen af dessa skulle kunna försiggå år 1872 (pourrait être entreprise d'une manière courante en 1872)."

"Tvärtom, ifall stälkanoner komme att antagas, så skulle icke tiden räcka till att under år 1872 afsluta tillverkningen af hvad som behöfves."

Af allt detta lärer väl få anses tydligt framgå, att franska regeringen, oaktadt hvad man här kan påstå, likasom förut franska nationalförsamlingens särskilda utskott, funnit de bandade pansarbrytande gjutjernskanonerna, det vill säga den sorts kanoner, som vi nu anskaffa, otillfredsställande. Jag har mig visserligen bekant, att vid denna frågas behandling i Medkammaren af en ledamot derstädes upplästes utdrag af ett bref från Sveriges militärattaché i Paris, hvori återgafs en del af ett samtal, som egt rum emellan brefskrifvaren och en bland ledamöterna i det af mig omnämnda särskilda utskottet, nemligen amiral Fourichon, och hvaraf skulle framgå, att amiral Fourichon aldrig uttalat någon förkastelse om öfver det franska kanonsystemet. Jag ber härvid få anmärka, att dels frågor och svar ej alltid ordagrannt uppfattas och återgifvas, och vidare att en så framstående man som amiral Fourichon väl icke gerna kunde, på tillfrågan af en främmande makts militärattaché, alldeles oförbehållsamt yttra sin öfvertygelse i en så vigtig fråga som denna. Men äfven om man accepterar hvilken tolkning som helst af hans ord, så bevisas ju åtminstone icke derigenom annat, än att han hyst olika åsigt mot öfriga ledamöter i det utskott, hvori han satt, och att i rapporten från detta utskott orden voro illa valda, då man sade: "våra amiraler" anse att den summa af 100 millioner som England användt på artilleriförsök, icke varit illa använd. Amiral Fourichons yttrande torde således icke få tillmätas någon större betydelse. Frågan är blott och bart den, om man kan bestrida, att franska regeringen skall anställa försök med tvänne nya slag af pansarbrytande kanoner, i akt och mening att, om dessa försök utfalla gysamt, innevarande år gå i författning med att anskaffa annan bestyckning för sin flotta än den nuvarande. Då detta icke kan bestridas, så faller med ens det stöd vi i Frankrike haft för det af oss adopterade kanonsystemet. Det är ganska naturligt, att då detta stöd sviker, så måste de som hos oss kämpa för detta kanonsystem söka sig ett annat. Detta vilja de nu finna i det svenska gjutjernets utmärkta beskaffenhet, hvaraf skall orsakas, att man tryggt deraf skall kunna tillverka huru grofva kanoner som än kunna erfordras. Jag har dervid endast att anmärka, att detta är ännu icke praktiskt bevisadt; och jag tror mig uttala en åsigt, delad af många ibland dem, som skola använda de vapen, som äro i fråga, då jag påstår, att det är af den allra yttersta nödvändighet, att, innan vi lägga oss till med dessa, hittills så godt som alldeles opröfvade kanoner, de för hvarje ny gröfre kaliber underkastas en sträng, fullt opartisk och öfvertygande pröfning. Befinnes det derefter att de bestått profvet, så skall det vara äfven mig en glädje att erkänna deras värde; men intill dess sådant skett, torde det vara tillåtet, att man anser skäl vara att misstro dem, och att mana till försigtighet vid anskaffandet af kanoner för vårt kustförsvar. Jag har så mycket mera ansett mig i sådan riktning böra yttra mig, som man till stöd för dessa kanoner åberopat skäl,

hvilkas beskaffenhet låter befara, att äfven de, hvilka i främsta rummet borde vara genomträngda af den öfvertygelsen att sträng opartiskhet här vid lag är högst nödvändig, sig sjelfva ovetande, ej äro alldeles fria från en viss partiskhet i frågan. Vid remissen af statsverkspropositionen yttrades bland annat af Herr Sjöministern följande: "Då Paris belägrades, användes 222 eller 223 kanoner af detta system på vallarne, och af dem sprungit under hela tiden endast två." Jag hemställer huruvida meningen med detta yttrande kunde vara någon annan än den, att deraf skulle framgå huru hållfasta de ifrågavarande pansarbrytande kanonerna borde anses vara. Emellertid har sedan dess till samtliga riksdagsledamöterna blifvit utdelad en broschyr "Om nutidens förnämsta systemer af groft artilleri", och dess vitsord läser åtminstone icke af Herr Statsrådet och Chefen för Sjöförsvarsdepartementet jäfvas. På 39:de och följande sida i detta häfte förekommer följande: "Under kriget blefvo systemets gröfre pjäser i allmänhet ej försökta, då, såsom bekant, flottan och kustfästningarne ej fingo tillfälle att i krigshändelserna deltaga. Tvänne stycken 24 centimeterskanoner lära dock blifvit förda till Paris och der, jemte åtskilliga pjäser af de mindre kalibrarne, begagnade. Om mot dessa någon anmärkning förekommit, så kan man dock vara temligen säker, att de ej blifvit under normala utan under i ett eller annat hänseende abnorma förhållanden använda." Jag hemställer — utan att vilja göra några reflektioner — om icke detta förtager hela betydelsen af argumentationen från statsrådsbänken, och huruvida den icke gifver anledning till den tanke, att hos Herr Statsrådet måste finnas någon ofrivillig eller omedveten partiskhet för det system vi nu hålla på att tillämpa.

Vidare yttrade Herr Statsrådet vid remissen af den Kongl. propositionen i raderna nedanför de nyss citerade orden: "Deremot kan jag meddela, utan att därför på minsta sätt vilja nedsätta de engelska kanonerna, att engelska artillerikomitén föreslagit, att engelska kanoner icke skulle få användas till mera än 150 skarpa skott med tjensteladdning, emedan man ej var säker på materielens hållfasthet." Jag tviflar icke på, att Herr Statsrådet skall erkänna, att de engelska kanoner, hvarom han då talade, voro 9-inch-kanoner, d. v. s. kanoner af den klass, som ungefärligen motsvarar de franska hos oss antagna 24 centimeterskanonerna, ty ingen anledning fanns att tala om större hos oss ännu icke försökta kalibrar. Herr Statsrådets uppgift, såväl som en snarlik å sidan 27 af den ofvan omtalade såsom opartisk framhållna broschyren, har, förmodligen hemtats ur en rysk officers, Herr von Doppelmaier, 1870 i Berlin utgifna arbete, hvilket synes hafva ställt till sin uppgift att bevisa de kruppska kanonernas förträfflighet och de engelska smidjernskanonernas stora underlägsenhet, utan att dervid vara så noga med afseende på beskaffenheten af de uppgifter på hvilka bevisningen stödjdes. Nu är det sannt, att i England, der man försigtigt sökt sig väg fram genom de grofva kanonernas okända land, då 9-inch-kanonerna ännu voro så att säga i sin barnomsperiod, en förordning utgafs, som "för det närvarande" begränsade antalet skott, som med dessa kanoner fingo skjutas, till 400, hvaraf 150 med högsta laddning, men redan sommaren 1870 bestämdes på ett sammanträde med departementscheferne i Woolwich, att med alla sådana till tjänst

utlemnade kanoner "må skjutas utan begränsning med afseende på skottens antal eller beskaftenhet."

Detta öfverensstämmer, såsom man finner, icke med den uppfattning man af Herr Statsrådets af mig citerade yttrande hafva erhållit. Det märkliga i saken är emellertid, att man från vår sida kan anse sig böra anmärka vid det antal skott, inom hvilket man trott 9-inch-kanonerna vara begränsade. Det kan nemligen icke hafva fallit Herr Statsrådet och Chefen för Sjöförsvarsdepartementet ur minnet, att han sjelf i Maj sistlidna år underskrifvit en general-order, som bland annat, med afseende å 24 centimeterskanonerna innehåller:

"För exercis under fredstid får ej begagnas större krutladdning än 30 skålpund nu brukligt svenskt kanonkrut.

Lösa skott må ej skjutas med ifrågavarande kanoner.

Då med någon af dem skjutits 250 skott, skall anmälan derom göras hos Kongl. Förvaltningen af sjöärendena."

Det är att anmärka, att 46 skålpund svenskt kanonkrut för dessa kanoner är högsta laddning, men dermed får, såsom af ofvanstående synes, hos oss i fredstid alldeles icke skjutas. Detta oaktadt, och fastän våra sjöofficerare, icke tillåtas hafva befattning med kontrollen, af de vapen de måhända en gång skola använda mot fienden, är det såsom ofvan, visats stadgadt, att, när 250 skott skjutits, anmälan derom skall göras hos Kongl. Sjöförvaltningen. Med afseende på 9-inch-kanonerna var, innan full frihet gafs, begränsningen 400 skott, men deraf — det är att märka — 150 med högsta laddning.

Hvad för öfrigt beträffar den omnämnda, bland Kamrarnes ledamöter utdelade broschyren, uti hvilken jemväl finnes en vidlyftig argumentation mot det i England antagna kanonsystemet, ber jag, alldenstund den vid flera tillfällen åberopats såsom en auktoritet, att, utan att i ringaste mån vilja försöka att nedsätta eller klandra dess ärade författare, få uttala den öfvertygelsen, att, derest han haft tillgång till den vederläggning äfven af Doppelmairs skrift, hvilken i England utkommit, och han således hört båda sidorna och icke blott en, så skulle innehållet af hans bok varit helt olika mot hvad nu är händelsen. Sådant detta arbete nu är, kan det, enligt mitt förmenande, knappast anses vara någonting annat än en partiskrift, ehuru, jag är derom öfvertygad, författaren alldeles icke haft för afsigt att skriva partiskt. Jag har kommit till denna uppfattning efter att ganska noga hafva genomläst och granskat det mig benäget tillställda häftet, dervid jemförande det med den tyska källa, ur hvilken författaren till en del öst.

Man har mycket talat om, att det skulle vara synnerligen olyckligt om vi icke skulle kunna tillverka våra kanoner inom landet, och att man, för att detta skulle kunna ske, i nödfall till och med borde göra stora offer. Jag vill icke neka att jag delar denna åsigt. Då denna fråga i första Kammaren diskuterades, yttrades emellertid af en första Kammarens ledamot, tillika egare af det styckebruk der kanoner efter franskt system tillverkas, ungefärligen att han sökt bereda sig på att Sveriges beställningar kunde upphöra, och att det i alla fall vore angenämare hafva med främmande regeringar än med svenska staten att göra. Deraf tyckes framgå, att äfven om svenska staten tillsvidare icke toge sina kanoner

från detta styckebruk, så skulle icke därför kanonfabrikationen i Sverige upphöra, hvilket ju är ganska lugnande att veta.

Med allt hvad jag nu anfört har jag icke haft för afsigt att förbereda ett yrkande, afseende det nuvarande systemets förkastande. Jag har dermed endast velat visa nödvändigheten af att, innan Kongl. Maj:t definitivt bestämmer att anskaffa kanoner af den hittills i Frankrike använda modellen, frågan tages i moget ompröfvande. Det saknas icke exempel på att framställning af Riksdagen i liknande syfte tillförene visat sig välgörande.

Vid 1867 års riksdag begärde Kongl. Maj:t anslag af 144,000 R:dr till anskaffande af 12 stycken 12,83-tums kanoner af amerikansk modell. Riksdagen, som emellertid kommit till insigt om, att det kanske var säkrast icke gifva sin sanktion åt den nämnda kanonsorten, beviljade anslaget till kanoner af den modell Kongl. Maj:t efter frågans utredande pröfvar lämplig, och följden häraf blef den, att aldrig någonsin för svenska flottans räkning blifvit till skeppsbruk aflevererad en enda kanon af den sort för hvilken anslaget äskades. Jag tror, att förhållandena nu äro ganska lika dem som vid den tiden förelägo. Rörande de kanoner, för hvars anskaffande år 1867, d. v. s. för 5 år sedan, af Kongl. Maj:t anslag begärdes, yttrar den ofta omnämnde broschyrförfattaren på sidan 8 följande: "Här i Sverige får man emellertid ännu höra en och annan röst höja sig till förmån för "dessa utmärkta 15-tums kanoner", dem vår berömda landsman John Ericsson städe i sina bref rekommenderat, och utaf hvilka han, till yttermera visso, skänkt fäderneslandet tvänne exemplar, omständigheter dem man betraktar såsom tillräckliga bevis för dessa pjösers förträfflighet. Men om också John Ericssons snille och fosterlandskärlek, så ofta och så storartadt ådagalagda, äro höjda öfver hvarje tvivel, så hindrar dock icke detta, att han åtnästone, beträffande *artilleriet*, begått misstag, hvilka icke äro förenliga med den egenskap af högsta auktoritet, man på vissa håll äfven inom detta område synes vilja tillerkänna honom". Männe icke skäl finnes att antaga, att inom 5 år härefter samma omdöme skall med lika mycket skäl fällas om de kanoner Kongl. Maj:t och broschyrförfattaren nu gilla. Jag vågar tro det och på samma gång uttala den öfvertygelsen, att om broschyrförfattaren för 5 år sedan, t. ex. i egenskap af militär-attaché i England, eller i någon annan officiel egenskap, hade offentligen uttalat samma åsigt som nu rörande 12,83-tums kanonerna, sådant af vederbörande ingalunda skulle hafva ansetts lämpligt af en person i en sådan ställning eller räknats honom till favör.

Man har sagt att det ej går an att Riksdagen ingår i detaljer angående användandet af de anslag som till krigsmateriel beviljas: prejudikat i den vägen saknas dock icke. För min del vill jag emellertid icke försöka att derå stödja mig, utan inskränker mig till att vördsamt anhålla om proposition derå: "att till kanoner af den modell, Kongl. Maj:t efter frågans utredande pröfvar lämplig, och till ammunition må för år 1873 anvisas ett extra anslag af 330,000 R:dr. Jag ber att få fästa uppmärksamheten derpå, att denna formulering af beslutet ingalunda innebär något som helst tryck på regeringen, utan blott en under nuvarande förhållanden enligt mitt förmenande befogad anhållan, det regeringen ville noga

pröfva denna sak, innan hon fattar sitt beslut i afseende på sättet för användandet af detta anslag.

Innan jag lemnar ordet, ber jag att slutligen få uttala den öfvertygelsen, att, om, såsom jag förmodar, skjutförsök komma att vidtagas med hvarje kanonkaliber innan modellen definitivt bestämmes, det först och främst är nödvändigt att dessa försök ske på annat ställe än der, hvarest kanonerna tillverkas, samt för det andra att vid dem jemväl måtte tillåtas närvara sjöofficerare, d. v. s. de, hvilka skola använda dessa kanoner, och på hvilkas förtroende till de samna yttersta vikt ligger, för den händelse — hvilken jag hoppas sent eller aldrig måtte inträffa — att dessa vapen komma att behöfvat användas mot landets fiender.

Jag upprepar min vördsamma anhållan om proposition på bifall till det förslag, jag nyss haft äran uppläsa.

Herr Statsrådet Friherre Leijonhufvud: Då Herr Palander har inskränkt sig till att endast begära en redaktionsförändring i Stats-Utskottets föreliggande hemställan, skulle ett upprädnande från min sida i denna fråga så mycket mindre behövas, som jag, i likhet med denne talare, redan vid remissen af den Kongl. propositionen uttalat min åsigt om svårigheten af att på stående fot utreda dylika tekniska frågor som den nu förevarande. För min del får jag åtminstone tillkännagifva, att, oaktadt jag länge studerat artillerifrågan och så mycket som möjligt försökt att sätta mig in i densamma, jag dock ej tilltror mig att nu kunna i korthet, så nöjaktigt som önskligt vore, utreda detta ämne. Bättre tror jag det då vara att låta vetenskapligt bildade artillerister på bästa sätt afgöra denna strid.

Jag tillåter mig dock nämna, att Herr Palander synes mig hafva antagit, att Amiral Fourichons yttrande blifvit fäldt till vår militärattaché, då det i verkligheten afgafs till General Tribault. Någon tvekan att tala öppet på grund af frågarens nationalitet läser således ej kunna antagas egt rum. Hvad sjelfva frågan angår, må jag nämna, att i England göras oupphörliga försök med olika slag af kanoner, och der omtalas profskjutningar med ända till 14 olika slags modeller. Öfverallt bearbetas frågan, öfverallt anses att materialerna i denna sak lemna åtskilligt öfrigt att önska, men ingenstädes har man kommit till full och bestämd öfvertygelse deruti. Om hos oss en 27 centimeters kanon sprungit vid profskjutning och en 24 centimeters erhållit en spricka, så må ingen tro att ej sådant inträffar äfven utomlands med de der antagna kanonerna. Emellertid hafva vi godt hopp om att äfven förbättringar i denna väg allt mer och mer skola vinnas uti det här antagna kononssystem. Jag vill emellertid icke närmare ingå i denna sak, utan blott anmärka, att anledningen hvarför en generalorder utkommit, som förbjuder att skjuta med de största krutladdningarne är helt enkelt att söka uti vårt svenska styckekruts beskaffenhet. Så snart man nemligen funnit, att krutet är för starkt och för mycket frestar på kanonen, så har man ansett det icke vara skäl att mycket skjuta dermed, dels emedan sådant skulle allt för hastigt slita ut kanonen, dels ock emedan deraf ett falskt resultat skulle erhållas. Man har derföre vid Åkers styckebruk beställt nytt mindre sprängande krut. Hittills har man dock deraf endast erhållit en ringa

kvantitet, hvilket åter härleder sig deraf att krutcyllindern under sistlidno sommar sprungit tvänne gånger, till följd hvaraf tillverkningen måste inställas. Så snart väderleken tillåter, kommer fabrikationen åter till stånd. Som emellertid det erforderliga krutbehovet ej i tillräcklig tid från detta håll hinner fyllas, är meningen att på kronans fartyg i sommar använda belgiskt krut, hvaraf ett större parti är införskrifvet. Då för öfrigt hvarje af dessa skott är ganska dyrt, omkring 125 R:dr, så torde i alla fall skjutningen blifva begränsad till ett viss antal skott.

Hvad åter vidkommer Herr Palanders yttrande, att det ej skulle vara sjöofficerare *tillåtet* att öfvervara profskjutningarne, så vet jag ej hvad han dermed menar. Profskjutningen verkställes af sjöofficerare och, om Kongl. Maj:t ej kommenderar till kanonbruket flera än som dertill behövas, så har jag aldrig hört omtalas något förbud, hvarken från kronans eller bruksegarens sida, för äfven andra officerare att närvara vid profskjutningarne.

Beträffande slutligen mitt yttrande, vid remissen af den Kongl. propositionen, om de kanoner, som användes på vallarne utanför Paris, så var detta yttrande allt för kort att vara en fullständig redogörelse, men då jag sade att 222 eller 223 kanoner af detta *system* användes vid Paris försvar, så ligger ej deruti någon oriktighet, då ju systemet omfattar både 16, 19, 24 och 27 centimeters kanoner. För öfrigt är man ännu öfverallt ense om, hvilket slag af kanoner, som böra anses för det ändamåls-enligaste. Somliga sjöofficerare vilja hafva engelska kanoner, som af dem mycket berömmas, under det att andra föredraga kruppska gjutstålskanoner. Hvarken i gjutstålets hemland, Preussen, eller i Amerika är man ännu riktigt ense, om hvilken modell, som må anses vara den lämpligaste. Hvad särskildt Nordamerikas förenta stater beträffar, så se vi, att sjöministern uttalat sig emot de engelska Armstrongskanonerna; i stället förordar han gjutstålskanoner, men ej af det preussiska systemet, utan af Whitworths konstruktion, hvilka så vidt jag känner äro obandade.

Vi se sålunda, att nästan öfverallt osämja råder i detta afseende. Föreskrift har derföre blifvit gifven om uppgörande af ett program för anställande af profskjutningar med kanoner af 24 eller 27 centimeter för att utröna deras styrka.

Man ropar så ifrigt på de aldra kraftigaste kanoner, att man synes glömma att i krig behövas både gröfre och lättare kanoner. Den hitintills här antagna 8,08 tums (24 centimeters)-kanonen är en mellankaliber, som snart, om allt går efter förhoppning, kommer att efterföljas af en betydliggen gröfre pjes. Skulle nu äfven så hända, att vi framdeles komma att öfvergå till något annat artillerisystem, så må ingen derföre behöfva befara, att de pjeser vi nu tillverka derföre blifva oanvändbara. Allt antyder tvärtom, att de i alla fall blifva fullt tjenliga och tillräckligt kraftiga, då de rätt skötas.

Herr Grefve Posse: Inom Utskottet var man lika ense om att bevilja det nu ifrågavarande anslaget som derom, att Utskottet ej borde ingå i pröfning om hvilken cert af kanoner som borde anskaffas. Stats-Utskottet tilltrorde sig nemligen icke ega den sakkäunedom, som för ett dylikt bedömande erfordras, hvarjemte Utskottet antog för alldeles gifvet att Konungens rådgifvare icke kunde undgå att vid beställningen af dessa

kanoner taga i noga och samvetsgrann ompröfning, hvilka modeller som borde väljas. Stats-Utskottet har således förutsett befogenheten af den anmärkning, som af Herr Palander nyss blifvit gjord, ehuru Utskottet i sin hemställan ej ansett sig böra införa det tillägg, som nu af samme talare blifvit föreslaget. För min del skulle jag ej haft något att anmärka mot ett dylikt tillägg, såvida det blifvit framställt tillräckligt tidigt för att kunna vinna bifall äfven i Medkammaren. Men då nu Första Kam-maren redan lemnat sitt bifall till Stats-Utskottets utlåtande i denna punkt, så skulle, för den händelse Andra Kam-maren nu fattade sitt beslut i enlighet med Herr Palanders förslag, gemensam omröstning komma att ega rum. Skulle vid denna omröstning Första Kam-marens mening segra, så hade Riksdagen dermed beslutat alldeles motsatsen af hvad Herr Palander önskar, eller att den varning hans tillägg afser icke bör i be-slutet inflyta.

Då man dessutom måste förutsätta, att Kongl. Maj:t föranstaltar nödig utredning innan kanonernas cert definitivt bestämmas, så kan jag för min del ej finna något synnerligt skäl för bifall till det af Herr Pa-lander formulerade förslag till beslut i denna punkt: hvarföre jag ock med afslag å detsamma tillstyrker bifall till Utskottets hemställan, sådan den nu föreligger.

Herr Palander: Med anledning af den siste talarens yttrande, och då jag inser, att, efter denna Kam-mares bifall till mitt förslag, Riksdagens beslut i denna fråga, i fall vid gemensam votering Första Kam-marens mening skulle komma att segra, skulle kunna tolkas i riktning motsatt den jag åsyftar, så ber jag att få återtaga det yrkande, jag nyss framställt.

Efter dessa yttranden blef punkten bifallen.

Punkten 13.

Bifölls.

Punkten 14.

Herr Adlersparre: Jemte det jag afstyrker Utskottets förslag i den föredragna punkten, ber jag att få förena mig i den reservation af Friherre Skogman, som finnes bifogad detta utlåtande, och hvaruti yrkas att för byggande af krigsfartyg en summa af 1,000,000 R:dr måtte för år 1873 ställas till Kongl. Maj:ts förfogande. Ganska många argu-ment skulle visserligen kunna anföras för detta yrkande, men jag vill dock inskränka mig till att endast nämna ett enda, nemligen att, då man under sednaste tiden under år och dag har gjort ganska stor påtryckning på regeringen för att förmå henne att vidtaga kraftiga åtgärder för flot-tans utvidgning, och då äfven inom Riksdagen man låtit förstå missnöje deröfver, att Kongl. Maj:t vid sednaste riksdagar begärt allt för små summor för flottans nybyggnad, så synes det mig, att man icke nu bör nedpruta det för detta ändamål äskade anslag till betydligt mindre än hälften af den summa som begäres. Endast detta har jag velat anföras,

och anhåller vördsamt hos Herr Talmannen om proposition å bifall till det yrkande, som finnes framställt i den af Friherre Skogman vid utlåtandet fogade reservation.

Herr Jan Andersson: Om någonsin Stats-Utskottet haft skäl att göra en betydlig nedprutning i ett af Kongl. Maj:t äskadt anslag, så är det väl just i den nu föredragna punkten. Det är nemligen af fackmän både i Europa och Amerika allmänt erkändt, att åsigtarna för närvarande äro ganska delade i afseende å hvilken konstruktion af krigsfartyg, som må anses för den ändamålsenligaste. Vid sådant förhållande anser jag, att det af Utskottet nu tillstyrkta anslaget å 700,000 Rdr är snarare för högt än för lågt tilltaget. Vi böra nemligen besinna, att, derest vi ämna fortfarande bygga monitorer, så kommer hädanefter hvarje kanon till en sådan att kosta en million eller till och med ännu mera, och jag hemställer till hvars och ens eget afgörande, huruvida Sverige må anses hafva råd att experimentera med så dyrbara saker. För min del tror jag åtminstone, att fackmännen dessförinnan borde vara ense i denna sak, så att man verkligen kände det mål dit man sträfvat, innan man ansloge så oerhörda summor till misslyckade experiment. Under det famlande och den ovisshet, som för närvarande råder i afseende å pansar- och monitorsystemets lämplighet eller olämplighet för framtida krigsbruk, anser jag allt skäl vara för hand att vi inskränka oss till det anslag, som Utskottet förordat, och hvartill jag för min del yrkar bifall.

Herr Key: Då jag för några år sedan på detta rum yttrade, att pansaret inom kort tid skulle hafva utspelt sin rol, så var detta påståendet onekligen mera vågadt än nu. Jag grundade det emellertid *da* först och främst på historiska skäl, emedan jag ansåg, att, likasom gevärskulan vann seger öfver medeltidens rustningar, det äfven vore antagligt, att kanonkulan skulle komma att vinna seger i striden med pansaret. Jag stödde mig äfven på det rent ekonomiska skälet att det måste vara billigare att öka till några tum i diametern på en kanon än några tum i pansarets tjocklek rundt omkring ett fartyg. Sedan jag fällde dessa yttranden, har frågan utvecklats sig hastigare än man kunnat förmoda och kan *nu* anses vara på god väg att fullständigt lösas.

Uti bilagan till Kongl. Maj:ts proposition angående statsverkets tillstånd och behof uttalas följande medgifvande i afseende å monitorerna: "Ifrågavarande fartyg äro emellertid mera beräknade för positionsstrid än för den rörliga offensiv, som äfven vid kustförsvaret förekommer, och för hvilken ångkanonsluparne hittills varit afsedda." Uti England har man blifvit mer och mer betänkt på att bygga obepansrade krigsfartyg, och äfven i den norska statsverkspropositionen till storthinget för i år, som jag här håller i min hand, förekommer följande yttrande från marindepartementet:

"angående det föreliggande spörjsmålet att grunda för den märmaste framtiden marinens nybyggnad hufvudsakligen på åstadkommande af opansrade kanonbåtar med svårt artilleri tillåter sig Departementet anmärka, att det fullständigt ansluter sig till uppfattningen att det bör vara det opansrade systemet, till hvilket vi nödvändigt äro hänvisade, om

det skall blifva möjligt att ersätta roddflottiljen med en denna och behofvet någorlunda motsvarande artilleristyrka. Man har också i andra länder med utan jemförelse större tillgångar upptagit och utvecklade detta billigare system för enahanda ändamål, och beskaffenheten af våra kuster gör dem minst lika och i vissa afseenden mer egnade till bruket af sågda materiel“.

Derefter utvecklas vidare detta förhållande, och det norska departementet föreslår slutligen att upphöra med byggandet af monitorer, men att man deremot borde göra försök med trenne ångbåtar till krigsbruk, en för hvardera af de svåraste kanonsorterna, nemligen 1 för 19 tons, 1 för 13 tons och 1 för $7\frac{1}{2}$ tons.

Här i Sverige hafva vi nu 4 monitorer, John Ericsson, Thordön, Tirfing och Loke; norrmännen hafva Skorpionen, Mjolner, Thrudvang samt den fjerde, Thor, under byggnad; de förenade rikena hafva följaktligen till sin disposition icke mindre än 8 monitorer, hvilket antal torde få anses icke så obetydligt för vårt "positionsförsvaret", åtminstone under de förhållanden, som nu förefinnas, då tveksamheten mer och mer ökas i afseende å den större användbarheten af dessa fartyg för det rörliga kustförsvaret. Men det som vi isynerhet behöfva, men alldeles sakna, det är en snabbgående ångflottilj, som väl lämpar sig för att hastigt på sjön öfverraska, oroa och afskära fiendens transportflotta och kommunikationslinier. Denna uppfattning är det just som gjort sig gällande inom Utskottet. då detsamma nedsatt det ökade anslaget till krigsfartyg från 1,700,000 R:dr till 700,000 R:dr. Jag tror, att, om man frångår tanken på att vidare bygga pansarfartyg — och tiden synes ju vara inne för oss att fatta ett sådant beslut — så är den af Utskottet föreslagna summan jemnt upp så stor som för närvarande behöfves för det ifrågavarande ändamålet, nemligen att försöka med byggnad af ett å två snabbgående krigsfartyg, opansrade och af mindre certer, men med så svårt artilleri som möjligt och ännu en gång så snabbgående som möjligt. Men äfven detta är ju ett experiment allenast, och således är det icke skäl att bygga flere på en gång, då man ej är viss om hvad som för ändamålet är den lämpligaste konstruktionen. Vid sådant förhållande tror jag, att vi böra åtnöja oss med det mindre belopp, som Utskottet föreslagit.

Slutligen ber jag att få lägga Herrarne på hjertat ännu en annan sak. Till min glädje finner jag, att allt större och större benägenhet börjar visa sig för flottan, och att uppmärksamheten allt mer fäster sig vid tillgodogörandet af detta vapen till vårt försvar i furans stund. Då så är, och då denna benägenhet endast tveksamt och mödosamt arbetat sig fram, så böra vi icke förstöra den åter genom att nu gifva allt för stora anslagsbelopp, hvilka måhända efter några år visa sig, äfven de, kunna hafva varit bättre använda, det vore då fara värdt att vi återigen skulle falla tillbaka i samma modlöshet som förut under många år, med afseende å vårt sjöförsvaret, varit rådande. Jag tror följaktligen att vi i flottans samma intresse ej böra bevilja mera än den ringa summa, som af Utskottet blifvit föreslagen.

På dessa skäl, och just derföre att vi nu befinna oss på en vändpunkt i flottans utveckling, äfvensom derföre att jag lifligt önskar, att vi måtte ostördt fortgå på den nu beträdda vägen till en lämpligare

organisation af vårt sjöförsvär, vill jag för närvarande icke tillstyrka högre anslag till byggande af krigsfartyg än Utskottet föreslagit, utan yrkar bifall till Utskottets hemställan i den föredragna punkten.

Med Herr Key instämde Herr *Tjernlund*.

Friherre Ericson: Jag har inom Utskottet kommit till samma resultat som den föregående talaren, men jag måste på det kraftigaste protestera mot de motiv han nu behagat lägga i Utskottets mun. De skäl den ärade talaren anført må hafva föranledt honom sjelf att biträda det slut, hvartill Utskottet kommit. men Utskottets majoritet har icke grundat sitt beslut på sådana skäl, hvilket ock lätteligen synes af betänkandet. Utskottet har nemligen ansett det vara af synnerlig vigt, att man hvarken inom Utskottet eller Riksdagen under närvarande förhållanden uttalade sig för ett visst system eller en viss cert af fartyg eller att bestämma den plats i vårt sjöförsvär pansarfartyg eller träfartyg ansåges böra erhålla, och Utskottet har systematiskt afhållit sig från hvarje omdöme i berörda afseenden, oaktadt försök att förmå Utskottet dertill gjorts både från det ena och från det andra hållet. Jemte det jag anser att under nuvarande obestämda åsigter om bästa sättet att ordna sjöförsvaret några större anslag till fartygsbyggnader icke böra beviljas, så vill jag dock instämma i Utskottets beslut, då det nu föreslagna beloppet endast är att anse såsom ett experimentanslag. Af sådan anledning har Utskottet ej heller bestämt summan till högre belopp än som skett. Men å andra sidan synes mig det föreslagna beloppet böra vara tillräckligt för det dermed afsedda ändamålet.

På de skäl Utskottet anført, och hvilka jag nu tagit mig friheten påpeka, yrkar jag bifall till Utskottets hemställan i denna punkt.

Herr Palander: Vid remissen af Kongl. Maj:ts proposition angående statsverkets tillstånd och behof framhöll jag min lifliga öfvertygelse om nödvändigheten för oss, om vi vilja förskaffa oss ett verkligt kustförsvär, att med afseende på byggandet af våra krigsfartyg frångå pansarsystemet och i stället hålla oss till icke bepansrade kanonbåtar och minfartyg af olika slag. Vid samma tillfälle yttrade Herr Statsrådet och chefen för Sjöförsvärs-departementet, enligt hvad på sidan 31 af Kammarrens protokoll inhämtas, följande: "Då jag således fortfarande är af den åsigt, att vi för vårt försvar nödvändigt behöfva monitorer och pansarbåtar af hufvudsakligen samma beskaffenhet som de hittills bygda och derjemte så många mindre obepansrade båtar, vi kunna anskaffa, har jag icke tvekat att föreslå byggandet af båda dessa slag af fartyg." Af innehållet af sidan 30 synes att Herr Statsrådet förklarar kanonbåtar liknande dem af Staunchs klass, om hvilka jag då talade och som begagnas i England, icke vara för oss lämpliga. Jag har, sedan denna debatt egde rum, till min stora tillfredsställelse funnit mig ega goda bundsförvandter i de trenne auktoriteter inom vårt brödrarrike, hvilka hafva med utredning af dylika frågor att göra, nemligen Reguleringskommissionen, Marinkommandon och Marin-departementet, hvilka alla uttryckt den åsigt, att man i Norge borde "tillsvidare" — hvilket uttryck synes mig vara ett artigt

talesätt, hvarmed man menat "för alltid" — frångå byggandet af pansarfartyg. En ärad ledamot af Stats-Utskottet gjorde nyss några citater ur en underdånig "Indstilling från det Norska Marine- och Post-departementet af den 8 December 1871, hvilken åtföljde den Kongl. propositionen till Stortinget innevarande år. Jag ber att få citera ett par andra ställen ur nämnda Indstilling, hvilka efter mitt förmenande ännu skarpere uttala den norska regeringens åsigt i detta ämne. Såsom jag nyss yttrade hafva ofvannämnde trenne auktoriteter ansett att med byggandet af pansarfartyg borde tillsvidare austå. Denna åsigt uttalas på sidan 3 i betänkandet sålunda: "Af flere Grunde anser Departementet det tillraadeligt, at Marinens Nybygning i denna Retning" (byggandet af pansarfartyg) "indtil Videre ansees afsluttet med Fuldførelsen af den under Bygning værende Monitor." Sedan Departementet derefter framhållit, att de anslag, som beviljades för närmast förestående byggnadsperiod, borde hufvudsakligen användas till anskaffning af fartyg, som kunde öfvertaga försvaret af Norges fjordar och hamnar samt hålla kommunikationen längs kusterna öppen, och att de fartyg, som vore mest lämpliga för nämnda försvar, vore fartyg af Staunchs klass, yttras, på sidan 8, vidare: "Spørgsmaalet om hvorvidt disse Baade bør være pantsrede eller upantsrede, finder Kommandoen nærmest at være afhængig af, hvorvidt man i den meget betingede større passive Modstandsevne hos en pantsret Baad finder tilstrækkeligt Ækvivalent for de meget forøgede Omkostninger, den formindskede Fart, større Dybtgaaende og andre Ulemper, som blive en Følge af Pantsringen. Reguleringskommissionen har allerede, bemærker Kommandoen, tidligere udtalt sig imod Hensigtsmæssigheden af Pantser saaledes anbragt som paa de svenske Baade. England fortsætter med Bygning efter de Modeller af upantsrede, som man der har fundet tjenlige, og Frankrigs Kanonbaade ere ligeledes upantsrede; alene i Danmark paatænkes bygget en delvis pantsret Kanonbaad.

Kommandoen henviser dernæst til sine tidigare Udtalelser om, at upantsrede Kanonbaade ville kunne være meget effektive Fartøier, naar de ere försynede med stærkt pantserbrydande Skyts, og anbefaler fremdeles Bygningen af saadanne, ikke mindst af den Grund, at deras Prisbillighed sammenlignet med de pantsrede gör det muligt at skaffe saa mange flere til Försvaret af vor langsträkte Kyst." Med afseende på den cert träkanonbåtar, hvilkas lämplighet Herr Statsrådet bestred, finnes således i detta betänkande en motsatt åsigt uttalad, och i de lemnade uppgifterna finner man icke heller något land uppgifvet, förutom Sverige, der bepansering af kanonbåtar användes, och om pansarfregatter eller stora pansarfartyg kan ju aldrig hos oss blifva fråga. På den uppmärksamme betraktaren gör det ett nästan komiskt intryck att se den olikhet i åsikter om pansrade fartygs lämplighet som förefinnes i de båda brödräländerna. Om den, som deltager i båda rikenas styrelse, någon gång reflekterar deröfver, synes han mig blott med svårighet kunna tillbakahålla ett löje öfver berörda förhållande, och det torde äfven falla sig rätt svårt för de respektive departementscheferne att i sina anföranden till statsrådsprotokollen undvika att så framhålla sin bestämde och skiljaktiga mening om den fartygsmateriel, som är för hvardera landet den lämpligaste, att de icke dervid löpa fara att gifva allt för skarpa hugg åt medbrodern inom brödra-

rikets regering. Man kan visserligen säga: allt det der är godt och väl, men Sverige är icke detsamma som Norge. Mig synes dock först och främst att, om i någotdera landet pansar företrädesvis borde auvändas, så skulle det till följd af kustformationen snarare vara i Norge, och vidare, att det endast varit omständigheterna och den olika graden af utredning, som vållat att vi icke med afseende på pansarsystemet kommit till en åsigt liknande brödrarikets.

Herr chefen för Sjöförsvars-departementet har, efter hvad jag har mig bekant, på sednaste tiden rörande den lämpligaste fartygsmaterielen infor- drat yttranden af flere honom underordnade myndigheter och i dessa yt- tranden velat finna ett stöd för det af honom förfäktade systemet. Utan att vilja förutsätta att någon tjensteman skulle frångå sin öfvertygelse till följd af tryckning uppifrån hemställer jag dock, huruvida det i något land är tänkbart, att, då chefen för sjöförsvaret uttalat så bestämda åsikter, som dem jag ofvan citerat och så skarpt betonat *nödvändigheten* af att vid byggandet af krigsfartyg följa det system, till hvilket han an- slutit sig, icke alltid tjenstemän skola finnas, på hvilka detta så pass im- ponerar, att de vid afgifvandet af infortrade yttranden uttala en mening, som icke allt för mycket afviker från regeringens åsigt. Med kännedom om beskaffenheten såväl af de afgifna yttrandena som speciellt af de per- soners yttranden, på hvilka dessa till en del stödja sig, vågar jag tro, att, om Herr chefen för Sjöförsvars-departementet noga eftersinnar värdet af ifrågavarande olika utlåtanden, den tanken med afseende på den före- liggande frågan, skall oemotståndligt tränga sig på honom: "en sådan seger till och jag är förlorad!"

Beträffande frågan om pansarfartygens nytta och ändamålsenlighet för vårt kustförsvar, så synes det mig icke vara värdt att uppträda för att bekämpa monitorerna, enär tanken på detta slags fartyg på sednaste tiden, det vill säga sedan Riksdagens öppnande, då de ännu ansågos nöd- vändiga, synes hafva fallit äfven hos regeringen. Då man sistlidna år er- for att kostnaden för en monitor uppgick till mera än två millioner, har man i år fått veta att kostnaden betydligt nedgått, men då man icke kan finna någon anledning till att pansarfartyg i år skulle kunna byggas bil- ligare än i fjol, men väl tvärtom, så har man svårt att icke föreställa sig, att den nya kalkylen icke i viss mån berott deraf, att det hos allmän- heten väckte häpnad, att styrelsen för vårt kustförsvar förordade fartyg som skulle kosta en million riksdaler per kanon.

Det återstår mig således blott att bekämpa pansarbåtarna. I afseende på detta slags fartyg läser ingen kunna bestrida, att de äro så konstru- erade att:

1:o endast den mot fören af fartyget vända delen är starkt bepansrad och skyddad emot fiendens eld,

2:o att tornet i öfrigt, såväl som däckets och det så kallade styr- tor- net der befälhafvaren har sin plats, icke gifver skydd mot sjöartilleri.

3:o att de icke kunna draga sig tillbaka under eld; och

4:o att de icke allenast icke kunna våga att i sjögång förflytta sig, utan att de till och med löpa fara att sjunka, ifall fartygen vid inbry- tande krig anvisas den plats, der fienden måste mötas, nemligen skärgår- dens

dens utkant, och jag trotsar hvar och en — och i denna Kammare äro två mariningeniörer ledamöter — att kunna vederlägga mitt redan en gång förut uttalade påstående, att dessa fartyg äro i följd af deras konstruktion, ringa djupgående och tunga öfverbyggnad så beskaffade, att de vid en viss lutning hafva benägenhet att gå till botten med tornet först.

Man torde invända, att de af mig nu påpekade förhållanden egentligen borde utgöra föremål för strid blott emellan män af facket och icke debatteras inom en riksförsamling, samt att det icke deraf att dessa pansarbåtar möjligen äro olämpliga nödvändigt följer att hela pansarsystemet bör öfvergifvas. Detta är en sanning, och jag skulle äfven vara beredd att i fråga om pansarets användande vid vårt sjöförsvär icke upptaga Kammarens tid, såvida icke denna fråga jemväl måste betraktas från en annan synpunkt, nemligen den ekonomiska eller *kostnaden*. Hvad nu denna kostnad beträffar, så har regeringen aldrig, så vidt jag af de Kongl. propositionerna till de särskilda Riksdagarne kunnat finna, talat om den kostnad, *underhållet* af pansarfartygen medför, utan blott om det belopp, som ansetts erforderligt för *anskaffningen* af sådana fartyg. I afseende på underhållskostnaden torde det till en början tillåtas mig att erinra om det faktum, att de två färdiga pansarbåtar vi ega, ehuru endast 3 à 4 år gamla, redan till följd äfven af artilleriets framsteg äro att anse såsom antiqverade.

Vidare, att å de pansarbåtar som nu byggas träbackningen i tornväggen och jemväl å sjelfva fartygssidan är så anbragt, att utbytandet af den gamla backningen emot ny sådan, då detta inom kort tid måste ske, är förenadt med högst betydliga svårigheter och kostnader. Vid ett samtal med en af våra skickligare mariningeniörer i detta ämne framkastade jag det spörsmål, huru lång tid backningen kunde anses tillförlitlig, och om densamma t. ex. med säkerhet kunde påräknas vara duglig under en tidrymd af mer än 5 år. På denna fråga kunde jag icke erhålla något bestämdt svar. Jag är fullt öfvertygad derom att vi vid en sanningsenlig beräkning af underhålls- och vidmaktshållningskostnaden för våra pansarfartyg skola komma till sådana summor, att vi måste inse det vara omöjligt för oss att med bibehållandet af pansarsystemet förskaffa oss den materiel, som erfordras för ett kraftigt försvar af våra kuster. Då härtill kommer, att jag, i likhet med Herr Chefen för Sjöförsvars-departementet anser det icke vara med afseende på våra tillgångar rådligt att alltför mycket experimentera i detta fall, utan att vi böra söka tillgodogöra oss den erfarenhet, som andra rikare nationer på denna väg vunnit; då sådana bepansrade kanonbåtar, som de af Herr Chefen för Sjöförsvarsdepartementet föreslagna, mig veterligt, icke äro i något land antagna, och då de äro af den beskaffenhet att befälhafvaren, som har sin plats i tornet, kan, ja skall dödas af den första gröfre kula, som med fart anslår det samma, och då slutligen Kongl. Maj:t, genom att jemväl föreslå opansrade kanonbåtar, erkänt att personalen ömsom kan undvara pansarskyddet, så synes det åtminstone för mig nödvändigt att frånga pansarsystemet, om vi skola kunna anskaffa och underhålla en sådan materiel, som kan tjena till fullt försvar för vårt land, och om vi i öfrigt skola kunna tillgodogöra oss vår kusts lokala fördelar.

Jag hyser och har redan förut uttalat en bestämd öfvertygelse om ett väl ordnad kustförsvars vigt för vårt land. Det kan måhända räknas mig till fel, att jag så skarpt och så ofta framhållit denna min åsigt. Men jag anser mig manad af mina pligter såsom representant att så göra och jag vidhåller derjemte min åsigt, att sjöförsvarets nuvarande tillgångar, om de rätt användas, äro tillräckliga att vidmakthålla ett tidsenligt kustförsvar, så beskaffadt att vi skola vara i stånd att, om icke helt och hållet omöjliggöra en fiendes landstigning på våra kuster, så åtminstone göra densamma så farlig för honom att han icke vågar försöket. Jag går nu ett steg längre. Jag påstår att detta är villkoret för att Sveriges försvarsväsende någonsin i verkligheten skall kunna blifva hvad hvarje försvarsväsende enligt min uppfattning borde vara, nemligen en assurancesinrättning för försäkring af nationelt oberoende. Detta skulle det visa sig vara, derigenom att det, likt andra försäkringsanstalter, medförde den väsendtliga fördelen att det höjde det försäkrades kredit. Jag är åtminstone för min del öfvertygad derom, att detta goda resultat icke skulle länge dröja att infinna sig, utan att utländingen snart skulle inse att, om vi ville vara neutrala, vi uti vårt försvar egde ett ofelbart medel att förmå främmande makter att respektera denna vår neutralitet, samt att följderna häraf skulle blifva den, att våra statsobligationer, som nu stå föga öfver pari äfven då de löpa med 5 procents ränta, skulle blifva så begärliga för utländska kapitalister, att räntan skulle kunna sättas ned kanske ända till 3 procent, utan att obligationerna ändock noterades mycket under pari. Det kan väl tyckas att denna tanke är djerf, och man skall skaka på hufvudet åt densamma, men jag är fullt öfvertygad derom, att den vid närmare eftersinnande skall befinnas riktig.

I afseende på åberopandet af auktoriteter tillåter jag mig nu, medan jag har det i minnet, att påpeka, hurusom utgifvaren af en för Kammaren väl bekant broschyr om grofva kanoner i denna fråga är af samma åsigt som jag. Han yttrar nemligen om dem, hvilka han kallar pansarfartygens målsmän, följande:

“De inse att striden är olika och att de ej i längden kunna uthålla den. Man har ock derföre hört röster höja sig för, att det vore så godt först som sist helt och hållet öfvergifva pansaret. Om vi ej missminna oss har till och med en sådan tanke blifvit uttalad af en bland Englands förnämsta mariningeniörer“.

Jag har citerat denne författares åsigt, icke derföre att jag för min del fäster så synnerligt stort afseende vid densamma, utan emedan jag hört andra med mig olika tänkande åberopa denna broschyr såsom en auktoritet, och det är af sådan anledning för mig glädjande att äfven der finna ett stöd för min mening.

Jag har, såsom Herrarne redan torde behagat finna, uttryckt min fasta öfvertygelse derom att hvarken monitorer eller pansarbåtar böra för vårt kustförsvar vidare anskaffas. Jag får nu förklara, att jag äfven i fråga om den af Herr Chefen för Sjöförsvars-departementet föreslagna tredje certen fartyg icke delar regeringens åsigt, och jag beklagar detta förhållande så mycket mera, som jag, efter hvad jag under diskussionen förnummit, synes stå ensam med min mening härom. I sitt anförande till statsrådsprotokollet i år yttrar Herr Chefen för Sjöförsvars-departementet

följande: "Ifrågavarande fartyg" (monitorer och pansarbåtar) "äro emellertid mera beräknade för positionsstrid, än för den rörliga offensiv som äfven vid kustförsvaret förekommer och för hvilken ångkanonsluparne hittills varit afsedda" — — — — Jag anser derföre anskaffning böra ske af en ny cert obepansrade fartyg, af mindre dimensioner än ångkorvetterna, i stånd att bära åtminstone en gröfre kanon samt med så stor maskinkraft, som under gifna förhållanden kan ernås". Af sednare yttranden har man erfarit att dessa båtar äro ämnade att göra 11 knops fart. Stats-Utskottet har lemnat äfven denna nya cert utan anmärkning. Det torde då vara skäl att tillse, huruvida en lika åsigt angående behöfligheten och lämpligheten *företrädesvis* af så beskaffade fartyg gjort sig gällande äfven i vårt brödrarrike. Men af det norska marinbudgetförslaget, om hvilket jag förut talat, visar sig att den norska regeringen aldrig först skall bygga en så beskaffad kanonbåt, för hvilken artilleriet och den mindre kostnaden (som betingar det större antalet) är hufvudsak, och hvarför snabbheten i någon mån å dessa fartyg får offras. I det förenämnda betänkandet läses nemligen på sid. 8 följande: "För Mellemlassen" — d. v. s. den klass fartyg som i det närmaste öfverensstämmer med fartyg af Staunchs klass — "anser Kommandoen derimod efter ovananförte 8 Miles Fart fuldkommen tilstrækkeligt, og bemærker at dennes Bestykning bør være sikkert pantserbrydende". Jag är visserligen äfven för min del öfvertygad om vigten deraf att krigsfartyg äro snabbgående, men snabbheten bör icke vara medelmåttig, och såsom sådan anser jag en hastighet hos dessa fartyg af blott 11 knops fart. För vårt kustförsvär erfordras fartyg, som göra 14 ja 15 knops fart, men då måste man ock lemna deras bestyckande med kanoner å sido och i stället förse dem med minor. Snabbgående Harveys minångfartyg åtnjuta stort förtroende icke blott i det land, der de först uppfunnos, utan i de flesta länder och äfven i Amerika, hvarest man i allmänhet icke villigt imiterar England. Jag tror således det vara ändamålsenligare att i afseende på dessa fartygs snabbhet, för att vinna andra fördelar, eftergifva en eller annan knop, då man ändock icke kan uppnå den *stora* hastigheten.

Af hvad jag nu haft äran anföra, finner Kammaren lätt att jag icke är någon vän af den nybygnadsplan Kongl. Maj:t framlagt. Den, som mycket klandrar, löper fara att anses klanderlysten; men jag hemställer, huruvida man bör dölja sin öfvertygelse, då man hyser en bestämd åsigt och för densamma kan åberopa goda auktoriteters vittnesbörd. Jag vet väl, att denna fråga är inom sjelfva vapnet omtvistad, och att män af den betydande ställning, att deras omdöme icke kan lemnas utan uppmärksamhet, luta emot regeringens åsigt; men jag vet äfven att flere andra dela min öfvertygelse.

Nyss återtog jag ett af mig förut framställt förslag i fråga om 12:te punkten af detta utlåtande. Nu ber jag att få tillämpa samma förslag i afseende på nu förevarande punkt och anhåller alltså, att Herr Talmanen måtte framställa proposition på följande yrkande, "att Riksdagen till anskaffande af sådan krigsfartygsmateriel, som Kongl. Maj:t efter frågans utredande pröfvar lämplig, må till Kongl. Maj:ts disposition för år 1873 anvisa ett extra anslag af 700,000 R:dr. Jag har i detta förslag hållit mig vid en mindre summa, enär jag dels derigenom tror mig hafva bättr-

utsigt till framgång för mitt yrkande, dels i hvarje fall icke har den öfvertygelse att medlen blifva ändamålsenligt eller nyttigt använda, hvaraf mitt votum för en större summa måste betingas.

Herr Statsrådet Friherre Leijonhufvud: Jag har redan vid remissen af Kongl. Maj:ts proposition om statsverkets tillstånd och behof uttalat min öfvertygelse att vi för vårt sjöförsvår behöfva flera slags fartyg, såväl monitorer och pansarbåtar som obebansrade fartyg. Jag har tillräckligt studerat hithörande ämnen för att vara fullt öfvertygad att, huru enkelt det än ser ut med blott ett slags fartyg, det likväl är praktiskt omöjligt att nöja sig härmed, utan att ett verkligt och betryggande sjöförsvår erfordrar krigsfartyg af flera slag. Jag anser, att pansarfartyg äro alldeles nödvändiga för försvaret af våra inlopp och vår inre skärgård. Ej heller har man ännu i något land bortlagt pansaret. Den föregående talaren har anført, att vederbörande myndigheter i Norge kommit till den åsigt, att sedan den nu under arbete varande 4:de monitorn blifvit färdig, man borde tills vidare anstå med byggande af pansarfartyg. Den svenska regeringen har icke kommit till samma resultat, men jag kan derföre icke, såsom Herr Palander, häruti finna något "komiskt". *Det* är väl icke mer komiskt, än att han och jag äro af olika åsigt. Förhållandena hos oss och i Norge äro dessutom väsendtligen olika. På större delen af norska kusten finnas icke några skärgårdar, utan fjordar, som gå långt in i landet. Vår kust är deremot full af skärgårdar och mindre öar, och vid försvaret af sund och segelleder emellan dessa, eller det så kallade positionsförsvaret, kunna pansarfartyg icke undvaras, såsom jag visade i mitt yttrande vid remissen af Kongl. Maj:ts proposition. Sedan jag vid nämnda tillfälle lemnat Kammaren, för att i Första Kammaren besvara en derjord fråga, anmärkte Herr Palander i ett sednare yttrande, att han ej kan föreställa sig att personer, som kunna få det ansvarsfulla uppdraget att i skärgården välja försvarspositioner, skulle kunna vara nog "däraktiga" att välja så beskaffade positioner, att de kunna från landbatterier beskjutas. Jag har tagit noga reda på vår skärgård af tillgängliga sjökort, af de hemliga kartorna, af sjömätare och sjöofficerare som i många år kommenderat fartyg uti skärgården. Vid en sådan granskning visar sig, att i den yttre skärgården visserligen inga sådana holmar och öar finnas, hvarpå fienden kan handkasta skarpskyttar och lättare kanoner för att beskjuta våra fartyg och deras besättningar. Men i denna yttre delen af skärgården äro deremot inga sådana försvarsställningar som icke kunna af en öfverlägsen fiende kringgås — oftast på några få timmar. Då en underlägsen styrka vill hindra en manstarkare motståndare att framtränga, väljer han en sådan stridsställning, att fienden blir ur stånd använda sin öfverlägsenhet, det vill på sjön säga att han placerar sig i ett sund af den bredd, att hans egna fartyg äro tillräckliga för dess försvar och fienden ej kan använda flera fartyg än den försvarande sjelf. Men kan fienden genom ett sidosund på kort tid kringgå försvarsställningen, så förlorar den ju sin motståndskraft och måste öfvergifvas. Sådana positioner, som ej kunna sålunda kringgås och som erbjuda möjlighet till ett långvarigare försvar, finnas endast i de inre delarne af vår skärgård, och der finner man ock öfverallt sådana öar och stränder, ofta både höga och skogbe-

vuxna, hvarå fienden kan landsätta skarpskyttar, fältkanoner och mitrailleurser. Kommer så ett opansradt fartyg med blottad kanonservis inom skotthåll, och de der varande sundens ringa bredd göra sådant oundvikligt, så kunna de ej undgå deraf lida känbar skada och få sannolikt snart draga sig undan.

Om man i Norge vill *tills vidare* upphöra med att bygga pansarfartyg, så uppgifves orsaken dertill vara, att norrmännen anse att hittills tagits för mycken hänsyn till "fællesforsvaret", som efter deras förmenande fått tillräckligt nu, och därför vilja de omfatta ett system, som kan ersätta deras gamla roddflottilj, och de välja dertill på försök en kanonbåt af Staunchs klass. Det kan vara godt och väl, att våra norska bröder finna sådana fartyg för sig lämpliga, men för våra förhållanden äro de det icke, såsom jag vid ett föregående tillfälle visat. De hafva ängpannan två fot öfver vattenytan och kunna icke föra större kanon än den norska 8½ tums. Deremot är meningen att på det nya obepansrade fartyg, som jag föreslagit att bygga, kunna sätta en gröfre kanon, vägande ända till 60,000 skålpund.

Om vi alldeles lägga bort pansaret för positionsforsvaret i skärgården, så behöfde en fiende visserligen icke bekosta grofva 10 à 12 tums kanoner på sina fartyg, utan kunde nöja sig med mycket mindre kanoner. De förra skjuta projektiler af 500 à 600 ö :s vikt, men kanonen väger ockå 6 à 7 gånger så mycket som en kanon som skjuter 100 ö :s projektiler, hvilka äro mer än nog kraftiga mot alla icke bepansrade fartyg. Sannolikt skall således fienden bestycka sina pansarfartyg med 6 à 7 gånger så många af t. ex. 100 ö :s kanoner, och då nu dessa derjemte betjenas hastigare än de mycket grofva, så kunde han från samma fartyg, som nu för en 500 ö :s kanon, sända oss 8 à 10 gånger så många kulor, alla med tillräcklig förstörelsekraft mot våra fartyg. Följden blefve att våra fartyg finge undergå samma öde som turkiska flottan vid Sinope. Om äfven Norge upphört med byggande af pansarfartyg, så är detta långt ifrån förhållandet med andra länder. I England byggdes 1871 på enskilda verkstäder tornfartygen Cyclops, Hecate, Gorgon och Hydra. Dessa fartyg hafva 18 tons kanoner, och deras pansar är endast 9 à 10 tum tjockt, då deremot våra monitorer hafva 17 à 18 tums pansar. På kronans varf i England byggas för närvarande tornfartygen Devastation, Fury och Glatton samt "ram"-fartyget Rupert, och pansarfartyget Swiftsure gjorde sin proftur i December 1871. Tornfartygen äro just afsedda för Englands kustförsvär. För tyska marinen byggas 5 större pansarfartyg, med en beräknad kostnad af 46.725,000 R:dr R:mt, och 5 pansarkorvetter, och ryktesvis har jag hört att man har under byggnad en monitor afsedd för Rhen. Enligt upplysningar från Ryssland finnas der 24 pansarfartyg, nemligen 6 fregatter och 18 tornfartyg, bland hvilka 10 monitorer och 2 pansarfregatter under byggnad. För några dagar sedan fick jag underrättelse om ett nytt slags monitorfartyg, som är under byggnad i Ryssland. Fartyget är särdeles eget konstrueradt, det är alldeles rundt, håller 101 fots diameter, har sex propellrar och två kanoner. Det är afsedt för hamn- och kustförsvaret, har kostat en million rubel, och när det, såsom är ämnadt, blifvit sönderplockadt och nedskickadt till Svarta hafvet, ökas kostnaden med ytterligare 200,000 rubel eller in summa cirka 3½ million R:dr R:mt.

Två sådana fartyg äro för närvarande under byggnad. Äfven i Turkiet bygger man pansarfartyg. Gå vi öfver till Amerika, så finna vi, att sjöministern der förklarar, att han anser monitorsystemet för närvarande vara det bästa. Herrarne torde således finna, att jag icke saknat auktoriteter, då jag föreslagit att monitorer och pansarbåtar fortfarande böra för vårt försvar anskaffas.

Herr Palander sade sig ana, att utlåtanden blifvit infordrade från stationerna, och ansåg att mina förut uttalade åsigtar inverkat på befälhafvarnes afgifna yttranden. Från en sådan misstanke fritager jag helt och hållet dessa auktoriteter, men medgifver att *mina* yttranden föranledts af deras utlåtanden. Då jag sistlidet är från stationerna infordrade upplysningar i afseende å behöfliga anslag till fyllande af stationernas behof, var min mening att äfven erhålla yttranden angående fartygsmaterielen. Men då det var första gången ett dylikt yttrande blifvit från stationerna begärdt, var det icke underligt, att vederbörande voro tveksamma huru vidsträckt de skulle yttra sig, hvarföre också något svar i afseende å fartygsmaterielen icke afgafs i sammanhang med uppgifterna om öfriga behof. Sedermera har jag dock, på begäran, angående fartygsmaterielen erhållit utlåtanden, af hvilka jag vill meddela några utdrag. Så yttrar chefen för Förvaltningen: "Då nu den fartygscert, om hvars lämplighet de flesta nationer ännu synas mest öfverensstämmande, äro bepansrade tornfartyg, så anser jag mig böra föreslå: att det anslag, som Riksdagen kan komma att bevilja, måtte användas till sådana fartyg, under förutsättning att konstruktören å dem tillämpar alla de förbättringar, som stå honom till buds."

Öfverdirektören för mariningenörstaten anför: "Om derföre det penningeanslag, som af innevarande Riksdag äskats till krigsfartygs nybyggnad, blir beviljad, tillstyrker jag, att det må användas till bepansrade fartygs anskaffande, och får i sådant afseende vördsamt föreslå nybyggandet af en monitor med starkare sidopansar och konstruerad för större hastighet än våra nuvarande fartyg af denna cert, samt byggandet af trenne bepansrade kanonbåtar, till konstruktion nära öfverensstämmande med de vid Motala mekaniska verkstad nyligen beställda."

Chefen för Carlskrona station yttrar sig i ifrågavarande afseende på följande sätt: "Lämpligt vore att för Kongl. flottan nu företaga anskaffning af obepansrade, med *en* artilleripjes af kraftigaste slag bestyckade ångfartyg, hvilka böra ega så tillräcklig sjöduglighet och rörelseförmåga, att de med omkring 10 knops fart kunna förflyttas längs våra kuster, men hvilkas djupgående och dimensioner i öfrigt dock icke blifva större, än att de med lätthet må kunna röra sig i våra skärgårdar. På grund af hvad jag här ofvan anført får jag således tillstyrka, att *ett* fartyg af denna oert må så skyndsamt som möjligt redan under innevarande år för Kongl. flottan anskaffas, samt att, sedan dermed anställt försök, och derest modellen befinnes motsvara ändamålet, år 1873 anskaffas så stort antal dylika fartyg, som anslagssumman medgifver."

Det fjerde yttrandet, af chefen för Stockholms station, slutar sålunda: "Med anledning af det anförda får jag vördsamt föreslå, att af de medel, som för år 1873 till förökande af fartygsmaterielen kunna varda anvisade, måtte för Kongl. Skärgårdsartilleriet anskaffas: Fyra stycken pansar-

båtar ej under Hildurs cert; ett snabbgående bevärdt rekognosceringsfartyg om 12 knops fart, samt en del minfartyg och minbåtar, till det antal anslaget kan medgifva, sedan kostnaden för desamma hunnit blifva närmare bestämd.“

Herrarne finna, att dessa yttranden i allo öfverensstämma med de åsikter jag inför Kongl. Maj:t uttalat, och detta är lätt förklarligt, ty jag har framlagt dessa förslag icke efter min subjektiva uppfattning, utan efter det jag rådgjort med personer, som till följd af sin ställning och erfarenhet äro närmast att vara kronans rådgifvare.

Om det af Kongl. Maj:t äskade anslag skulle nedsättas till en milion, förfaller förslaget att bygga den femte monitorn, emedan jag anser, att pansarbåtarna för närvarande böra ega företräde.

Herr Palander har flera gånger återkommit till sitt förslag om anskaffande af minfartyg, snabbgående och utan artilleri. Hans uppfattning af dessa försvarsmedels öfvervägande företräde är dock blott och bart stödd på teoretiska grunder, ty någon praktisk erfarenhet om dess duglighet finnes icke. En officer, som varit utsänd för att studera främmande länders minväsende, har inberättat att man i Amerika väl tänker på minfartyg, men bepansrade och bestyckade och således ganska dyra. Kongressen har beviljat 600,000 dollars till två dylika, hvilket gör 1,200,000 R:dr R:mt stycket. I England har man icke visat någon benägenhet för särskildt konstruerade minbåtar; utan anser man der, att mindre minbåtar kunna representeras af de ångslupar, hvarmed numera alla större krigsfartyg äro utrustade, samt att alla sjögående krigsfartyg skola medföra Harveyska torpedos. Härvid vill jag anmärka, att öppna och odäckade minbåtar lemna mycket öfrigt att önska, då de äro utsatta för fiendens eld samt lätt löpa fara att blifva sänkta, då minan springer. På sjögående fartyg har man i England föreslagit att anbringa torpedos af Harveys konstruktion, sådana som äfven vi ega. Hvad vi komma att besluta i afseende på minfartyg, kan jag nu icke säga; emellertid har minafdelningen under utarbetande ett nytt utlåtande angående program för minfartyg och minbåtar. Harveyska torpedos kunna användas till alla slags sjögående fartyg, som göra en fart öfver 6 knop, och möjlighet finnes således att till deras begagnande aptera en stor del af våra privata passagerarfartyg.

Herr Adlersparre: Då jag öppnade diskussionen, var det icke min afsigt att inkasta frågan på det tekniska området. Sedan hon nu kommit dit, och då, enligt min uppfattning, oriktiga åsikter blifvit uttalade, anser jag mig ytterligare böra uttala några ord. Så länge de stater, emot hvilka vi kunna komma i strid, begagna pansarfartyg, måste äfven vi förskaffa oss dylika, på det, om vi blifva anfallna, det icke skall läggas oss till last, att vår fartygsmateriel genom vår egen uraktlåtenhet varit underlägsen fiendens. Ty om den fiendtliga besättningen står skyddad bakom pansar, men å våra fartyg detta skydd saknas, då äro våra fartyg en sämre stridsmateriel än fiendens. Härtill kommer, att oafsedt pansaret utgör ett verkligt skydd, skulle, derest man å våra fartyg borttoge desamma, medvetandet att fienden vore bättre utrustad otvifvelaktigt verka demoraliserande på den svenska fartygsbesättningen. Jag vill visst icke bestrida möjligheten, att pansaret i en kanske icke aflägsen framtid kom-

mer att borttagas, men måhända kan dermed äfven dröja många tiotal af år. Jag ber att få erinra, att, så vidt hittills utförda experiment visat, *pansaret icke ännu blifvit besegradt af artilleriet.*

Det sista skjutförsöket i England, hvilket egde rum förlidet år, utvisade, att en 15 tum tjock pansartaffa, ehuru *plan* och ej *rundad*, såsom pansartornet, icke kunde på 300 alnars afstånd genomträngas af de bästa kanoner England då egde. Särskildt bör uppmärksamheten derpå fästas, att dessa skjutförsök anställdes under *fredliga* förhållanden, utan att kanonbetjeningen stördes af fiendens eld, utan hinder af krutrök m. m., och då man i allsköns ro på det noggrannaste kunde sigta, hvarföre också kulan vid hvarje skott träffade taflan vinkelrätt. Det oaktadt, som sagdt är, *blef taflan icke genomskjuten.* Man har i England, sedan nämnda experiment skedde, konstruerat en kanon af ännu större kaliber, men vid anställda försök har densamma icke visat sig hållbar. Möjligen skall man framdeles kunna konstruera kanoner af samma och ännu gröfre kaliber, som hålla, men å andra sidan är det icke något, som hindrar att äfven öka pansarets tjocklek. Vår sednast bygda monitor har 18 tum tjock pansar på eldfronten, och våra pansarbåtar 16½ tum förutom 12 tums träbackning, hvartill kommer, att tornytan är *rundad*, så att kulan glänser af, när hon ej träffar vinkelrätt.

Den föregående talaren har på "historiska skäl" kommit till den slutsats, att pansaret redan nu måste försvinna. Han yttrade att, liksom gevärskulan afskaffade riddarens rustning, så har nutidens grofva artilleri gjort pansaret ändamålslost. Att så kan komma att ske, vill jag ej motsäga, men ännu så länge måste man låta tillbörlig tid ingå i beräkningen. Man bör ihågkomma, att det åtgick århundraden innan riddarens rustning borttogs, hvaremot pansaret å fartyg och fästen ännu icke varit allmänt användt i mer än 8 eller 10 år. Jemförelsen med riddaren är för öfrigt en af dessa liknelser, som visserligen ligga mycket nära till hands; men alla liknelser, som äro lätta att finna, äro derföre icke alltid sanna. Man har hört månen liknas vid en ost, men här, såsom i förra fallet, är det träffande i liknelsen en försvinnande obetydlighet emot felaktigheterna deri.

Riddarerustningen kunde icke utöfver en viss gräns göras tjockare och tyngre, emedan man icke kunde öka dimensionerna i riddarens benknotor eller göra hans rygg och skuldror starkare. Fartygens dimensioner deremot kan man öka, och dervid fordras icke mycket för att gifva skeppskroppen nödig bärighet för ända till 20 å 24 tums pansar och derutöfver. Jag vill derföre icke bestrida, att ju icke pansarfartygens *konstruktion* måste undergå förändringar, och att monitortornen kanske redan nu icke fullt motsvara ändamålet. Men om pansarfartygen förses med *fasta* torn, såsom våra pansarbåtar, kan man nära nog obegränsadt öka pansaret, åtminstone på tornen. Förkastar man pansaret på fartyg, under föregifvande att det icke mer är något skydd emot artilleriet, med hvad konsekvens fortfar man då att bekläda strandbatteriernas kasematter med pansar? Är pansaret ändamålslost i ena hänseendet, är det väl också olämpligt i det andra. Lika vilseledande är den anmärkningen, att våra pansarfartyg, derföre att de icke göra tillräckligt stark fart, för försvaret äro olämpliga. På ett och samma fartyg kunna

icke alla fördelar förenas, nemligen groft artilleri, starkt pansar, stor hastighet, grundgående och små dimensioner. En ringa fart är dock alltid bättre än ingen. Våra pansarbåtar böra betraktas hufvudsakligast såsom små flytande fästen, hvilka för försvaret af vissa punkter eller positioner efter behof kunna koncentreras eller spridas. Om dessa fästen, som dock göra 6 à 7 knops fart, skola anses olämpliga, derföre att de ej göra större fart, så äro, enligt konsekvenserna af ett dylikt omdöme, alla strandbatterier än mer odugliga, ty de göra *ingen* fart.

Vid ordnandet af vårt försvar måste vi, enligt mitt förmenande, gå *inifrån* och utåt samt *börja med* det som är oss möjligt att åstadkomma. Hvad sjöförsvaret angår, synes det åtminstone mig, att vi i *första hand* böra anskaffa den fartygsmateriel, som erfordras för att försvara de viktigaste punkterna å vår kust, så att fienden, vid sitt anfall, måste till landstigningsplats välja de för honom mest ogynnsamma. Detta anser jag, för min del, bör vara vårt första mål att söka ernå; men beklagligen äro vi ännu långt derifrån. Skulle jag, likasom den ärade representanten från *södra Tjust*, påyrka ett så beskaffadt sjöförsvär, att vi redan nu ute på öppna sjön skulle kunna angripa och förstöra fiendens transporter, *hvilka naturligtvis äro försvarade af den fiendtliga pansarflottan*, så skulle jag nu påyrkat ett mångdubbelt större nybyggnadsanslag än det ifrågavarande; men då jag, med hänsyn till våra grannars och vår egen maktställning och ekonomiska hjälpmedel, anser ett *sådant* sjöförsvär för oss blott såsom en aflägsen framtidstanke, har jag inskränkt mig att yrka endast en million riksdaler till nybyggnad för år 1873. Huru deremot den ärade representanten, med sina stora sjöförsvärsplaner, kan anse sig belåten med den lilla summan af 700,000 R:dr, det står icke i min förmåga att kunna begripa.

Man har här åberopat England såsom bevis för pansarets afläggande. England har dock 54 eller 55 pansrade fartyg, och fortfarande byggas dylika, men deremot endast 11 eller 12 små opansrade kanonbåtar af den cert man nu hos oss vill införa. Derjemte bör ihågkommas, att icke någon marinstyrelse har fått uppbära så mycket och så befogadt klander för hugskott, slöseri och oförstånd som just engelska amiralitetet. Hvad åter beträffar de utaf tvänne föregående talare anförda åsigtter, som nu skulle råda i Norge, så hyser jag visst största aktning för vederbörandes i Norge kunskaper och omdömen; men jag kan icke anse desamma ofelbara. Utan att göra mig skyldig till indiskretion, tror jag mig exempelvis kunna nämna, hurusom år 1863, då det här blef bestämdt att bygga monitorer, man i Norge icke ville höra omtalas dylika fartyg, utan började i stället att efter engelsk modell bygga ett pansarfartyg med en fyrkantig, pansarklädd kasematt. Sedan de fingo del af beräkningarne till våra monitorer, uppgjorda af en svensk ingenjör, bortkastade de dock sitt redan påbörjade arbete, och det blef icke vi som följde dem. Den värde representant, jag nu har äran svara, likasom representanten från Carlskrona, uppläste — naturligtvis till vår efterrättelse — åtskilligt ur norska marinbudgeten för i år. Det var skada att de dervid förbigingo förslaget att sammanbygga de gamla roddkanonsluparne, två och två, och att förse de så ihopfogade farkosterna med en grof kanon och ångmaskin m. m. Måhända har jag missförstått denna byggnadsplan, hvarföre jag rö-

rande densammas beskaffenhet ej vill vara positiv, utan hänvisar hvarje i saken intresserad till den officiela handlingen. Jag vill dock härmed hafva sagt, att ehuru vi kunna hafva mycket att lära ifrån brödrariket, böra vi dock icke fränkänna oss sjelfva all sakkänedom och obetingadt antaga såsom efterföljansvärdt allt hvad i Norge anses såsom ändamålsenligt och förträffligt. Sak samma tror jag vi, utan att förnärma någon, äfven kunna säga om mycket af engelsmännens mångfaldiga funderingar.

Herr Key: Jag anhåller om ursäkt för att jag oaktadt den långt framskridna tiden ännu en gång tager till ordet i denna fråga, men jag anser mig icke böra lemna den siste ärade talarens yttrande alldeles utan svar. Under åhörandet af hans anförande undrade jag högeligen, till hvilket slut han skulle komma, ty jag tyckte mig finna att han både förordade och icke förordade användandet af monitorer till sjökrigsbruk.

Då man nu vet att våra monitorer blott göra 5 till 6 knops fart, så, i händelse en fiendtlig flotta eger fartyg, som göra ända till 10 à 12 knops fart, ligger den tanken åtminstone för mig nära tillhands, att om vi vilja med våra monitorer möta ett fiendtligt anfall, fiendens fartyg med starkare maskinkraft än våra helt lugnt kunna segla oss förbi och säga: farväl, välkomna efter — vi ligga då och plaska och fienden kan få tid att göra mycket ondt innan vi hinna fram.

Att åter bygga pansarfartyg med så stor maskinkraft som den af mig exempelvis anförda, dertill sakna vi tillgångar. Dylika fartyg kosta 10 à 12 millioner stycket.

Den ärade talaren tycktes dock för sin del gifva pansarbåtar, försedda med fasta torn, företrädet. Jag tillstår, att jag icke kan fatta hans mening härmed. Om tornet sitter fast vid fartyget, huru skall man då kunna rikta den inuti tornet placerade kanonen, så att kulan träffar sitt mål, utan att på samma gång vända hela fartyget? Och skall icke detta sätt att rikta kanonen nödvändigt blifva långsammare, än om man blott behöfver vända kanonen sjelf eller tornet hvari den står? Skall tornet göra fullt gagn, måste det väl således vara rörligt såsom på våra monitorer. Men nu förhåller det sig så med monitortornen, att enligt sakkunniges åsigt blott ett enda skott, om det träffar vid basen af tornet — och sådant är ju tänkbart — låser fast det och gör mekanismen för tornets kringvridning obrukbar.

Alla dessa skäl och de jag förut haft äran anförda göra, att jag icke hyser något förtroende till monitorsystemet. Vi böra ock besinna, att äfven en gräns finnes för pansarets tjocklek, ty fartygens storlek måste ju ökas i samma proportion som pansaret göres tjockare; och som man vet var just denna omständighet en af de förnämsta anledningarne till, att den i Östersjön under det sednaste fransk-tyska kriget opererande franska flottan låg nästan overksam, enär dess fartyg ansågos vara för stora och för djupgående. Skulle vi nu öka pansarplåtarnes tjocklek, blifver ju följden den, om fartygen skola vara snabbgående, att våra fartyg, om de skola beklädas med dyligt pansar, måste förvandlas till så kolossala vidunder i storlek och i kostnad, att de för oss, för våra behof och för våra tillgångar blifva olämpliga.

Den ärade talaren ansåg äfven att, om vi utsände en flotta af obepansrade kanonbåtar emot fiendtliga pansarfartyg, medvetandet derom att

fiendens fartyg voro beklädda med pansar skulle på våra sjömän verka demoraliserande. Jag kan icke biträda denna åsigt. Tvärtom tror jag att vår egen historia visar oss exempel på motsatsen. Under Gustaf II Adolfs krig i Tyskland gaf han, som bekant är, sina soldater en mindre tung rustning än fiendens och förskaffade dem derigenom större rörlighet. Denna åtgärd verkade så långt ifrån demoraliserande på den store konungens krigare, att han, oaktadt sina läderkanoner och sina med lätta rustningar försedda trupper, just i följd af sin krigshärs större rörlighet be-segrade de tungt rustade jernklädda österrikiska soldaterna.

Jag tror att Utskottet träffat det rätta, då det i motiveringen till sitt beslut antydt sin tvekan om pansarfartygens nytta och hänslutit sig till icke bepansrade fartyg med större maskinkraft.

Jag yrkar därför fortfarande bifall till Utskottets förslag.

Herr Adlersparre: Hvad beträffar den siste talarens fråga: huru man skall bära sig åt att skjuta, då tornet är fast? — så vill jag blott säga, att saken är så ytterst enkel, att det förvånar mig, att en dylik fråga kunnat framställas af en sådan man. Han har ej saknat tillfälle, om han velat, att göra sig reda därför, då vi, likasom andra mariner, redan hafva pansarfartyg med fasta torn. Våra pansarbåtar med tvänne propellrar kunna ligga på samma ställe och svänga rund nästan lika fort, som man svänger en kanonlavett.

För öfrigt kan jag icke nu upptaga tiden med att inlåtaemig på de rättelser, hvartill talarens sednaste anförande gifvit befogad anledning. Jag vill endast nämna, att jag ej talat om att bygga monitorer för att sändas ut att göra jagt efter fienden; men *om* — såsom den ärade talaren för sin del yttrade — den fiendtliga flottan vid åsyn af våra monitorer skulle löpa undan med 13 à 14 knops fart, *om* våra monitorer sålunda förmå bortjaga fiendtliga fartyg från våra kuster, tror jag, att monitorerna gjort fäderneslandet en ganska stor tjenst. Något mer kunna vi icke af vårt sjöförsvär begära.

Öfverläggningen var slutad. Herr Talmannen gaf propositioner på de särskilda yrkanden som derunder förekommit och förklarade den mening, som afsåg bifall till Utskottets hemställan i oförändradt skick, hafva blifvit med öfvervägande ja besvarad.

De utlåtandet vidfogade tabeller godkändes, för så vidt de öfverensstämmde med Kammarens nu fattade beslut.

§ 3.

Ordet begärdes af

Herr Gustafson, som anförde: Jag anhåller få till protokollet antecknad, det jag, efter beviljad och åtnjuten permission, som tilländagick med gårdagen, åter anländt till riksdagsorten.

Kammarens ledamöter åtskiljdes kl 3 e. m., men sammanträdde åter

Kl. 7 e. m.

§ 4.

Föredrogs Stats-Utskottets utlåtande N:o 11, angående regleringen af utgifterna under riksstatens sjunde hufvudtitel.

Punkten 1.

Utskottets anmälan lades till handlingarne.

Punkterna 2 och 3.

Biföllos.

Punkten 4.

Herr Åstrand: Bland de anslag, som af Kongl. Maj:t blifvit begärda och af Stats-Utskottet i denna punkt förordade, äro några, hvilka särskildt afse aflöningen åt den vid skogsväsendet i Norrland anställda förvaltande personalen. Såsom Herrarne känna, ingick Riksdagen år 1868 med en underdånig skrifvelse till Kongl. Maj:t, innefattande begäran att en komité måtte tillsättas, för att afgifva förslag till ordnande af skogsväsendet i Norrland. Denna af Kongl. Maj:t sedermera tillsatta komité, i hvilken jag haft äran att vara ledamot, slutade sina arbeten för omkring ett år sedan och aflemnade då sitt i ämnet afgifna betänkande till regeringen. Deri hafva komiterade bland annat framhållit, att en förbättring i den förvaltande personalens i Norrland aflöning vore nödvändig, så framt staten ville af dess arbete draga den största möjliga nytta, och att denna aflöning åtminstone borde vara så stor, att skogstjenstemännen på densamma kunde draga sig fram. Komiterade hafva i detta afseende uttalat, att, i händelse man ville att det under namn af resepenningar i staten upptagna lönetillskott skulle uppfylla det dermed afsedda ändamålet, det vore nödigt, att revierförvaltarna afgåfvo reseräkning, upptagande de utgifter de i och för sina resor i tjensteärenden fått vidkännas, hvilken reseräkning skulle till granskning öfverlemnas till Konungens befallningshafvande, hvilken myndighet skulle ega att till revierförvaltaren utbetala så stor del af hvad honom enligt räkningen tillkom, som han icke redan under året förskottsvis lyftat, ty, enligt komiténs förslag, skulle jägmästarne i mån af behof och efter ty Kongl. Maj:ts befallningshafvande pröfvade skäligt, få förskottsvis lyfta en del af honom tillkommande resepenningar. Detta allt är en princip, som är stridande mot hvad hittills stadgats, nemligen att resepenningarne skola utgå med en bestämd summa, hvilken icke behöfver af revierförvaltaren redovisas. Om nu, på sätt Kongl. Maj:t föreslagit och Stats-Utskottet förordat, dessa fasta reseersättningar skulle höjas, så skulle, enligt min tanke, Riksdagens beslut blott innefatta ett stadfästande af hvad förut i denna väg blifvit stadgad, hvilket jag för min

del skulle anse olämpligt, då blott ett år torde återstå, till dess Riksdagen kommer att till pröfning upptaga hvad Kongl. Maj:t i afseende å komiterades förslag kommer att för Riksdagen framlägga. Jag kan visserligen icke veta, huruvida den proposition, Kongl. Maj:t kommer att i ämnet aflåta, skall blifva öfverensstämmande med komiterades åsigt, men jag hoppas, att densamma, åtminstone i denna del, skall närma sig komiténs uppfattning af hvad som är bäst och gagneligast för såväl staten som revierförvaltarne, och vid sådant förhållande synes det mig ej vara fullt lämpligt att, i så väsendtlig grad som föreslagits, uttala ett erkännande af den gamla principen.

Revierernas storlek är i olika trakter mycket olika, och i samma mån äro äfven de utgifter, som revierförvaltarne få vidkännas för att med nit och omtanke sköta sitt kall, väsendtligen skiljaktiga. Kustreviererna äro i allmänhet smärre och kommunikationerna derstädes mycket lättare. I reviererna uppåt landet, inom lappmarksdistrikten, äro distanserna ofantligt stora och kommunikationsmedlen till följd af obanade trakter, sjöar, träsk och moras särdeles inskränkta. Ifall man nu skulle göra de ifrågasvarande reseersättningarna lika för alla revierförvaltare, skulle detta leda till stora orättvisor, enär utan tvifvel anslaget för somliga skulle blifva tillfyllestgörande, men för andra deremot långt understiga de utgifter de i och för skötande af sina tjenster finge vidkännas. Om man deremot, såsom komiterade föreslagit, skulle bestämma reseersättningarna till revierförvaltarne till högst 1,500 R:dr samt lägst till 1,200 R:dr, med rättighet för Skogsstyrelsen att, der dessa belopp äro öfverskridna, i hvarje särskildt fall pröfva och bestämma, om och i hvad mån öfverskjutande beloppet, i anseende till beskaftenheten af de verkställda förrättningarna, finge gäldas, då hade man kommit till den punkt af rättvisa emot desse tjenstemän, som de med skäl kunna påkalla, och då vore man jemväl förvissad, att penningarne användes till det ändamål, hvartill de voro afsedda. Jag skulle icke hafva framställt något yrkande i fråga om hvad komiterade i denna del hemställt, helst deras arbete ännu icke undergått någon slutlig pröfning hos Kongl. Maj:t, men då jag tror, att det är för Riksdagen klokast att icke nu behandla denna aflöningsfråga, enär densamma, huru viktig den än må vara, dock icke är så absolut nödvändig, att icke dess lösning kan uppskjutas ännu ett år, så har jag vidrört densamma i det yrkande jag kommer att i detta ämne framlägga.

Samma skäl, som jag anfört för ett afslag å nämnda del af hvad Stats-Utskottet under denna punkt hemställt, tager jag mig friheten äfven anföra i fråga om den föreslagna nya skogsinspektörsbefattningen i Westerbotten. Ut i hela Norrland finnas för närvarande blott två skogsinspektörer, den ene för Norrbottens och Westerbottens län och den andre för återstående delen af Norrland. Då man jemför arealen af dessa båda inspektörsdistrikt, finner man att förstnämnda distrikt omfattar omkring 1,300 kvadratmil och det sednare eller det sydliga 450 kvadratmil. När man ser på dessa siffror, så finner man äfven, att behovet af en ytterligare skogsinspektör i den nordliga delen af Norrland är fullt ådagalagdt, på det att de göromål, som tillkomma en skogsinspektör derstädes, må blifva på ett tillfredsställande sätt skötta. Men skall denna förändring ske på sätt nu föreslagits, så kan med skäl invändas, att det föreslagna nya

skogsinspektörsdistriktet, Westerbottens län, ingalunda står i proportionerligt förhållande till det distrikt, som skulle omfatta Norrbottens län. Sistnämnda län omfattar nämligen en yta af 900 kvadratmil, och Westerbottens län utgör en areal af endast 450 kvadratmil, eller hälften. Om äfven behovet af ytterligare en skogsinspektör i Norrland icke kan bestridas, så anser jag dock detsamma icke vara så trängande, att icke med tillsättande af en sådan tjänsteman kan anstå, till dess Kongl. Maj:t till pröfning förehaft oftanämnda komitébetänkande och blir i tillfälle att på grund af detsamma till Riksdagen äfven i denna del afgifva proposition.

Hvad åter angår inrättandet af en ny jägmästaretjänst i Norrbottens län, så är behovet deraf så trängande, att frågan derom icke längre kan undanskjutas; men då Stats-Utskottet, i likhet med hvad Kongl. Maj:t föreslagit, hemställt, att till denna nya tjänst skulle anslås 900 R:dr såsom lön och 600 R:dr i resepenningar, så ville jag blott hemställa, om icke det vore lämpligt att för nästa statsregleringsperiod bestämma reseersättningen till denne nye jägmästare till lika stort belopp, som för öfrige jägmästare i sådant afseende utgår, eller till 400 R:dr.

Hvad slutligen kronojägarne beträffar, så äro deras löneförmåner alldeles för inskränkta och begränsade, för att man skall kunna påräkna att under nuvarande förhållanden till dessa befattningar erhålla duglige och pålitlige karlar, helst de enskilda sågverksbolagen erbjuda dylika karlar långt bättre löneförmåner och således locka dem från statens tjänst. Jag tror således, att den ringa löneförbättring, som här blifvit åt dessa kronojägare föreslagen, är fullt rättvis och befogad.

På grund af hvad jag nu yttrat, tager jag mig friheten yrka, att Riksdagen, med afslag å hvad Stats-Utskottet under denna punkt i öfrigt hemställt, måtte bevilja:

till fyllande af en i de för skogsväsendet påräknade tillgångar uppkommen brist 984 R:dr 91 öre, och till förhöjande af resepenningeanslaget för en jägmästaretjänst 200 R:dr, tillsammans 1,184 R:dr 91 öre;

till inrättande vid Skogsstyrelsen af dels en registrators- och aktuarie-tjänst samt dels en revisorstjänst, med lön för hvardera af 2,200 R:dr, tillsammans 4,400 R:dr;

till inrättande af en ny jägmästaretjänst i Norrbottens län en ytterligare jägmästarelön i lägsta löneklassen eller 900 R:dr samt 400 R:dr i resepenningar, tillsammans 1,300 R:dr;

till förhöjning af nuvarande aflöning för 92 kronojägare i Norrland och Kopparbergs län med 50 R:dr för hvardera, tillsammans 4,600 R:dr;

och till anställande af ytterligare sju kronojägare i Norrbottens län med en aflöning af 550 R:dr för hvardera, tillsammans 3,850 R:dr;

hvarigenom det kontanta anslaget till skogsväsendet komme att höjas med 15,334 R:dr 91 öre.

Herr Statsrådet Wærn: Det förslag, som den siste talaren framlade, afsåg, såvidt jag rätt uppfattade honom, att man i fråga om beviljande af dessa utaf Kongl. Maj:t begärda anslag skulle intaga en afvaktande ställning, till dess skogskomiténs betänkande hunne blifva pröfvadt och afgjordt. Efter min uppfattning åter är det hvarken lämpligt eller riktigt att icke, då vi nu hafva årliga riksdagar, för hvarje riksdag noga

tillse hvad som för tillfället är behöfligt, eller att undanskjuta något, som auktoriteter förordat och regeringen ansett nödvändigt, för att vänta på fullgörandet af ett så stort och omfattande arbete, som granskningen af ett komitébetänkande öfver skogsväsendet i Norrland och utarbetande af ett derpå grundadt förslag. För öfrigt är icke ställningen sådan, att skogstjenstemännen i Norrland blifva så tillförsäkrade om bestämda göromål och bestämda löner, att derigenom lägges hinder i vägen att sedermera göra de förändringar som kunna föränledas af skogskomiténs betänkande, men den ytterst stora verksamhet inom skogsväsendet, som för närvarande pågår i Norrland, är sådan, att den ovilkorligen redan nu påkallar att derå fästes afseende. Det är icke bra, om en jägmästare eller annan skogstjensteman, af brist på nödiga medel, icke kan resa inom sitt distrikt, under det skogsäverkan der pågår, ej heller är det lyckligt, att, om man vill å någon ort inrätta kronoparker, dessa icke kunna blifva vederbörligen eftersedda och skötta, enär tillräckliga medel dertill saknas. Jag tror det vara rätt att ej försumma tidens kraf, derföre att man möjligen i en framtid kan organisera på annat sätt, men man bör dock här i detta afseende noga tillse, att hvad man nu gör icke lägger något hinder i vägen för att sedermera verkställa de förändringar, som kunna blifva en följd af skogskomiténs betänkande, och hvad regeringen nu i detta ämne föreslagit utgör alldeles icke något sådant hinder. Icke hindras nemligen detta förslag derigenom, att man nu gifver en del jägmästare förhöjda reseanslag, och icke är man hindrad att organisera förhållandena i Norrland på sätt man sedermera kan finna för godt, derföre att man nu gör en annan fördelning af skogsinspektörsdistrikten, emedan man funnit att en person omöjligen kan medhinna att utöfva inspektion öfver såväl Norrbotten som Westerbotten.

Regeringen har på de af Skogsstyrelsen begärda anslagen afprutat ganska mycket, isynnerhet allt hvad som afsett någon förändring uti den år 1869 bestämda löneregleringen, och dessa afprutningar uppgå, på sätt af den Kongl. propositionen inhemtas, till den icke så obetydliga summan af omkring 8,000 R:dr. Hvad regeringen likväl ansett angeläget, det har den föreslagit, och det tror jag vara af nöden att bifalla, helst vi kunna vara öfvertygade, att så snart skogskomiténs betänkande, som för närvarande till granskning ligger hos Skogsstyrelsen, hunnit genomgås, de förslag, som i följd af samma betänkande kunna finnas nyttiga och nödvändiga, nog skola för representationen framläggas. Vi böra likväl derföre icke hindra hvad som redan nu är behöfligt, och jag kan för min del icke finna något af hvad Kongl. Maj:t i denna del föreslagit, som ej är i hög grad af behovet påkalladt. Det måste vara angeläget, att kronoparkerna väl vårdas och att skogstjenstemännens ställning blir sådan, att de verkligen kunna rätt sköta sitt kall, och det skulle enligt min tanke vara både oriktigt och olyckligt att icke på alla upptänkliga sätt söka vårda den dyrbara egendom staten eger uti skogarne i Norrland, eller att, såvidt man kan, söka förhindra det demoraliserande inflytande, som skogsäverkan städse medför.

Herr Åstrand: Med anledning af hvad Herr Statsrådet och Chefen för Finans-departementet yttrat, dels derom att det vore nödvändigt att

tillse det skogstjenstemännen måtte blifva aflönade så, att de må kunna med drift och omtanke sköta sina befattningar, samt dels derom, att man för sådant ändamål borde redan nu besluta förhöjning i deras resepenningar, så vill jag nämna, att äfven jag är ytterst angelägen om att den förvaltande personalen måtte organiseras och aflönas så, att densamma kan riktigt uppfylla sina åligganden och göra det gagn, som man från dess sida har rätt att vänta; men — jemte det jag medgifver, att det visserligen *kan vara möjligt* att större fördelar skola uppnås, om resepenningarne komma att utgå på det sätt som föreslagits — påstår jag likväl, att, derest icke tjenstemännen, oberoende häraf, sjelfve känna ett brinnande intresse att fullgöra sina pligter, staten *icke får den ringaste garanti* för att de bättre skola fullgöra dem, derföre att de erhålla högre resepenningar till *fixt* belopp. Derest resepenningeanslagen skola blifva till verkligt gagn för det allmänna, så är det nödvändigt att föreskrifva, att tjenstemännen icke skulle kunna utfå ersättning för sina resor i annat fall, än att de upprättade behöriga reseräkningar, efter hvilkas granskning de hade att utfå ersättning jemlikt reglementet. Hade sådant nu föreslagits, skulle jag icke motsatt mig ökade reseanslag, enär — på sätt Herr Statsrådet erinrat — de årligen återkommande Riksdagarne äro i tillfälle att så ofta taga i öfvervägande hvad som bör göras i detta fall; men då jag icke kan godkänna, att resepenningarne skola utgå såsom ett fixt lönetillskott, enär de fördelar man åsyftat i sådant fall icke kunna med någon säkerhet påräknas, så vidhåller jag det yrkande jag nyss tog mig friheten framställa.

Herr Statsrådet Wærn: Såvidt jag kan finna, så tillkommer det väl Kongl. Maj:t att, sedan skogskomiténs betänkande återkommit från Skogsstyrelsen, föreslå de förändringar såväl i organisationen som i aflönings sättet, hvilka Kongl. Maj:t kan, efter granskning af betänkandet, finna lämpliga; och då behofvet af tillökning i resepenningarne icke blifvit af någon bestridt, kan jag för min del icke inse något verkligt skäl för Riksdagen att uppskjuta med anslagets beviljande, till dess att Kongl. Maj:t kan komma att afgifva proposition om förändringar i skogsstaten.

Herr Almquist: Vid remissen af Kongl. Maj:ts nådiga proposition angående statsverkets tillstånd och behof tog jag mig friheten att uttala min åsigt om den nu förevarande frågan, och jag framhöll dervid just samma betänkligheter mot Kongl. Maj:ts förslag i denna del som dem, hvilka Herr Åstrand nu framställt. Jag anhöll, att Stats-Utskottet måtte vid frågans behandling fästa uppmärksamhet derå, men jag finner nu att Utskottet ansett mina erinringar utan betydelse. Men då jag — med den erfarenhet jag har om förhållandena — anser det vara högeligen angeläget, att såväl skogsinspektörerne som jägmästarne få reseersättning, icke till fixt belopp utan endast i mån af hvad de till fullgörande af sina tjensteåligganden verkligen behöfva eller jemlikt reseräkningar visat sig vara berättigade till att erhålla, så må det tillåtas mig att, innan frågan afgöres, ännu en gång få mina åsikter derom till protokollet anförda.

Det är nu bestämdt, att skogsinspektören i Norrbottens- och Westerbottens

bottens län skall såsom reseersättning åtnjuta 1,500 R:dr, och jag tror visserligen att nämnde tjänsteman kan i ett så vidsträckt distrikt, som detta, använda hela detta belopp för resor; men då nu, enligt Kongl. Maj:ts förslag, detta distrikt skall delas mellan tvänne skogsinspektörer, af hvilka den ene, nemligen den som blifver stationerad i Norrbotten, skall erhålla 1,500 R:dr, och den andra 1,000 R:dr i resepenningar, så, ehuru jag visserligen tror att de kunna använda hela dessa belopp, påstår jag dock, att det skulle lända till mera gagn om dessa penningar utginge endast, efter afgifven reseräkning, såsom ersättning för de resor som verkligen blifvit gjorda. Huruvida dessa tjänstemän föra några anteckningar öfver sina resekostnader, har jag mig icke bekant, men väl har jag understundom ganska tidigt under året hört, att resepenningarne, åtminstone enligt tjänstemännens egen uppfattning, redan vore till fulla beloppet använda, och jag tror, att, om de sedan göra ytterligare resor, så sker detta med en viss motvilja, enär de derigenom måste göra uppoffring af den fasta lönen.

Ett alldeles likartadt förhållande eger rum i afseende på jägmästarna; och i likhet med Herr Åstrand tror jag mig veta, att för en del af dessa nemligen i de mindre reviererna, är det nu beviljade reseanslaget tillräckligt, men deremot mycket otillräckligt i de större; och jag kan derföre icke se annat än att dessa reseanslag, som nu äro i fråga, skola föranleda till orättvisor tjänstemännen emellan, enär de som icke ens resa upp sina närvarande resepenningar, likväl erhålla ytterligare 200 R:dr, under det att andra, för hvilka det nuvarande reseanslaget icke på långt när räcker till, icke få högre tillökning än de förra, och kanske icke ens med detta tillskott få hvad de verkligen behöfva.

Jag skulle derföre på det högsta önskat att Stats-Utskottet velat fästa afseende å hvad jag i detta ämne anförde vid remissen af Kongl. Maj:ts proposition, då jag hemställde att skogsinspektörerna skulle få ersättning efter resereglementet och att det anslag, som Kongl. Maj:t äskat för jägmästare och kronojägare, skulle ställas till Skogsstyrelsens disposition, för att på skogsinspektörernes förslag efter nämnda styrelses bepröfvande tilldelas de jägmästare och underordnade tjänstemän, som deraf befunnas vara i behof.

Då nu emellertid Stats-Utskottet icke fäst afseende härpå, och Första Kammaren redan fattat beslut i enlighet med Utskottets hemställan, så har jag icke för afsigt att framställa något särskildt yrkande; men jag har önskat att äfven vid frågans afgörande få min åsigt angifven i Kammarens protokoll.

Herr Hörnfeldt: Vid behandlingen af nu förevarande fråga har Stats-Utskottet alldeles icke förbisett de anmärkningar Herr Almquist i ämnet framställde vid remissen af Kongl. Maj:ts proposition angående statsverkets tillstånd och behof, men Utskottet har ansett sig icke böra föreslå en så genomgripande förändring som den, hvilken Herr Almquist då föreslog. På sätt en hvar kan inhemta af det vid propositionen fogade statsrådsprotokollet, är nemligen meningen med nu ifrågavarande förhöjda reseanslag ingen annan än den, att jägmästarna icke skola er-

hålla någon förhöjning i sina reseersättningar, förrän de med behörig reseräkning styrkt att resekostnaderna för året enligt resereglementet öfverstigit 400 R:dr. Hvad Herr Almquist och äfven Herr Åstrand påyrkat är ju således, såvidt det rör den nu ifrågavarande tillökningen i reseanslaget, redan bestämdt, och den föreslagna förhöjningen kan derföre ingalunda anses såsom ett för hvarje jägmästare bestämdt fixerad lönetillskott, enär ingen kan komma i åtnjutande deraf, såvida han icke verkligen rest så mycket att han bör derföre ersättas utöfver de honom förut tillförsäkrade 400 R:dr.

Att, såsom Herr Almquist föreslagit, en hvar af dessa tjänstemän, och jemväl skogsinspektörerne, skulle för *alla* resor erhålla ersättning i enlighet med resereglementets bestämmelser, fruktar jag är alldeles olämpligt, emedan det skulle föranleda till resor, som icke vore så alldeles nödiga och nyttiga.

Jag yrkar således bifall till Stats-Utskottets förslag i denna punkt.

Herr Åstrand: Det har på det högsta öfverraskat mig att från en ledamot af Stats-Utskottet höra en sådan upplysning, som den, hvilken nu lemnades af Herr Hörnfeldt, ty såvidt jag kan fatta Utskottets hemställan, öfverensstämmer denna uppgift ingalunda med hvad Utskottet föreslagit. Det är väl sannt, att *Skogsstyrelsen* föreslagit en sådan bestämmelse i fråga om denna förhöjning i reseanslaget; men detta styrelsens förslag *finnes icke upptaget* i Kongl. Maj:ts proposition, och Stats-Utskottet kan väl icke heller anses hafva förordat en dylik bestämmelse, då icke ett ord derom förekommer någonstädes i betänkandet. Då jag således fortfarande anser att den ifrågasatta förhöjningen i resepenningarne icke kan, om Utskottets hemställan bifalles, betraktas annorlunda än såsom ett fixt lönetillskott, hvilket i min tanke icke skall kunna medföra verkligt gagn, så vidhåller jag mitt nyss framställda yrkande.

Öfverläggningen var slutad. Kammarern biföll Utskottets hemställan.

Punkterna 5—7.

Biföllos.

Punkten 8.

Herr Liss Olof Larsson: Det torde icke synas underligt att jag icke finner mig belåten med det slut hvartill Utskottet kommit i den nu föredragna punkten, men jag vill dock icke spilla många ord på detta ämne. Jag skall icke säga ett ord om den "Flygande Holländaren" och icke heller komma med några "skrämskott" i ett eller annat afseende. Att nu bestrida teaterns utomordentliga nytta såsom bildningsanstalt, vore väl nu en orimlighet, då den ju nu gifver "allt för fosterlandet".

Men deremot må det tillåtas mig att yttra några få ord om den finansielia sidan af saken. Jag tror dock att icke heller härom behöfver sägas mycket på detta rum, då denna Kammares majoritet förliden riksdag vid den gemensamma voteringen i teaterfrågan led ett så betydande

nederlag. Det var nemligen emot denna Kammares pluralitet, som Riksdagen då beviljade anslag till infriande af Kongl. teaterns skulder, och min motion går ut på att nedsätta det ordinarie teateranslaget endast med det belopp, som motsvarar räntan på de skulder, Riksdagen då åtog sig att betala. Frågan är således alldeles klar, och jag kan till följd deraf icke gilla Utskottets resonnement. då det säger, att Utskottet icke kan ingå i pröfning huruvida Kongl. teaterns verksamhet skulle med samma framgång som hittills kunna fortsättas med ett minskadt statsanslag, ty någon sådan pröfning behöfves ju alldeles icke, då här ej är fråga om att nedsätta anslaget med mer än det belopp, som jag nyss angaf.

Då jag förlitar mig på att få ett kraftigt understöd från södermanlandsbänken, hvarifrån man under den sista riksdagen förde teaterns talan och, för att bättre befrämja dess intressen i de delar som då omhandlades, förordade en nedsättning i det ordinarie anslaget, så vill jag icke nu vidare orda i saken utan öfverlemnar detta åt andra och isynnerhet åt honom, som bättre än jag och med större talang, än jag besitter, kunna verka för en önskvärd utgång på frågan.

Jag yrkar emellertid afslag på Utskottets förslag samt bifall till den reservation, som jag bifogat betänkandet.

Herr *O. B. Olsson* förenade sig i detta anförande.

Herr *Hedin*: Herr *Talman*! I det orättvist förbisedda bidrag till en finansplan för konungariket Sverige, hvilket 1868 genom motion framlades af den ärade representant för Dalarne, som nyss hade ordet, och i hvilket man redan liksom förutser den nuvarande stats-utskottsledamoten och finansieren, såsom man känner lejonet på klopsetsen, föreslogs bland annat, att första hufvudtiteln skulle omedelbart nedsättas med 25 procent, att det för vår koloni *Barthélemy* anvisade förslagsanslag skulle med ens fullständigt indragas, att statens bidrag till teatern skulle helt och hållet upphöra o. s. v. Det förefaller mig märkligt, att motionären sedermera låtit denna finansplans alla öfriga delar falla, och endast i en punkt, nemligen i fråga om teateranslaget, fullföljt den. Jag vet icke, om skälet möjligen kan vara det att, utom de ekonomiska skäl som lågo under planens samtliga delar, särskildt för teateranslagets indragning funnos äfven andra skäl, hemtade från bildningens och sedlighetens hotade intressen; någon annan anledning har jag ej kunnat utfinna. Det var nemligen ej allenast hungersnödens fäsa --- jag tror mig noggrannt återgifva motionärens ord --- utan och farhågorna för den Sköna Helenas förförelser, samt en nästan landsfaderlig omsorg om dem, hvilka öda bort sina aftnar på teatern, som utgjorde, att så säga, drifkraften i motionärens förslag. Motionären utredde ej närmare, huruledes den indragning af teateranslaget, som naturligtvis skulle nödgat teatern, i dess betryck, att i ännu högre grad, än dittills må hafva varit fallet, taga sin tillflykt till estetiskt eller moraliskt tvetydiga kassapjeser, skulle kunna förekomma teaterns, enligt hans förmenande dåliga inflytelser; och jag vill visst icke åtaga mig att i hans ställe förklara, hvad ingen menniska kan begripa.

Emellertid gläder det mig att finna, att motionärens åsichter ej oväsentligt rubbats. Redan påföljande år frångick han så till vida sin åsigt om nödvändigheten af hela anslagets indragning, att han alternativt föreslog dess nedsättning till 30,000 R:dr. Visserligen påyrkades i föl åter hela anslagets indragning, men det skedde då till förmån för vårt försvar, och i år har motionären nöjt sig med en nedsättning af 15,000 R:dr. Dessutom, i stället att, såsom 1868, i bildningens och sedlighetens intresse yrka hela anslagets indragning, har han nu jemkat med sig derhän, att han blott förklarar sig, för egen del, ej förmå inse anslagets *nytt*a för det allmänna. Det torde vara tillåtet att anmärka — utan att därför anses sära grannlagenheten — att motionärens tillkännagifna oförmåga att inse anslagets nytta skulle vara en nog svag grund för Riksdagen att fota sitt beslut på. Likaledes kan anmärkas, att den tankegång, som — sedan förra Riksdagen beviljat för teatern ett extra anslag af 270,000 R:dr — frångår yrkandet om ordinarie teateranslagets indragning eller en betydligare nedsättning i detsamma och nu finner nedsättning med blott en fjerdedel vara lagom, är så sjelfnotsägande, att den starkt påminner om, hvad man för några dagar sedan kallade, ostadiga vittnen.

En betraktelse, hvarpå motionären 1868 lade mycken vikt, såsom skäl för det då väckta förslaget, har numera genom hans egna bemödanden förlorat sin betydelse. Motionären betonade då, att statsbidraget till teatern hörde till de blott af gammal vana "tanklöst medgifna" anslagens kategori. Numera sedan motionären, i fyra motioner och de deraf föranledda diskussioner, ställt sin tankemödas frukter till Kammararens föfogande, har den betraktelsen ej längre någon giltighet, utan kan Kammararen numera lugnt bevilja anslaget, viss om att ej behöfva frukta förebräelsen att handla "tanklöst".

Mig synes det vara egendomligt att nu, då teatern synes vara på god väg att reda sig ut ur sitt betryck och ordna sin ekonomiska ställning, vilja till en del beröfva den medlen härtill, och detta med ej osannolik utsigt att framdeles rentaf nödgas att med större kostnad hjälpa den ur svårigheter, som den nu är på god väg att öfvervinna. Detta förefaller mig lika oklokt, som det är obilligt att glömma, att ju numera ej på länge klagats öfver några tvetydiga offenbachiader, utan fastmer erkännes af dem, som uppmärksamt följa teaterns angelägenheter, att dess styrelse röjer intresse för den inhemska och i allmänhet den nordiska dramatikkens uppmanande.

Den i vxlande former återkommande motion, hvarom här nu är fråga, tyckes mig lik en bra nog sliten käpphäst, som nu kan behöfva att få hvila. Med den önskan, att hvila måtte honom förunnas, vill jag för ögonblicket inskränka mig till att yrka bifall till Utskottets förslag.

Herr Kallstenius: Herr Talman! mine Herrar! Jag tror, att den föregående talaren sagt allt hvad som kan och behöfver för tillfället sägas i denna fråga. Jag ber således blott att till motionären få afgifva den förklaring, att det förslag, jag vid förliden riksdag tog mig friheten väcka, var fullt ärligt menadt, så att om Riksdagen velat antaga detta, jag för min del åtminstone skulle ansett det för ett godt slut på frågan. Då emellertid föregående Riksdag kom till ett annat beslut, tror jag det

vara högst olämpligt att nu, innan regleringen är fullt genomförd, försöka få något annat. Hade motionären emellertid nu ställt sig på den grund, jag då intog, så kan jag försäkra honom, att jag skulle varit den första att nu lemna bifall till hans motion, men då han icke så gjort, utan gått vida längre, hvilket jag anser vara oriktigt, så kan jag icke biträda hans mening. Jag yrkar bifall å denna punkt.

Friherre Ericson: Jag kommer till samma resultat som de båda föregående talarne, fastän motiveringen är olika. De skäl hvarför Utskottet i främsta rummet afslagit Herr Liss Olof Larssons förslag om nedsättning i teateranslaget är, att då, som Herrarne påminna sig, förliden Riksdag anslag medel till inköp af dramatista teatern, hvaraf 90,000 R:dr skola utgå under år 1873, så skulle en nedsättning i ordinarie anslaget för samma år af 15,000 R:dr vara ungefär detsamma som en afprutning på de utlofvade 90,000 R:dr till 75,000 R:dr eller åtminstone kunna komma att anses som ett försök att på en krokväg taga tillbaka hvad man redan beviljat.

Att respektera föregående Riksdags beslut är nödvändigt, och att denna Kammare då beslutet fattades var i minoriteten förändrar icke saken.

Det är af dessa skäl som jag för min del anser att någon nedsättning i teateranslaget icke vid denna riksdag bör göras och yrkar derföre bifall till Stats-Utskottets förslag.

Herr O. B. Olsson: Den siste talaren har, efter hvad jag tror, till en viss grad missuppfattat förhållandena. Staten har redan i fjol till dramatiska teatern betalt 90,000 R:dr, och skall i år och nästa år betala lika mycket. Något afdrag på denna summa kan således icke komma i fråga, emedan den nedsättning som motionären yrkat icke kan komma att ske förrän år 1873, då anslaget redan vore betaldt, och hvad som nu enligt motionen skulle indragas kan alltså icke räknas såsom något obehörigt afdrag å hvad som redan blifvit gifvet. Jag tror tvärtom, att den begärda nedsättningen har fullt skäl för sig. Riksdagen har beviljat ett anslag af 270,000 R:dr för att honorera teaterns skuld; sedan den nu derigenom kommit ifrån denna skuld, och dess affärer lära vara mycket goda, förefaller det mig, att teateranslaget på ordinarie stat icke behöfver vara så stort tilltaget som det nu är, utan torde böra nedsättas med 15,000 R:dr, ungefärligen motsvarande ränta för det af nästföregående Riksdag beviljade extra anslaget 270,000 R:dr; hvarföre jag yrkar bifall till Herr Liss Olof Larssons motion.

Herr Törnfeldt: Det finnes här i landet ett religionsparti som anser den största eller kardinalsynnen bestå i spel och dans och som således afskyr teatern, emedan der ofta förekommer både det ena och det andra. Emellertid kan det i min tanke vara godt att det finnes någonting, som mildrar och motväger den tungsinhet, som läseriet förstår att inkasta bland det svenska folket; ja en sådan motvigt kan vara ganska nyttig till och med för höga statsmän här i Stockholm. Ty hvad skulle väl följden blifva, om läseriets sjukliga åsichter finge öfverhanden här i landet?

Man måste för öfrigt ihågkomma, att teatern till en del representerar de sköna konsterna, och det vore sannerligen illa, om motionären i sin aflägsna landsort ej skulle hafva någon kärlek och smak för dem, ty de sköna konsterna äro civilisationens blomma, och den böra vi väl icke låta borttynas, utan fastmer söka bibehålla henne i hela sin glans, så att vi äfven derigenom må bidraga till att vårt land hålles i aktning och ära hos utländingen.

Härmed var öfverläggningen slutad. Derunder hade yrkats, dels att Utskottets hemställan måtte bifallas och dels att, med afslag å berörda hemställan, anslaget måtte minskas till det belopp, Herr Liss Olof Larsson föreslagit. För den förra af dessa meningar fann Herr Talmannen ja vara öfvervägande; men då votering äskades, blef för densammas anställande en så lydande proposition uppsatt, justerad och anslagen:

Den, som bifaller hvad Stats-Utskottet hemställt i åttonde punkten af dess utlåtande N:o 11,

röstas ja;

Den, det ej vill,

röstas nej;

Vinner nej, har Kammaren, med afslag å Utskottets hemställan, beslutit, att anslaget till de Kongl. teatrarne skall nedsättas från 60,000 R:dr till 45,000 R:dr.

Omröstningen utföll med 85 ja mot 78 nej, och hade alltså Utskottets hemställan blifvit bifallen.

Punkten 9.

Herr Hedin: Herr Talman! Under den föredragna punkten gömmer sig en fråga, som nu så länge varit föremål för uppmärksamhet, att det ej kan vara för tidigt att söka bringa den till afgörande. Som bekant, utgör det å sjunde hufvudtiteln uppförda reservationsanslag för extra utgifter ett ganska betydligt belopp, eller 46,500 R:dr. Skälet, hvarföre denna hufvudtitels extra utgifts-anslag bestämts så högt, är att söka deri, att det beviljats ej blott till fyllande af sådana extra utgifter, som å öfriga hufvudtitlar förekomma, utan ock till "pensioner och nådegåfvor". Olämpligheten af en dylik, halft fördold och af Kongl. Maj:t bestämd pensionsstat torde näppeligen kunna bestridas. För egen del mottog jag af den förteckning öfver dessa understödsmedels fördelning år 1869, hvilken jag under sednaste statsrevision var i tillfälle att se, det intrycket, att Riksdagen kanske i nio fall bland tio ej skulle funnit skäl att bevilja de pensioner, som af ifrågavarande anslag af Kongl. Maj:t beviljas. Också hafva de tre sista statsrevisionerna fäst Riksdagens uppmärksamhet å detta ämne.

Jag skall derföre tillåta mig att föreslå en nedsättning af sjunde hufvudtitels anslag till extra utgifter. Jag finner, att år 1868 till nådegåfvor disponerades ej mindre än 27,177 R:dr, hvadan för öfriga extra utgifter återstodo blott 14,807 R:dr. På grund häraf skulle man möjligen kunna föreslå anslagets nedsättning ända till 15,000 R:dr, och ytterligare

skäl därför kunde hemtas derifrån, att extra utgifts-anslaget å hvarje af femte, sjette och åttonde hufvudtitlarne utgör just sistnämnda belopp. Men alldenstund å andra sidan sjunde hufvudtitelns anslag för expenser m. m. är jemförelsevis lågt — i nu gällande riksstat något öfver 18,500 R:dr — och då det till gratifikationer egentligen afsedda belopp lärer vara 22,000, vill jag föreslå, att anslaget minskas blott med denna summa, eller till 24,500 R:dr. Efter denna minskning skulle sjunde hufvudtitelns begge anslag för expenser m. m. och för extra utgifter, sammanlagda, ändock komma att uppgå till mer än 43,000 R:dr, hvilket är fullt ett tusen R:dr mer, än de två motsvarande anslagen å femte hufvudtiteln sammanräknade, och sålunda säkerligen fullt tillräckligt för de behof, hvartill å öfriga hufvudtitlar dessa anslag äro afsedda.

Herr Statsrådet Wærn: Jag anser det vara min skyldighet försäkra, att anslaget hvarken blifvit fördoldt eller bortglömdt i det afseende talaren fattade det. Derutaf hafva gifvits pensioner af 20, 30, 40, 50 R:dr till fattiga enkor och barn efter embetsmän, som tjenat längre tid, och man har icke med dylika småsaker velat besvära representationen, isynnerhet som jag är ganska förvissad om att härutinnan icke af Riksdagen skulle gjorts någon ändring utan föregående utredning och pröfning. Jag kan icke anse, att någon nedsättning i detta anslag kan ifrågakomma, och jag kan försäkra, att regeringen använder det med all möjlig sparsamhet och eftertanke.

Herr Hedin: Jag anhåller att få förändra mitt förslag till yrkande om återremiss till Stats-Utskottet i det syfte jag nyss tog mig friheten framställa.

Öfverläggningen var slutad. Propositionen på bifall till Utskottets hemställan förklarades hafva blifvit besvarad med öfvervägande ja, men votering begärdes, i följd hvaraf omröstning anställdes enligt en så lydande proposition:

Den, som bifaller i oförändradt skick hvad Stats-Utskottet hemställt i nionde punkten af dess utlåtande N:o 11,

röstas ja;

Den, det ej vill,

röstas nej;

Vinner nej, är den ifrågavarande punkten till Utskottet återförvisad.

Röstsedlarne visade 85 ja mot 75 nej; och hade alltså Kammaren bifallit Utskottets hemställan.

Punkterna 10 och 11.

Biföllos.

Punkten 12.

Herr Gumælius: Det är icke utan att jag ett ögonblick varit betänkt på, att möjligen vid denna punkt komma att föreslå ett ökadt anslag. Detta berodde på den omständigheten, att jag i statsrevisorernes sednaste berättelse såg den förändring vidtagen, att man der beräknat S:t Barthélemys inkomster och utgifter icke blott, såsom förut, i spanska daler och cent., utan denna gång mot vanligheten också i svenskt riksmünt. Jag fann då, att det år 1869 beviljade anslaget af 25,000 R:dr var öfverskridet med fulla fem tusen R:dr och år 1868 med nära 4,000 R:dr, och det föreföll mig då, att om kolonien verkligen behöfde 30,000 R:dr till sitt underhåll, det vore riktigare att ställa förslagsanslagets siffra i närmare öfverensstämmelse med behovet. Men innan jag beslöt mig för att göra ett så ovanligt förslag, som om förhöjning af ett anslag, utöfver hvad Kongl. Maj:t begärt, ansåg jag mig böra gå längre tillbaka i granskningen af koloniens inkomster och utgifter, och när jag då såg efter hvad denna dyrbara klenod i svenske kungens krona i sjelfva verket kostar, så fann jag, att svenska statens utgifter uppgått till mellan 20 och 21 tusen R:dr årligen för 18 år, 1845—1862, eller tillsammans för dessa år 100,339 spanska daler; att kolonien äfven under åren 1863—1865 kostat 20—22 tusen R:dr årligen, men att utgifterna då plötsligen stego, så att de 1866 och 1867 uppgingo till omkring 26,000 R:dr, 1868 nära 29,000 R:dr och slutligen 1869 öfver 30,500 R:dr. När jag ser efter, huru utgifterna äro fördelade, så finner jag vidare, att Sveriges bidrag och mera till gå åt till embets- och tjänstemäns aflöning, och till "kostnader för garnisonen, milisen och försvarsverket." Dessa båda poster hafva på sednare åren stigit betydligt, och det vill derföre förefalla mig, att, om vi icke kunna få sälja S:t Barthélemy — hvilket vore särdeles fördelaktigt — och om vi icke sålunda kunde få igen de der pengarne, som man i Riksgälds-kontoret år efter år roat sig att såsom en sorts tillgång anteckna sig till minnes för att vid öns försäljande återbekomma — och derom hyser jag icke några förhoppningar eller ens någon önskan — så vore det väl, om vi kunde blifva af med den kostbara ön för ingenting och således slippa att för densamma göra några vidare utgifter. Då det emellertid för närvarande icke finnes några synnerligt goda utsigter ens härtill, så skulle jag önska, att öns förvaltning ställdes så, att man kunde hålla sig, om icke inom de 20 eller 21 tusen R:dr, som förr voro tillräckliga, så åtminstone inom de 25,000 R:dr, hvilka nu utgöra anslaget till denna koloni; men då detta förslagsanslag på sednaste åren allt mera öfverskridits, tager jag mig friheten föreslå, att, med bifall till punkten i öfrigt, ordet förslagsanslag måtte förändras till reservationsanslag, på hvilket yrkande jag hos Herr Talmannen vördsamt anhåller om proposition.

Herr Jöns Rundbäck: Då jag såsom statsrevisor under förlidna året funnit nu anmärkta förhållande vara förtjent af uppmärksamhet, beder jag få intyga riktigheten af hvad den siste talaren framställt, och med honom till alla delar instämma.

Herr Statsrådet Wærn: Med anledning af den föregående talarens yttrande, ber jag att få upplysa att orsaken till den öfverklagade stegringen i förvaltningskostnaden ingalunda får tillskrifvas någon obenägenhet

hos regeringen att göra de besparingar och förenklingar i administrationen som kunna verkställas. Svenska staten har på ön att underhålla nödigt antal tjänstemän äfvensom åtskillig fast egendom. Att utgifterna det ena året äro större än det andra beror till stor del derpå, huruvida kolonien sjelf under året lemnat någon inkomst eller ej; och förhållandet har nu under flera år varit att öns enda inkomstkälla, tullen, ej lemnat mer än en obetydlig inkomst. Utgifterna hafva derföre ej kunnat bestridas utan förslagsanslagets öfverskridande i större eller mindre mån. Mången gång har det varit förenadt med stora svårigheter att kunna erhålla nödiga tjänstemän. Så t. ex. har regeringen haft mycket bekymmer att anskaffa ön läkare: den sist utsände tålde icke vid klimatet, utan sjuknade och är nu på väg hem igen, och huru snart det kan lyckas att få en annan, torde icke vara så lätt att säga. Förslag är visserligen å bane att göra befattningen ambulatorisk d. v. s. låta den skötas af samma person endast en viss tid, hvarefter en annan finge mottaga den, och så oupphörligt; men något beslut derom är ännu ej fattadt, och skulle arrangementet ej kunna genomföras, så finnes ingen annan utväg än att öka aflöningen, för att på det viset locka sökande. Detta såsom ett exempel på omöjligheten af att, under alla förhållanden, förekomma att anslaget ej öfverskrides. Att det icke iakttages hushållning, tror jag ingen kan påstå, och någon anmärkning i det afseendet har ej heller blifvit af revisorerne framställd. Gå vi tillbaka till våra egna förhållanden och se huru till följd af folkmängdens ökande och andra omständigheter utgifterna äfven äro stadda i en ständig tillväxt, så kunna vi icke undra på eller beklaga att utgifterna äfven på Barthélemy stigit, och det är att hoppas att välmågan och folkmängden äfven på St Barthélemy skola tilltaga, och således äfven inkomsterna blifva större än för närvarande.

Jag kan icke sluta utan att erinra om något som redan ofta blifvit sagdt. Det fanns eu tid då ön gaf staten stora inkomster, så stora till och med att, enligt hvad dåvarande utrikesministern, Hans Excellens Grefve Manderström, för några år sedan på detta rum upplyste, vi ännu icke på långt när utgifvit hvad ön då inbragte.

Jag hoppas att anslaget skall få förblifva sådant det är, så att regeringen ej må blifva urståndsatt att honorera de förbindelser hon i och för ön åtagit sig.

Herr Gumælius: Det är sannt att öns inkomster fallit, men å andra sidan hafva utgifterna för aflöning af tjänstemän och för underhåll af det så kallade försvarsverket stigit ganska betydligt. Kostnaden för embets- och tjänstemännens aflöning, som under perioden 1845—1862 i medeltal utgjorde 5,640 spanska daler, uppgick 1869 till 6,645, och utgifterna för försvarsverket hade från 2,440 spanska daler, som de under nämnda årsperiod i medeltal utgjorde, stigit till 2,597. Tillökningen på dessa begge utgiftsposter uppgår således tillsammans till 1,162 spanska daler eller, i svenskt mynt, vid pass 4,350 R:dr, således ungefär samma summa, hvarmed anslaget under de sednare åren vanligen öfverskridits. Orsaken till balansen tyckes således vara temligen klar. I en affär sådan som denna, då staten ej hemtar några inkomster af ön utan endast nödgas årligen betala ut penningar, är det i sanning icke rätt att öka utgif-

terna så, som skett; 25,000 R:dr borde i min tanke räcka till nu, då mindre belopp förr var tillräckligt.

Jag vidhåller mitt yrkande, att anslaget hädanefter icke måtte utgå såsom förslagsanslag, utan i form af reservationsanslag.

Öfverläggningen var slutad. Under densamma hade icke förekommit annat yrkande än det af Herr Gumælius framställda ändringsförslag. Herr Talmannen gaf emellertid först proposition på bifall till Utskottets hemställan i oförändradt skick och förklarade sig finna svaret derå hafva utfallit med öfvervägande ja. För den omröstning, som då äskades, blef nu uppsatt och anslagen en voteringsproposition af denna lydelse:

Den, som bifaller i oförändradt skick hvad Stats-Utskottet hemställt i 12:te punkten af dess utlåtande N:o 11,

röstas ja;

Den, det ej vill,

röstas nej;

Vinner nej, har Kammaren bifallit Utskottets hemställan, med den förändring, att det deri förekommande ordet: "förslagsanslag" utbytes mot: "reservationsanslag".

Voteringen visade 88 ja mot 65 nej, och hade Kammaren alltså bifallit Utskottets hemställan i oförändradt skick.

Punkterna 13 och 14.

Biföllos.

Slutligen blefvo de vid utlåtandet fogade tabeller godkända, för så vidt de öfverensstämde med nu fattade beslut.

§ 5.

Till behandling förekom Andra Kammarens Första Tillfälliga Utskotts utlåtande N:o 2 (i samlingen N:o 19) öfver Herr Liss Olof Larssons motion N:o 4 och Herr S. Ribbings motion N:o 165 rörande den medicinska undervisningens ordnande.

Ordet lemnades först till

Herr Statsrådet Wennerberg: Det utskottsutlåtande, som nu föreligger, behandlar tvänne inom denna Kammare väckta motioner rörande den medicinska undervisningens ordnande. Båda dessa motioner äro derutinnan lika, att de till Kammaren hemställa, att Riksdagen måtte till Kongl. Maj:t aflåta en underdänig skrifvelse i ämnet. Hvad särskildt den motion beträffar, som utaf Utskottet blifvit tillstyrkt, så är den, hvilket torde vara känt, en repetition af Rikets Ständers underdäniga skrifvelse år 1863 i samma ärende. Då det så är, och den skrifvelse, som möjligen kommer att till Kongl. Maj:t af Riksdagen aflåtas, skulle innebära en för-

nyad påminnelse om de önskade åtgärdernas vidtagande, så har jag trott mig böra för Kammaren söka framlägga de skäl, som föranledt, att Kongl. Maj:t hittills icke fäst det afseende vid 1863 års Rikets Ständers nämnda skrivelse, som då med densamma åsyftades och säkerligen ännu af flertalet bland Riksdagens medlemmar anses önskvärdt. För att kunna framlägga dessa skäl anser jag emellertid nödigt att för Kammaren framställa den så kallade medicinska frågan, ej blott sådan, som den nu visar sig på sin spets, utan äfven sådan, som den förut gestaltat sig på sin grund. Jag skall dervid söka att, oakadt ämnets vidlyftighet, iakttaga all tillbörlig korthet, och är förvissad derom att hvar och en, som rörande denna för samhället viktiga angelägenhet hyser det syftemål allenast, att åt densamma gifves den lyckligaste och ändamålsenligaste lösning, skall skänka mig välvillig uppmärksamhet.

Redan ganska långt tillbaka i tiden spårar man det frö, ur hvilket Carolinska institutet småningom uppvuxit till den vidd och den kraft, som det nu eger. Det visar sig först såsom en *fri medicinsk yrkesskola*, och det är efter en ganska lång tillvaro såsom sådan, som det år 1797 uppträder såsom en *kirurgisk statsskola*, med åliggande att för armén och flottan bilda fältskärer. Detta var målet för verksamheten vid denna institution under en följd af år, till dess att den år 1815 upphöjdes till ett "*Mediko-Kirurgiskt Institut*, hvars föremål var att undervisa i läkarekonsten så väl teoretiska som praktiska delar, med särdeles afseende på tilldandande af läkare för armén och flottorna."

Det tyckes som om detta uppdrag redan inneburit allt hvad som gerna kunde af en medicinsk läroanstalt begäras; men ser man närmare på saken och aktgifver på betydelsen af de uttryck, som denna tid begagnades nästan såsom termer eller begränsningar för olika delar utaf medicinen, så finner man snart nog att det nya uppdraget icke var synnerligen stort eller omfattande. Ursprungligen och ganska länge gjordes en mycket bestämd åtskillnad på invärtes och utvärtes läkekonst eller medicin. Den förra betraktades och åtnjöt anseende såsom en vetenskap, och för densamma funnos professioner vid universiteten, under det att den sednare, som egentligen kallades läkarekonst, icke hade någon vetenskaplig lärostol sig tillerkänd, utan öfverlemnades åt yrket och bedrefs till en början skrämessigt och såsom handverk. Den hade sina mästare, gesäller och lärlingar. Ett sådant missförhållande har trängt sig ganska nära in på vår tid, och ett bevis derpå är att först år 1839 inrättades den första profession i kirurgi och obstetrik vid universiteten. Den utsträckta undervisning, som vid det mediko-kirurgiska institutet skulle lemnas, så väl som den derpå följande examinationen gällde alldeles icke universitetens alumner, utan institutets egna elever, på det flottan och armén måtte vara tillförsäkrade om att bland dem erhålla de bästa och skickligaste.

Ett stort framsteg i utvecklingen af denna anstalt skedde år 1822, då i nådigt reglemente förklarades, att *Carolinska mediko-kirurgiska institutet* skulle erhålla en sådan organisation, "att pålitlige och tillvande praktiske läkare för alla grenar af medicinalverket till statens tjänst vid samma institut kunde danas." Nu kom institutet i närmare beröring med universiteten än förut varit fallet. Den så kallade operationsexamen, genom hvilken institutet hade sig ålagdt att tillse, det en viss grad af

operationsfärdighet och manuel skicklighet skulle finnas hos medicine licentiatier, öfvergick nu till en kirurgie-magisterexamen, som icke licentiaterna, utan medicine doktorerna för legitimations erhållande blefvo skyldige att aflägga. Hela omorganisationen afsåg påtagligen endast det praktiska. En förändring eller inskränkning i nämnda examen skedde omkring år 1828, i det att Sundhets-kollegium anbefalldes att inför sig låta doktorerna före embetets utöfvande aflägga praktiskt prof på skicklighet i embetsutöfning och tillika på förmågan att tillämpa medicina legalis och politia medica, eller rätts- och statsmedicin.

Så gingo några år. Då kom år 1835, ett för Carolinska institutet ganska anmärkningsvärdt tidskifte. Institutets professorer blefvo befallde att till Sundhets-kollegium afgifva förslag till ny instruktion för institutet. Detta afgafs följande år; och att institutets krafter voro redan vid denna tid stora, derom vittnar det afgifna förslaget med sina för den tiden rätt stora fordringar. Dock låg icke häruti det märkligaste, icke heller i Sundhets-kollegii med förord beledsagade utlåtande angående detsamma, utan fastmer i det särskilda anförande till protokollet, som åtföljde Sundhets-kollegii utlåtande, från en dess ledamot, Friherre Berzelius. Berzelius uttalar i detta anförande sin åsigt om oriktigheten af att medicinsk teori och medicinsk praxis hållas aflägsnade från hvarandra, om olämpligheten utaf att förlägga de medicinska undervisningsanstalterna vid universiteten i småstäderna, då man hade tillfälle att hysa dem i hufvudstaden, och han tillägger att, derest institutet finge för sina elever samma kompetens-rättigheter som fakulteterna egde för sina, så skulle den medicinska undervisningen öfvergå till institutet och universitetens fakulteter småningom göras umbärliga. Det är denna den store vetenskapsmannens åsigt, som onekligen utgör den innersta kärnan i komiterades sedermera år 1859 afgifna betänkande. Sedan emellertid vederbörande häröfver yttrat sig och yttrat sig afstyrkande så väl i afseende på institutets professorers förslag, som Sundhets-kollegii och Friherre Berzelii skrivelser, öfverlemnades ärendet år 1838 till kansleren, men blef — hvilket ock i Utskottets utlåtande finnes påpekadt — aldrig för Kongl. Maj:t föredraget. Skälet dertill är mig obekant.

År 1840 beviljade Rikets Ständer på Kongl. Maj:ts framställning institutet ett förhöjdt anslag. Då saken förekom i Stats-Utskottet, så föreslog Utskottet, att icke allenast bifall måtte lennas till hvad Kongl. Maj:t äskat, utan att derjemte Ständerna måtte bevilja löneförhöjning åt institutets professorer, "med vilkor att yngling, som tagit mediko-filosofisk examen, skulle få fullborda sin lärokurs vid institutet." Blott af denna Utskottets hemställan är det tydligt, att den tolkning jag gifvit åt institutets särskilda uppdrag åren 1815 och 1822, är riktig, och att det således aldrig med dessa uppdrag menats något annat än att vid institutet skulle bildas *praktiska* läkare, i större eller mindre mån oberoende af universiteten. Trots den afgjorda benägenheten att bifalla hvarje för Carolinska institutet begärd förmån, hvilken redan nu fanns hos Rikets Ständer, beviljade de väl det af Stats-Utskottet föreslagna löneförhöjningsbeloppet, men förbigingo det betydelsefulla vilkoret och åtnöjde sig med att i stället repetera föreskriften i 1822 års reglemente, att institutet skulle "dana pålitliga och tillvande praktiska läkare" m. m.

Vid denna tid ungefär öfvergick det missnöje, som alltsedan 1828 spårats såväl vid fakulteterna som vid institutet, till strid. Missnöje hade uppkommit hos institutet deröfver, att det fann sina elever tillbakasatta i afseende å kompetensrättighet; hos de medicinska fakulteterna åter derföre, att kirurgie magisterexamen börjat röra sig på medicine licentiatexamens område och att embetsprovet, som skulle afläggas inför Sundhetskollegium, småningom öfverflyttats till institutet. Det uppstod snart härur en strid mellan meningar, lagda och stödda på grunder, som voro från hvarandra vidt åtskiljda, ehuru de, betraktade hvar för sig, måste erkännas innebära åtminstone ett icke obetydligt sken af sanning. Jag nämner detta derföre, att man icke måtte tro, att försöken att lösa frågan, strandat såsom det heter i Utskottets utlåtande, på regeringens obenägenhet att slita tvisten mellan de stridiga anspråken. Snarare var orsaken härtill en tvekan, en oförmåga att vid prøfvandet utaf de många, ganska viktiga och betydande skäl, som från båda hållen blefvo framdragna, kunna bestämma på hvilken sida de väge tyngst. Den nyare vetenskapen inom medicinen, helt och hållet baserad på empiri, trädde upp mot den äldre, som i allmänhet var mer fallen för att på förhand, oberoende af rön, teoretiskt afgöra de tvistiga frågorna. Båda fingo nu talrika anledningar att kämpa mot hvarandra, och man må icke förundras öfver att kampen fördes med häftighet och öfverdrifter å ömse sidor. Vid 1847 års riksdag hade det härmed hunnit så långt, att Rikets Ständer, för hvilka tvisten ej längre var obekant, begärde, att Kongl. Maj:t måtte tillsätta en komité för frågans utredande; men icke förr än 12 år derefter, sedan samma begäran af Rikets Ständer 1857 förnyats, fanns Kongl. Maj:t villig att efterkomma deras önskan. Ständerna begärde då "en ändamålsenligare *samverkan* mellan de tre läroverken för vinnande af deras gemensamma mål i en så fullständig läkarebildning, som möjligt" samt anhålla, "det Kongl. Maj:t måtte täckas genom en komité af sakkunnige män låta uppgöra förslag till den medicinska undervisningens ordnande". Motståndet mot den ifrågasatta åtgärden lärar dock hafva varit ganska stort från båda sidor. Å den ena önskade man visserligen såväl som å den andra nedsättandet af en komité, men jag tror mig genom särskilda uppgifter från denna tid känna, att ingendera parten var rätt angelägen om en komité, med så beskaffadt uppdrag, som det gifna.

Komitén kom emellertid till stånd 1859 och arbetade så raskt, att den samma år afgaf sitt betänkande, till hvilket jag beder att snart få återkomma. Jag lemnar det å sido för att säga, att, sedan vederbörande öfver betänkandet blifvit hörda, Kongl. Maj:t år 1861 utfärdade de stadgar, som ännu gälla för Carolinska institutet, samt att knappast två år derefter, eller 1863, Rikets Ständer, som ansågo, att åt Carolinska institutet borde medgifvas större inflytande, än dittills på den teoretiska läkarebildningen, begärde, "att Kongl. Maj:t täcktes medgifva Carolinska medikokirurgiska institutet rätt att, i likhet med universitetens medicinska fakulteter, anställa såväl den teoretiskt medicinska eller s. k. medicine kandidatexamen, som den praktiskt medicinska eller medicine licentiatexamen, samt att Kongl. stadgarne för bemälda institut måtte i öfverensstämmelse härmed varda ändrade."

Detta är i korthet historien om det Carolinska institutets utveckling och dess öden. Det har varit mig nödvändigt att lägga denna återblick till grund för mitt anförande, emedan jag hoppas att derigenom den icke litet spridda åsigten, att institutet en gång varit ett fullständigt medicinskt läroverk och att det sedan vid något tillfälle beröfvats de dermed följande rättigheter, måtte häfvas. Om denna dess historia kan man säga, att den väl visar en trög, men dock ständigt segrande framåtgång till hvad jag anser vara institutets mål, nemligen meddelandet af en fullständig läkarebildning.

Det betänkande, som af den nyssnämnda komitén afgafs, utgick — och detta är af vigt att märka — icke från blott en utan tvänne beståndt åtskiljda åsigheter i frågan och innehöll till följd deraf *tvänne* förslag. Dock måste det medgifvas, att komiterade fästade vida större afseende vid det ena, eller, såsom det kallas, hufvudförslaget, än vid det andra, hvilket de endast nödfallsvis ville godkänna — det så kallade interimförslaget.

Hufvudförslaget gick derpå ut, att, då våra medicinska läroanstalter i afseende å lärarekrafter och undervisningsmateriel vore alla ofullständiga, och man icke kunde tänka sig, att något af dem skulle kunna blifva fullständigt med mindre, än att de öfriga tillsläppte sina tillgångar såväl i afseende på lärarekrafter som materiel, hela läkarebildningen borde förläggas till ett enda ställe och följaktligen den medicinska undervisningen upphöra vid de andra, samt att denna punkt vore hufvudstaden, såsom varande därför i alla hänseenden den lämpligaste. Det slut, hvartill komiterade i anledning häraf kommo, blef att, "med indragande af såväl de medicinska fakulteterna i Upsala och Lund som ock af Carolinska mediko-kirurgiska institutet, ett enda medicinskt läroverk borde inrättas i Stockholm, för hvars behof således alla de vid ofvannämnda undervisningsanstalter befintliga inrättningar och materiela hjälpmedel, så vidt möjligt är, komme att användas." Sådan var vid denna tidpunkt den gällande åsigten, och häri såg man den enda riktiga och dugliga lösning af den medicinska frågan.

Jag anhåller att här få göra en liten digression. Den skall visa, huru tiderna förändras och huru meningarne förändras i dem, och det snart nog. Komiténs i hufvudförslaget uttryckta åsigt hvilade onekligen på friherre Berzelii, då det skarpt och klart uttalade sin tanke om de betydliga fördelarne af att hafva ett enda fullständigt medicinskt läroverk i hufvudstaden. Den ansåg biläroverk, om icke rent af skadliga, dock till ingenting gagnande. Jag vågar påstå, att i närvarande ögonblick medicinens målsmän och samtlige läkare, med ganska få undantag åtminstone, anse, att ett sådant ordnande af det medicinska undervisningsväsendet i Sverige skulle, långt ifrån att gagna saken, tvärtom åstadkomma ett tillbakagående. Härvid torde jag få nämna, att då sistlidne höst en af våra mest framstående vetenskapsmän, sjelf professor vid Carolinska institutet, nedlade ordförandeskapet i svenska läkaresällskapet, han i sitt afgangstal, som med stort bifall mottogs af de närvarande, bland annat yttrade följande: "Först och främst måste vi med alla krafter arbeta mot ett förslag, som man allt emellanåt hört hos oss hyllas, nemligen att sammanslå alla tre de medicinska fakulteterna till en enda och förlägga denna i hufvudstaden; ty detta skulle leda till en inskränkning i våra veten-

skapsmäns antal, och enligt mitt förmenande vara den största olycka, som någonsin kunde hända den medicinska vetenskapen och forskningen i vårt land. Må splitets tid vara förbi. Må vetenskapens bästa stå öfver de små intressena och knyta försoningens band kring alla. Må det ena läroverket icke längre stå till hinder för det andras utveckling, utan låtom oss tvärtom enigt och kraftigt arbeta på att våra läroverk blifva så utvecklade, som undervisningen och vetenskapen med fog kunna kräfvä och som med våra tillgångar kan låta sig förenas." Här se vi således helt andra åsichter uttalade, än de, som gjorde sig gällande, då komiterades hufvudförslag afgafs, och jag tror att det nu som då är nödvändigt för dem, som ej äro vetenskapsmän på medicinens område eller utöfvare af läkarekonsten, att låta fackmäns yttranden ega all den betydelse de med rätta förtjena.

Om man således lemnar detta förslag å sido, som icke vidare tyckes ega några starka sympatier, så kommer man till interimsförslaget, hvilket afsåg, att med de resurser, hvar och en af de trenne läroanstalterna redan egde, söka under enig samverkan dem emellan upprätthålla den medicinska undervisningen och vetenskapen. Oaktadt komiterade alltjemt låto förstå, att hufvudförslaget vore det, hvilket de mest höllo på, så må ingen derföre tro, att de ansågo interimsförslaget odugligt. Nej, långt derifrån. De insågo mycket väl, att den enda utvägen, för tillfället åtminstone, var "att åstadkomma en samverkan mellan de tre medicinska läroverken i och för läkarebildningen, genom att åt hvarderas omsorger anförtro hufvudsakligen den del eller sida af undervisningen, som bäst passade för dess dåvarande förhållanden, utan att dock utsluta den andra; samt vidare så ordna och organisera förhållandena och sambandet mellan de tre läroverken, att de måtte känna sig utgöra integrerande delar af det stora medicinska undervisningsverket. Fakulteterna borde efter denna plan hufvudsakligen få på sin lott den teoretiska, men derjemte äfven en del af den praktiska undervisningen, och Carolinska institutet åter företrädesvis sysselsätta sig med läkarens praktiska utbildande, utan att dock vara beröfvadt vissa lärarekrafter inom det teoretiska området".

Sedan vederbörande yttrat sig öfver komiterades förslag och samtliga, med undantag af Carolinska institutet, afstyrkt hufvudförslaget, men deremot ansett sig böra tillstyrka interimsförslaget, afgaf universitetens kansler sitt underdåniga yttrande i frågan, hvori han säger sig anse interimsförslaget lämpligt att antaga, dock icke såsom interimsförslag, utan såsom ett bestående — en mening, som allaredan reservanten inom komitén påyrkat. Det bör då icke förefalla någon särdeles underligt, att Kongl. Maj:t, efter dessa förhandlingar, utfärdade 1861 års stadgar för Carolinska institutet i öfverensstämmelse med interimsförslaget.

Dessa stadgar stodo äfven i öfverensstämmelse med — och icke, såsom man finner i riksdagsskrifvelsen 1863 uttaladt, i strid mot — rikets ständers år 1857 uttryckta önskan. I denna skrifvelse erkänner till och med Riksdagen att så är förhållandet, då der säges, att "såvidt det var möjligt att på Carolinska mediko-kirurgiska institutet tillämpa hvad som utgör kännetecken på en akademisk fakultet, har sådant skett genom ifrågavarande stadgar, och de olikheter, som må förefinnas, kunna ej anses annat än såsom oväsentliga i fråga om en högskolas organisation". Men

för att den åsyftade samverkan skulle kunna åstadkommas, var det nödvändigt, att hvartdera läroverket fick — enligt komiterades egen önskan — till sig öfverflyttad den del af undervisningen, hvartill dess krafter voro bäst passande. Det var då gifvet, att åtskilligt måste jemkas och en och annan skyldighet eller rättighet dragas från det ena stället och öfverflyttas till det andra. Så miste institutet genom dessa stadgar sin teoretiska examen och fakulteterna sin rätt att utan främmande läroverks inblandning få begagna hufvudstadens kliniker.

Mot Riksdagens skrifvelse vore väl i öfrigt åtskilligt att anmärka, men jag vill åtnöja mig med att blott påpeka ett som för det af mig utlofvade försöket att gifva skäl för dröjsmål med åtgärders vidtagande i anledning af den nämnda riksdagsskrifvelsen kan vara af vigt.

Det heter nemligen att genom utfärdandet af ifrågavarande stadgar slaget "hårdast drabbat den medicinska undervisningen och på samma gång samhället". Jag är viss om, att detta påstående ej är fullt öfverensstämmande med det verkliga förhållandet. Före 1861 fanns, förutom Läkaresällskapets handlingar, som utkommo endast en gång om året, ingen annan medicinsk tidskrift än Hygiea. Efter detta år hafva, jemte de nämnda tidskrifterna, som ännu oförändradt fortgå, utgifvits Medicinskt arkiv, som 1869 efterträddes af det ännu större Nordiskt arkiv; vidare en medicinsk afdelning af Upsala universitets årsskrift och slutligen Upsala läkareförenings handlingar. Med den starkt empiriska natur, som den medicinska vetenskapen eger, får icke de periodiska tidskrifternas stora betydelse förbises; de äro ganska tillförlitliga gradmätare på vetenskaplighetens och dermed äfven på undervisningens tillstånd. Att detta icke är sämre än före 1861, derom torde såväl institutets som fakulteternas målsmän vara ense, och äfven yttranden från grannländerna vittna derom; och jag tror mig icke hafva sagt för mycket, om jag påstår, att alltsedan Linnés och Rosensteins dagar icke funnits någon tidpunkt så hedrande för den svenska medicinska vetenskapen, som efter 1861. Ser man åter på den svenska läkarebildningen, så råder, äfven vid bedömandet af denna, en glädjande enighet emellan fakulteternas och institutets lärare, och jag förmodar, att deras åsigt härutinnan delas af de aldrafleste, att en sådan läkarekår, såväl i afseende å yrkesskicklighet och humanistisk bildning, som ock i fråga om riktig och hög uppfattning af sitt kall, som den svenska, söker man måhända fåfängt i det öfriga Europa. Och äfven detta förhållande erkännes af sakkunnige icke blott inom landet, utan äfven utom detsamma. Den skada, som 1861 års stadgar skulle hafva utöfvat på den medicinska vetenskapen, på läkarebildningen och på samhället, tror jag således icke kunna med goda skäl bevisas.

Det torde nu af det sagda framgå, hvori de skäl ligga, om hvilka jag yttrat att de föranledt det omnämnda dröjsmålet. De första åren efter 1863 ansågs det för tidigt att, utan ännu vunnit erfarenhet, vidtaga de önskade förändringarne i stadgarne; och jag håller före, att det af en regering är rätt handladt att, sedan den utfärdat föreskrifter det ena året, icke vid först uppkommande missnöje upphäfvat dessa ett par år derefter. Men — säger man — sedan dess hafva flera år förflutit. Visserligen; det är dock med största betänksamhet som en regering äfvenså bör

gå till väga, när den vill ändra ett visst godt i hopp om att i stället få ett ovisst bättre; och som ett sådant visst godt torde den svenska medicinska vetenskapen och undervisningen böra anses, de utmärkta och nitiska män till heder, hvilka såväl vid institutet som fakulteterna egnat sig åt desamma. Lång är väl ej heller den tid att anse som efter stadgarnes första tillämpningsår förunnit, och derunder fann man ständigt, icke allenast att den medicinska vetenskapen gick framåt, utan och att den svenska läkarekorpsen ej blott häfdade sitt fordna anseende, utan äfven i betydlig grad ökade det.

Jag skulle nu kunna sluta, sedan jag framlagt de skäl, om hvilka jag ofvan talat och som jag ansett värda att anföra. Men det torde äfven tillåtas mig att nämna några ord angående mitt eget åtgörande i denna fråga. Det skulle ju kunna sägas, att grunden till den goda ställning den medicinska vetenskapen och undervisningen intaga icke är att söka i stadgarnes förträfflighet, utan att läkarebildningen gått framåt, icke till följd af, utan trots dessa stadgar. Jag lemnar den saken å sido. För mig har det framstått redan från början, då jag mottog det viktiga kall jag för närvarande bekläder, såsom en oriktighet, att det undervisningsverk, som eger de största materiela resurserna och de flesta lärarekrafterna, skulle hållas ofullständigt och i viss mån overksam samt således icke få utveckla hela den rika kraft, hvaraf det känner sig mäktigt. Jag sökte därför genast sätta mig in i denna fråga och vill bekänna, att jag i början hyste den af komiterade mycket bekämpade åsigten, att det rätta läge deri, att hela den teoretiska undervisningen öfverlemnades åt universiteten, men deremot den praktiska åt Carolinska institutet, och att således till och med medicine kandidatexamen hela undervisningen skulle försiggå vid fakulteterna, men derefter institutet taga mot dessa kandidater och lägga sista hand vid deras utbildning till praktiska läkare. Åsigten var icke heller alldeles främmande för eller ogillad af lärare, såväl vid universiteten som vid institutet, och mången anser ännu frågan på detta sätt kunna och böra lösas. Dock framstodo häremot så kraftiga motskäl, att jag icke vågade föreslå en dylik lösning, helst den skulle med skäl ansetts innebära ett kringgående af Riksdagens i meromnämnda skrifvelse uttryckta önskan. Sedermera har det, på grund af ett fortsatt bemödande att intränga i detta ärende, blifvit för mig klart, att den enda och rätta lösningen är den, att alla tre läroverken blifva fullkomligt likställda, och denna åsigt hyser jag ännu i denna stund. Jag tror äfven, att tiden nu kan vara inne att efter en femtiårig sträfvan låta Carolinska institutet vederfaras full rättvisa, låta det uppträda såsom ett fullständigt och sjelfständigt läroverk med rättigheter och skyldigheter lika dem, som de medicinska fakulteterna ega. Att institutet skall fylla sin uppgift, derom torde ej råda mycket tvifvel, och att fakulteterna äfven snart skola göra det, derpå tviflar jag ej heller. Såväl af komiterades betänkande, som af sednare yttranden känner man att institutet anser sig kunna åtaga sig undervisningen inom det teoretiska utan att det derföre göres behof af ökade lärarekrafter, och af den framstående reservantens mot komiténs betänkande afgifna yttrande ser man, att han redan för flera år tillbaka tilltrorde fakulteten i Upsala detsamma med afseende å de praktiska. På

sednare tiden hafva så rika krafter utvecklats såväl vid Carolinska institutet som vid fakulteterna, att alltså den tidpunkt torde få anses ligga temligen nära, då hvart och ett af dessa läroverk kan för sig uppträda själfständigt. Men om full rättvisa då skall tillämpas, så måste, i händelse de inskränkningar, som år 1861 sattes för Carolinska institutet, skola upphävas, äfven de band, som vid samma tillfälle pålades fakulteterna, lösas. Jag syftar på dessa sednares utestängning från klinikerna i hufvudstaden — en utestängning nemligen i den mening, att fakulteternas lärjungar icke få uppträda der såsom sådane, utan endast såsom institutets. Det är af vigt för fakulteterna, på det verklig själfständighet, likställighet och oberoende skola ega rum, att ett medgifvande härutinnan sker; och för att icke blott med egen åsigt söka öfvertyga härom, anhåller jag att få anföra, hvad som i komitébetänkandet är nämndt rörande undervisningen vid dessa kliniker: "Universitetens i Upsala och Lund medicinska fakulteter kunna icke umbära Stockholms sjukinrättningar, såsom redan från äldre tider vunnen erfarenhet intygar, om deras elever skola erhålla den praktiska utbildning, som erfordras hos en läkare. Dels saknas vid universiteten alldeles tillfälle att inrätta kliniker i vissa grenar, dels erbjuder sig materialet i andra grenar i otillräcklig mängd och af allt för enformig beskaffenhet. Till följd häraf behöfver eleven längre tid att besöka klinikerna i universitetsstäderna än i Stockholmu för att vinna lika grad af praktisk utbildning. För att afhjelpa denna brist kunde man möjligen tänka sig, att fakulteternas elever skulle i Stockholm åtnjuta den kliniska undervisning, som vid fakulteterna antingen icke alls eller endast ofullständigt kan bibringas. I sådant fall kunde de icke begagna den kliniska undervisning, som meddelas af Carolinska institutets lärare, utan att uppgifva principen om hvarje läroverks själfständighet, som ligger till grund för den anordning af medicinska undervisningen, som nu afhandlas. Äfven om man föreställer sig saken så, att Carolinska institutets lärare, i egenskap af öfverläkare, skulle mot särskildt arvode meddela samma kliniska undervisning åt fakulteternas elever, som de i egenskap af lärare meddela åt sina egna elever, blifver följden densamma. Det är ju undervisning och icke sjukinrättningar, som båda läroverkens elever skulle gemensamt begagna, och således skulle lärarekrafterna blifva gemensamma och med det samma äfven läroverken i själfva verket sammanslagua". Skulle någon vilja påstå att den åsigt, som af komitén här blifvit uttryckt, likväl nu är att anse såsom föråldrad, så är dervid att märka, att det är ej längre sedan än 1859, som detta skrefs, och att samtliga komitéledamöterna äro ännu i lifvet. Deras mening härutinnan delades då helt visst af Carolinska institutets lärare.

Vill man verkligen få frågan löst på ett för vetenskapen gagneligt och för läroverken vist sätt, så böra hvarken universiteten eller Carolinska institutet deraf hafva något att frukta. Jag hyser tvärtom den förhoppning, att en för båda parterna ganska ärofull fred efter den långa striden skall blifva följden; och Carolinska institutets ställning till Upsala och Lunds fakulteter skall troligen blifva jemförlig med medicinska institutionens i Berlin till universitets-fakulteterna i Tyskland, der t. ex. den i Würtzburg, eger ett välförtjent och stort anseende äfven vid sidan af Berlin med dess vida större resurser. Men verksamheten måste vara fri; och medgifves

detta, böra ock alla tre läroverken likställas. Kan detta ske under ett ömsesidigt tillmötesgående, så vågar jag hoppas, att en ändamålsenlig lösning af frågan står ganska nära. Likställigheten kan ju här icke afse en likställighet i lärarekrafter och materiel; detta skulle vara i ekonomiskt afseende orimligt och dessutom alldeles onödigt; men den måste afse rättigheter och skyldigheter, så att en medicinæ studiosus vid hvilket läroverk som helst må kunna fullgöra hela sin medicinska kurs.

Jag har nu länge upptagit Kammararens tid. Det har skett dels derföre, att jag ansett mig böra lemna upplysningar till frågans rätta bedömande, dels ock af intresse för en snar lösning af densamma, en lösning, som jag önskar måtte blifva så lycklig som möjligt, hvilket jag dock ej förmodar blifva fallet, om man icke vill en likställighet på fullt allvar.

Herr Ribbing: Då Utskottets betänkande i föreliggande ärende föga upplyser om de i de i ämnet afgifna motionerna innehållna förslagens ställning och förhållande till den medicinska undervisningen och läkarebildningen i det hela, anser jag nödigt att, i möjligaste korthet, lemna en utredning af den betydelse och verkan ett bifall till den ena eller den andra af dessa förslag skulle ega vid ordnandet af samma undervisning, — hvarvid denna framställning sjelf, i och med detsamma, må få anses såsom ett bedömande och ett besvarande af betänkandet, der ej särskild anledning sjelfmant erbjuder sig att, i förbigående, göra en erinring vid ett eller annat yttrande i detsamma. Dock får jag säga, att jag härvid, liksom i min motion, betraktar det föreliggande ärendet från en med Utskottets något olika synpunkt: för mig är hufvudfrågan icke den, om företrädes- eller rättsanspråk mellan de särskilda medicinska läroverken; den är frågan om dessa läroverks ändamålsenliga ställning till den medicinska undervisningen i det hela och demnas uppgift, en god läkarebildning. Då jag vid undersökningen härom en och annan gång kommer att åberopa eller citera 1859 års komitébetänkande angående medicinska undervisningens ordnande inom riket, anhåller jag att inledningsvis få erinra, att den bestämmande majoriteten inom komitén utgjordes af Professorn vid Carolinska institutet, Malmsten, Professor Gellerstedt från Lund, Doktor Altin och Doktor Böttiger. Komitén kan då åtminstone ej misstänkas för partiskhet *mot* institutet eller *för* universiteten. Om jag för öfrigt i mitt förhållande till denna komités yttranden ej alltid varit i stånd att efterkomma det råd Herr Statsrådet och Chefen för Ecclesiastik-departementet nyss gifvit: att nödvändigt vore för oss, som ej äro medici, att utan vidare låta fackmännens yttrande få gälla; så må sådant ej räknas såsom alltför stort sjelfförtroende å min sida. Skälet hvarföre jag vid denna passiva hängifvenhet ej ansett det böra få bero, är, att pedagogiken och läran om undervisningens ordnande icke, helt och hållet åtminstone, ligga inom den medicinska vetenskapens gebiet, utan torde få anses något sträcka sig derutöfver. Det är mig i alla fall en stor tillfredsställelse att kunna i ganska många fall anföra komiténs yttranden såsom auktoritetsgrunder för åsigtter, som jag har att framställa.

Man skulle af ett yttrande i utskottsbetänkandet, sid. 14, möjligen kunna förledas till den förmodan, att den motion, till hvilken Utskottet tillstyrkt bifall, dermed ock dess eget förslag, endast innebure en

isolerad, ganska obetydlig förändring i den nuvarande anordningen af den medicinska undervisningen. Sedan Utskottet mot min motion klandrande anmärkt, att den uppenbarligen utgår från förutsättningen, det en ganska omfattande rättelse i nu befintliga anordningar vore af nöden, säger Utskottet, att, såvidt det har sig bekant, intet varit att anmärka mot det sätt, hvarpå medicinska undervisningen år 1861 ordnades, *utom i den enda punkt*, som angår Carolinska institutets utestängande från rättigheten att anställa medicine kandidatexamen, hvadan Utskottet härutinnan finner skäl att ifrågasätta riktigheten och befogenheten af nämnda förutsättning — behofvet af en mera omfattande ändring i befintliga anordningar — utom med afseende på berörda punkt. Det är bekant, att den medicinska undervisningen och de medicinska studierna i det hela innefattas och absolveras i och med den afdelning, som når sitt slut och sin pröfning i medicine kandidatexamen, samt den, som med medicine licentiatexamen bringas till ända. Ändring i bestämmelserna angående medicine kandidatexamens afläggande och undervisningen i dithörande ämnen äro sålunda en ändring i halfva delen af anordningarne för hela den medicinska undervisningen och bildningen — ej af något blott isoleradt eller jämförelsevis obetydligt moment deri. Hvad nu angår ordnandet af denna undervisning och bildning och bestämmandet af de befintliga medicinska läroverkens ställning till densamma, så synas dervid tvänne utgångspunkter möjliga. Man kan utgå från den ställning, institutet och de medicinska fakulteterna historiskt intagit till läkarebildningen, det förra såsom verksamt för den praktiska sidan och öfningen vid och till denna bildning, de sistnämnda såsom de mera teoretiskt vetenskapliga läroanstalterna: *den* ställning, som nu gällande stadgar för Carolinska institutet i deras första § uttrycka så, att "Carolinska institutet skall med medicinska fakulteterna i Upsala och Lund *deltaga* i läkarebildningen" och "vid hufstadens medicinska inrättningar *bestrida den hufvudsakligaste delen af den praktiska undervisningen*"; och man kan söka utveckla och genomföra denna ställning till full följdriktighet genom att befria densamma från de obestämdheter och inkonsekvenser, hvaraf den ännu enligt nyss citerade stadgar, lider. Detta är ståndpunkten af min motion, och när jag detta säger, må jag i förbigående egna en gärd af uppmärksamhet åt det Utskottets egendomliga skarpsinne, med hvilket Utskottet, sid. 14, kommit till att jag — som i min motion yrkar på *samverkan* mellan de särskilda läroverken och talar om de *lika viktiga sidor* af läkarebildningen, hvartdera har att besörja — "förmodligen" åsyftat "indragning" af något bland dessa läroverk. För vanligt förstånd synes annars såsom ett axiom, att för samverkan åtminstone fordras att de, som skola träda i sådan, skola *existera*. Den *andra* möjliga utgångspunkten vid ett ordnande af de medicinska läroverkens ställning till den medicinska undervisningen består i att, i motsats mot de historiskt gifna och de befintliga förhållandena, delvis eller helt och hållet ställa hvartdera läroverket såsom ett sjelfständigt och af de andra oberoende. Detta är den ståndpunkt i frågan Herr Liss Olof Larsson i sin af Utskottet förordade motion intager. Enligt denna motion skall den teoretiska delen af den medicinska undervisningen, som hittills bestridts vid tvänne läroverk, de båda medicinska fakulteterna, nu erhålla ännu ett tredje: det Carolinska institutet, hvaremot i afseende ä den

praktiska medicinska undervisningen skall förblifva vid det nu gällande, att den för alla medicine studerande, äfven de från universiteten, besörjes af institutet — häri är nemligen lika litet af motionären, som af Utskottet, någon ändring föreslagen.

Ser man nu på hvad detta förslag, att Carolinska institutet skulle få sig uppdraget äfven anställande af den teoretiska examen och då naturligen också undervisningen till densamma, innebär och hvilka följder det medförer, så må dervid först bemärkas, att öfvertagandet af denna nya uppgift ej kan ske utan att dermed uppstår behovet af en tillökning i institutets lärarekrafter. Profession i fysiologi med dithörande fysiologisk institution saknar institutet. För anskaffande af den förra är emellertid föreslaget att lönen för den i materia medica och medicinsk naturalhistoria lediga professionen må öfverflyttas till lön för en professor i fysiologien — om lärostolen i förenämnda vetenskap dermed må anses hafva varit öfverflödig skall jag lemna derhän. Men härtill kommer behovet af lärare och ledare för den två månaders proprædentiska klinik, som enligt gällande studiereglemente föregår medicine-kandidatexamen och hvilken, enligt komiténs af 1859 yttrande, så till metod som syfte, är att skilja från den sednare, praktiska, liksom af den likaledes nu vid universiteten fästade fyra månaders kliniska undervisningen *efter* kandidatexamen, *före* inträdet på hufvudstadens *speciela* kliniker — och på samma gång för den mot den förra kliniken svarande undervisningen i de allmänna eller grundläggande medicinska discipliner, som genom den proprædentiska kliniken skola exemplifieras och ur erfarenheten konstateras. Åtminstone de sex sista årens föreläsningsskataloger för Carolinska institutet, hvilka jag varit i tillfälle att se, upptaga undervisning endast i *speciel* kirurgisk patologi, kirurgisk *operationslära*, obstetrisk *operationslära*, demonstrationer vid *liköppningar* i patologisk anatomi och *en* gång i veckan föredrag i patologisk anatomi: ett tydligt bevis, att vid institutet, med dess undervisningsskyldighet i de praktiska disciplinerna, dessa speciela eller använda discipliner hvardera taga en mans hela lärareverksamhet i anspråk, och att alltså, förutom en lärare i fysiologi, för den grundläggande teoretiska undervisningen och den proprædentiska kliniken, skulle fordras särskilda lärare åtminstone i allmän patologi och patologisk anatomi samt i allmän kirurgi och obstetrik. I det hela åter hafva lärotimmarne i de teoretiskt grundläggande medicinska vetenskaperna vid institutet varit 12 à 14 i veckan, emot omkring 30 vid universitetet. Att institutet, för att fullständigt besörja teoretisk undervisning, ej skall behöfva anslag till nya lärareplatser, torde sålunda, med sådana fakta för ögonen, få anses såsom ett misstag. I allmänhet taladt synes det ock nästan kunna anses själfklart, att för tre fullständiga teoretiskt medicinska läroverk behöfvas flera lärare än för två.

Öfvergår man åter till att, å andra sidan, betrakta Carolinska institutet i förhållande till den uppgift, det för det närvarande har, att bestrida det hufvudsakliga af den praktiska medicinska undervisningen för *alla* medicine studerande — och i hvilken uppgift ingen förändring är föreslagen; — så må man ej tro, att institutet, såsom praktiskt läroverk med nyssnämnda uppgift, är så fullständigt försedt med lärarekrafter, att icke en tillökning i sådana vore för fyllande af dess uppgift behöflig och

önskvärd. Komitén af år 1859 anmärker (sidd. 25, 57, 107), att trängsel skall uppstå om institutet skall utsträcka den praktiska delen af undervisningen utöfver sina egna elever och anser, om ej såsom ovilkorligen nödvändigt, dock såsom högst behöfligt, att inrätta *tvänne* professioner i medicin och i kirurgi, emedan endast sålunda den kliniska undervisningen, som nu under fyra månader måste ligga nere, hela året oafbrutet kan fortgå; och i stadgarne för institutet, § 38, heter det, att samma undervisning fortgår *tills vidare och intill dess tillökning i lärarekrafterna tillåta dess utsträckning* åtta månader. Likaväl af komiterade som af Kongl. Maj:t är således uttryckligen utsagdt behofvet af ökade lärarekrafter inom det praktiska gebietet — fastän Utskottet ej sport om något sådant behof. Också ligger detta behof i sakens natur. Skall den kliniska undervisningen, vid sjuksängen, motsvara sitt ändamål, få eleverne ej på en gång vara flere, än att alla kunna se patienten eller operationen, ej öfver 10 å 12. I motsatt fall, om de utgöra ända till 20 å 30, såsom nu ofta är fallet, få de väl höra talas om patienten eller operationen, men observationen, åskådningen, som just är det med undervisningen åsyftade, gå för dem förlorade och den kliniska undervisningen blir då sämre, än annan, emedan den just är inrättad under förutsättning af nyssnämnda vilkor. Lika känt som erkänt är det ock att det nu nödvändiga fyra månaders uppehållet i den kliniska undervisningen vållar de studerande uppehåll och tidsförlust i afslutande af sin kurs. Men till detta behof af tvänne nya lärareplatser för att ändamålsenligt och oafbrutet besörja den praktiska undervisningen i de ämnen, denna nu meddelas, kommer, också enligt komiterades yttrande (sidd. 31, 34), behofvet af en särskild lärare i speciel pharmacodynamik såsom en rent praktisk och derföre till studiernas praktiska afdelning hörande och från den allmänna pharmacognosien skild disciplin, hvori ingalunda gör tillfyllest hvad som kan deri yttras under den kliniska undervisningen. Anmärkas bör ändtligen, att den för blifvande kirurger högst viktiga kirurgiska anatomen är en disciplin, som för närvarande vid institutet icke har någon lärare.

Under sådant förhållande, då institutet ej blott för att tillika blifva en teoretiskt medicinsk läroanstalt behöfver 2 å 3 nya lärareplatser, utan redan för att fullständigare fylla sin nuvarande uppgift såsom en praktisk behöfver tillökning i lärarekrafter med 3 å 4 nya lärare — under sådant förhållande må väl med allt skäl kunna frågas, om det är alldeles nödvändigt att såsom Utskottet föreslagit öka antalet af de befintliga teoretiskt medicinska två läroverken till tre. Komiterade förklara (sid. 55) tre läroverk öfverflödiga. Ser man på studentkatalogen för Upsala, så visar den för sista höstterminen 248 studerande i den teologiska fakulteten, 153 i den juridiska och 123 i den medicinska. Antag nu ock att i Lund finnes lika många — hvilket dock ej är händelsen. Det tyckes då, som om, då det går för sig att undervisa det större antalet af de teologiska och de juridiska vid två läroverk, detsamma ock skulle låta sig göra med det mindre antalet af medicine studerande. Man kan härvid visserligen anmärka att medicine fordrar långt mera praktisk öfning och handledning, än de tvänne andra nyssnämnda vetenskaperna — men just derföre finnes Carolinska institutet till denna praktiska handledning, mot hvilket intet motsvarande för theologiæ och juris studiosi förekommer. Ut-

skottet har, ändligen, gjort ett slags antydning (sidan 11) om eller försök att visa, det trängsel skulle förekomma på anatomisalen i Upsala. Men denna uppgift har samma fel, som åtskilliga andra af Utskottet lemnade, att ej öfverensstämma med det verkliga förhållandet. På Upsala anatomisal är plats för 54 dissikerande och i rummet bredvid för ännu 10. Största antalet närvarande under sista höstterminen var 46, det vanliga är 35 å 40. Också tager Utskottet i sjelfva verket genast tillbaka sin uppgift till nackdel för Upsala universitet, men blott för att göra en ny sådan: saken kan hjälpas, säger Utskottet, genom en viss ordning eller succession i undervisningen, men, tillägger det, detta medför dock ett tryckande band på friheten i studierna. Den omnämnda ordningen eller successionen är bestämd af den i de särskilda medicinska disciplinernas natur grundade, vederbörligen uppgjorda studiiplanen vid den medicinska kursen; att följa den är då blott att studera medicinen i den ordning, ämnena fordra, hvarvid, under den fyraåriga kursen till medicine kandidatexamen, blott en del af samtliga medicine studerande och detta i en viss ordning skola komma att på en gång besöka anatomisalen. Äfven med hittills högsta antal af dessa finnes, enligt ofvanuppgifna siffror, i alla fall plats för ej mindre än 18, som kunna vilja begagna den af Utskottet förordade friheten i studier — att sluta dessa i galen ända.

Sammanfattar jag det ofvansagda, så är alltså institutets ställning den, att, under det enligt § 1 i stadgarne för Carolinska institutet, dess uppgift är att bestrida den hufvudsakligaste delen af den praktiska medicinska undervisningen, institutet likväl enligt § 31 skall meddela undervisning, liksom det eger lärare i *några* bland de teoretiska och grundläggande medicinska disciplinerna, dock intetdera så fullständigt att det utan anslag till nya lärareplatser kan öfvertaga den teoretiska undervisningen; samt, å andra sidan, att institutet, med sina beflintliga åligganden i den praktiska undervisningen, är i behof af flere lärare. Nu synes det mig själfklart, att för vinnaude af en god läkarebildning mera ändamålsenligt är, att ega färre, men hvart med hänsyn till sitt förhållande till denna läkarebildning, väl ordnade och fullständiga läroverk, än att ega flera sådana, men hvartdera ofullständigt, synnerligen då, enligt hvad ock blifvit visadt, det större föreslagna antalet icke kan anses behöfligt. Med denna grundsats för ordnandet af våra beflintliga medicinska läroverk blefve inga nya anslag nödvändiga. Deremot kunna de teoretiska lärareplatserna vid institutet, dock naturligen ej förr än vid innevarande innehafvares afgång, indragas — och man är dermed ifrån bekymret om dessa platser, som Utskottet, i starka ordalag, klandrar såsom sinekurer, förödmjukande för sina innehafvare o. s. v. Hafva vi då mycket ondt om penningar, så är dermed en besparing vunnen; om åter, såsom att hoppas och förvänta är, en gång gifna anslag, flere eller färre, få stå kvar, kunna de lediga lönerna användas till inrättande af väl behöfliga lärareplatser vid institutet inom de praktiska eller använda medicinska disciplinerna, liksom till sådant ändamål i första hand väl nya anslag borde lemnas, om vi vilja bevilja sådana. Men då må man ock å andra sidan öfverlemnna åt institutet, som skall meddela den praktiska undervisningen, att äfven anställa profningar och utfärda betyg öfver lärjungarnes insigter i dessa discipliner. Härmed torde nu tillika låta sig bedöma åtskilliga Utskottets an-

märkningar och påståenden. Klandrande anmärker Utskottet, att jag i min motion ej framställt några bestämda principer för medicinska undervisningens ordnande och blott i sväfvande och obestämda ordalag yttat mig om "det obestämda i institutets ställning" till samma undervisning. Hvad principerna angår, återfinnas de å sidd. 19, 20 i motionen. Då jag, af der anförda skäl, ej ansåg mig böra framlägga ett detaljeradt förslag, nöjde jag mig ock, vid karakteristikerna af institutets nuvarande ställning, med ofvan citerade allmänna ordalag, för deras rättfärdigande särskildt hänvisande till de befintliga lärareplatserna, visserligen dock under förutsättning att vederbörande Utskott skulle känna hvilka lärareplatser nu finnas vid institutet samt hvilka medicinska discipliner inginge i den teoretiska undervisningen och hvilka som behöfvas för den, institutet älligande, praktiska. Om bådadera kunde för öfrigt kännedom inhemtas af komitébetänkandet sidan 29, eller, hvad de förra angår, genom erinring om examensämnena i kandidatexamen, *den* examen, om hvilken Utskotts-
betänkandets tillstyrkande del handlar.

Likaledes tror jag mig genom det anförda hafva lättat den sidan 14 i betänkandet omtalade svårigheten för Utskottet att fatta möjligheten af den medicinska undervisningens bättre ordnande *utan* ökade utgifter; nemligen genom de redan gifna anslagens *ändamålsenliga användning*, en insigt och synpunkt, som förut i betänkandet, så länge frågan var om tillstyrkande af Herr Liss Olof Larssons motion, sidd. 6 och 12, ej synes för Utskottet varit främmande, ehuru det glömt dem när frågan sedan blef om att finna skäl *emot* min. I förbigående må jag för öfrigt bemärka, huruledes det ovilkorliga och det vilkorliga i mitt yrkande för Utskottets ögon bytt plats. Det förra utgjorde i min motion revision af de medicinska läroverkens ställning såsom samverkande till läkarebildningen: detta förvandlar sig för Utskottet till sväfvande ordalag utan bestämda principer. Dertill hade jag såsom vilkorligt fogat ett uttryck om besparingar, "som *må* kunna uppstå," denna conjunctivus blir för Utskottet åter en klander-
värd indicativus. Härmed må emellertid vara huru som helst. Klart är, att då förslaget om institutets utvidgning till ett äfven teoretiskt fullständigt medicinskt läroverk icke har sin grund i ett från antalet medicine studerande framgående behof att öka de befintliga teoretiskt medicinska läroverken med ännu ett, något annat skäl till detta förslag måste sökas. Också är detta skäl ej svårt att i Utskottets betänkande finna. Under åberopande af 1859 års komitébetänkande anför Utskottet, att åtskiljande af teori och praxis — eller, måhända mera exakt uttryckt med afseende på föreliggande ärende, af teoretisk och praktisk undervisning — alltid måste vara förderligt och olycksbringande för den medicinska undervisningen, och jag har härmed i sjelfva verket kommit till Utskottets enda skäl i sak *för* Herr Liss Olof Larssons motion och dess eget förslag, och på samma gång, såsom lätt är att finna, *mot* min motion. Komitén har, på flera ställen framställt nämnda påstående, och Utskottet mer än en gång — exempelvis på sidan 14 i betänkandet — upprepat detsamma. Jag har så väl vid komiténs, som vid Utskottets sätt att framställa sina åsikter i detta hänseende en anmärkning att göra: den nemligen, att båda härvid fatta och framställa både det teoretiska och det praktiska i undervisningen alltför exklusivt eller, i deras åtskilnad, hvartdera alltför

ensidigt isärhållet. Ett exempel på sättet att härvid gå till väga, ger Utskottet sid. 14: från *fördelning*, af den teoretiska undervisningen till universiteten och den praktiska till institutet, halkar Utskottet öfver till *uteslutande* ansvar, å ena sidan för den teoretiska, å andra för den praktiska läkarebildningen, för att äntligen komma till principen af *ensidig* teoretisk verksamhet vid universiteten, praktisk vid institutet såsom den princip, jag skulle hafva uppställt. Komitén har (sidd. 25, 26, 36, 91) närmare angifvit, hvad den med en *sådan* teoretisk och praktisk undervisning menar: den förra en sådan, som skulle leda till ordformler och, till deras sanning obestyrkta, inlärdasatser, den praktiska åter till handverksmessig rutin. Med andra ord: en teoretisk undervisning, som skulle blifva död bokstafslära och *ytlig* teori, samt en praktisk, som utgöres af ovetenskaplig slentrian. Nu frågar jag: hvem har yrkat på en sådan *dålig* teori och teoretisk undervisning, en dylik *ovetenskaplig* praktisk? Icke jag; och icke heller Utskottet sjelf: då nemligen Utskottet just rekommenderar och föreslår att *teoretisk* examen skall vid institutet få anställas och *icke* begär ändring i afseende på den praktiska examen, tager jag för alldeles gifvet, att Utskottet härmed icke velat rekommendera och föreslå en *sådan* teoretisk eller bibehålla en *sådan* praktisk undervisning och profning, hvilka *icke* skulle medföra eller ådagalägga verklig och god läkarebildning. Men — det är sannt — en sådan betydelse: af *god* och *grundlig* teori, och af *vetenskaplig* praktisk läkarebildning gäller för Utskottet endast, då fråga är om förordande af Utskottets eget förslag; deremot, då det blir tal om mitt förslag, får teori blott betyda ordformler och praxis blott ovetenskaplig rutin. — Slutligen, och hvad som är mest att bemärka, denna ytliga teoretiska och denna ovetenskapliga praktiska undervisning — som äro förkastliga och förderfliga — äro *icke* de, som i *verkligheten* finnas, vid universiteten och vid institutet. Se vi på de faktiska förhållandena, så är vid universiteten undervisningen i anatomen förenad med dissektioner, i patologien och den patologiska anatomen med demonstrationer, i fysiologien med experimenter, samt i kirurgien och obstetrikerna likaledes med praktiska exempel och illustrationer; och härtill kommer, att en klinisk kurs på minst två månader måste föregå den teoretiska examen. Hvad åter den företrädesvis praktiska undervisningen beträffar, antager jag, att, så sannt institutets lärare äro vetenskapligt bildade, de ock handhafva undervisningen på vetenskapligt sätt.

I verkligheten förhåller det sig med medicinen så, att den i sin helhet är en praktisk vetenskap, d. v. s. en vetenskap, som studeras för att tjena till regel och rättesnöre för en viss praktisk verksamhet och vid dennas utöfning gifva enhet och öfversigt i uppfattningen och behandlingen af de vexlande företeelserna. När man alltså talar om flera teoretiska och flera praktiska discipliner inom medicinen, blir skillnaden mellan de förra och de sednare den emellan allmänna, grundläggande delar af vetenskapen, samt speciella tillämpande. Skälet åter, hvarföre man kallar läran om människokroppen i dess normala tillstånd, om det allmänna begreppet och betydelsen af sjukdom, om dennas allmänna kännetecken, äntligen om dess botande för medicinskt teoretiska discipliner, är det, att ingendera af dessa, såsom allmänna, äga omedelbar tillämpning i ut-

öfning af läkarekonsten, hvilket deremot är händelsen med de speciela disciplinerna, som handla om de särskilda slagen af sjukdom och af åtgärder vid hvarje sådant slag, och just derföre komma till omedelbar användning i praktiken, då nemligen hvarje verklig sjukdom är en till visst slag hörande. Detta förhållande mellan de särskilda discipliner, som innefattas inom den medicinska vetenskapen, kan upplysas medelst jemförelse från ett för de fleste af Herrarne mera bekant gebiet, t. ex. den juridiska läran om brott och straff. Straffrätten är, liksom medicinen och i samma mening som denna, en praktisk vetenskap. Men för att om strafflagen vinna sammanhängande och vetenskaplig insigt fordras att veta först och främst hvad rätt och lag i allmänhet äro; för det andra betydelsen af brott i allmänhet eller kränkning af lag och rätt, samt hvilka de konstanta, väsendtliga och alltid lika kännetecknen äro, för att en handling skall såsom brott anses; slutligen om straffets betydelse och ändamål såsom återställande den genom brottet kränkta rätten. Och först efter denna grundläggande insigt, studium af den allmänna straffrättsteorien, kan man vinna sammanhängande insigt och öfversigt i de särskilda slag af brott och af straff, som innehållas i den positiva strafflagen. Man säger då, att läran om straff och brott i allmänhet är den mera teoretiska delen af den juridiska vetenskapen, derföre att densamma icke, eller åtminstone högst ofullständigt, skulle duga att tillämpa för en praktisk domare, då nemligen hvarje verkligt begånget brott fordrar för sitt bedömande en särskild lagparagraf och straffbestämmelse, likasom hvarje sjukdom icke är sjukdom i allmänhet utan en speciel sjukdom, som måste behandlas efter speciela regler. Att i medicinen tala om teori utan praxis, eller praxis utan teori är derföre i det hela taget att tala om något som hvarken är teori, hvilken, såsom varande en abstraktion ur den levande verkligheten, blott i och ur denna finner sin tillämpning och sin anledning, ej heller praxis, som endast är en tillämpning i verkligheten af den i teorien uttryckta allmänna regel och som derföre utan sådan regel skulle gifva den auskulterande eleven i medicin ungefär lika mycken medicinsk bildning, som rättens betjente kunna sägas känna lagen och blifva duglige till domare derigenom, att de åhöra rausakningar och domars afkunnande.

Tillämpar man nu detta, om medicinen och dess särskilda delar sagda först på medicine studerande, som skola njuta undervisning, så är det klart, att dessa först måste förvärfva insigt och bildning i de allmänna grundläggande vetenskaperna just derföre, att dessa innehålla regeln, hvaraf specialstudierna så väl som sjelfva praktiken äro tillämpning. I annat fall brister sammanhanget i det speciela och insigten om hvarje särskildt falls betydelse; och detta är ju äfven faktiskt erkändt genom att sätta medicine kandidatexamen före licentiatexamen. Ser jag åter på lärarne, som skola meddela undervisning, och detta i teorien på ett enligt hela medicinens praktiska uppgift lämpadt, i de praktiska disciplinerna på ett med teorien öfverensstämmande, vetenskapligt sätt, så lär väl det, huruvida undervisningen skall vara ej ytligt, utan sannt teoretisk, det är tillika praktisk, och vetenskapligt praktisk, icke bero derpå, att *på samma ställe* finnas både lärare i de teoretiska och i de praktiska disciplinerna. Lika litet som jag, derest jag sjelf saknar teoretisk underbyggnad vinner för-

måga af vetenskaplig undervisnings meddelande derigenom, att andra finnas, som ega den vetenskapliga bildning, jag sjelf saknar, lika litet blir en opraktisk eller i den medicinska praktiken, i läkarekonstens utöfning oskicklig eller oförfaren lärares undervisning, vore det till och med i de mest praktiska eller tillämpade medicinska discipliner, praktisk därför, att på samma ställe finnas andra, praktiskt dugliga lärare och läkare; Utan praktisk blir undervisningen äfven i en teoretisk disciplin derigenom, att läraren tillika är praktisk läkare, som eger och ständigt mer riktar den medicinska erfarenhet, som på en gång skall gifva hans teoretiska undervisning åskådlighet och konstatera teorien; och det återstår således, för att förkasta en till universitet förlagd teoretisk undervisning, att visa, att icke sådana praktiska lärare finnas inom de medicinska fakulteterna. Det verkliga är tvärtom, att fakultetens alla lärare tillika äro praktiska läkare.

Alldeles på samma sätt förhåller det sig för att undervisningen i de praktiska disciplinerna skall blifva vetenskaplig: vilkoret därför är, att lärarne i dessa discipliner sjelfva tillika äro vetenskapsmän: männe Utskottet vill neka det om lärarne vid Carolinska institutet? Alltså, för att undvika de der förderfliga följderna af åtskiljandet vid den medicinska undervisningen utaf den teoretiska och den praktiska afdelningen af den medicinska studiekursen behöfves blott en sak: att jaga bort det spöke af olycksbringande teoretisk och routiinière praktisk undervisning och bildning, som komitéen först och Utskottet sedermera uppbesvurit, nemligen när det blifvit fråga om en fördelning af läkarebildningen mellan institutet och fakulteterna. Till verkligheten hörer detta spöke icke. Jag anser det fastmer vara allt skäl förhanden att erkänna, både att medicine kandidatexamen, sådan den nu är inrättad, är tillräckligt praktisk, och att institutet, så som det nu verkar, är ganska dugligt såsom praktisk läroanstalt. Deremot påstår jag, att institutets utvidgande till ett äfven för de teoretiska disciplinerna fullständigt läroverk är icke blott ekonomiskt oklokt och öfverflödigt med afseende på lärjungarnes antal och studiernas vetenskapliga skick och ordning, jag påstår, att sådant vore skadligt och detta ej mindre för den medicinska undervisningen och dess ändamål, en god läkarebildning, än för universiteten och deras motsvarighet mot sitt ändamål. För läkarebildningen, emedan alla slags specialskolor ha visat tendens att isolera sig och urarta till en ensidighet, alstrande öfverdrifvet sjelfförtroende och intolerans mot andra vetenskaper. Vål visar sig icke denna fara så stor för lärarne vid sådana specialskolor ifall dessa äro vetenskapligt bildade personer, ty verklig bildning medför ock insigten om allt mänskligts ofullkomlighet och om det ena bildningselementets sammanhang med och beroende af alla andra. Men så mycket större blefve farran för de studerande, som från och med början af sina medicinska studier vid institutet skulle lemna universitetet; det är den begynnande, ännu ofullfärdiga bildningen i *en* vetenskap, som, när dess idkare äro utan beröring med lärjungar och lärare i andra vetenskaper, så lätt leder till inbillningen, att, hvad man sjelf studerar, är det enda som duger, som således, i förevarande fall, så lätt skulle nedsätta den svenska läkarebildningen, ej i medicinskt vetande eller speciel yrkesbildning, men väl i den allmänt mänskliga, nu humanistiska kultur, som nu fördelaktigt utmärker

den svenske läkaren, lika behöflig för öfrigt för honom såsom läkare, som såsom människa och medborgare. Derföre har ock i Tyskland den medicinska specialskola, som funnits i Dresden, blifvit införlifvad med universitetet i Leipzig, under förklaring från myndigheterna, att de blott kunde erkänna ett slags läkare: universitetsbildade, och militärläkareskolan i Berlin inkorporerad med dervarande universitet.

Men lika skadligt vore ock utvidgningen af institutet till äfven teoretiskt fullständigt medicinskt läroverk för universiteten, emedan vid dessa, om de ej finge en tillökning i de medicinska lärarnes antal, motsvarande institutets, den medicinska fakulteten skulle sjelfdö, universiteten alltså i sin nuvarande form och betydelse af fullständigt vetenskapliga bildningsanstalter, upphöra. Herr Statsrådet och Chefen för Ecklesiastikdepartementet har nyss yttrat en motsatt mening. Herr Statsrådet och Chefen för Ecklesiastikdepartementet har, likasom så många andra, som ordat i denna fråga, talat om rättvisa mot institutet och sagt, att den skulle åstadkommas genom institutets likställande med medicinska fakulteterna och att denna likställighet, denna rättvisa skulle beredas genom att båda finge anställa både teoretisk och praktisk medicinsk examen. Jag nödgas förklara, att jag icke är af samma tanke med Herr Statsrådet. Han yttrade, att denna likställighet borde anses bestå icke uti lika lärarekrafter, detta vore, såsom hans ord föllo sig, orimligt, utan i lika rättigheter och skyldigheter. I motsats häremot anser jag, att ifrågavarande rättigheter icke kunna utöfvas och de motsvarande skyldigheterna icke uppfyllas utan tillräckliga, deremot svarande lärarekrafter. Vid institutet finnas 19 ordinarie lärareplatser. Jag har med åberopande af komiténs eget utlåtande visat, att der behöfvas ännu flera lärare för den praktiska undervisningen, liksom vid universitetens fakulteter sådan förstärkning, naturligen i ännu långt högre grad, skulle tarvas för samma praktiska undervisning om den skulle, med "samma rätt och skyldighet", som nu vid institutet, utöfvas af universiteten. I Upsala finnas 11 medicinska lärareplatser. således föga mera än hälften af institutets lärareantal; i Lund finnas 8, således ej fullt hälften deraf. Samma skyldigheter, men blott hälften af medlen att uppfylla dem, skulle det vara rättvisa, skulle det vara likställighet? Gif universiteten samma rättigheter och skyldigheter som institutet i afseende på medicinsk undervisning, men förneka dem nödiga anslag för rättigheternas utöfvande och skyldigheternas fullgörande, och följen blir, påstår jag, uppenbarligen den, att de medicine studerande gå ifrån de ofullständiga läroverken, universitetsfakulteterna, till det fullständiga institutet. Att göra annat vore dårskap. Med andra ord: följen blifve, att universitetens ofullständiga medicinska fakulteter snart försvunne, och, dermed vore första stenen utbruten från grundvalen för universitetens tillvaro såsom sådana. Herr Statsrådet yttrade, att både komitén af 1859 och den "framstående reservanten" förklarar, att universiteten kunde utföra den medicinska undervisningen och förblifva sjelfständiga utan tillökning i lärarekrafter. Herr Statsrådets minne måtte härutinnan hafva svikit honom. Både komitén och reservanten yttra jemt upp motsatsen. Komitén har sidd. 51—54 i detalj uppvisat, hvilka nya lärareplatser, med afräknande af nu befintliga, ej mindre än 10—11, universiteten nödvändigt behöfva för att såsom sjelfständiga medicinska läroverk kunna vara verksamma. Reservanten

yttrar sig i sin reservation om universitetens förmåga att utan ökade lärarekrafter besörja den medicinska undervisningen *enligt det så kallade interimsförslaget*, d. v. s. då den huvudsakliga delen af den praktiska undervisningen tillhör institutet. Deremot förklarar han i ett yttrande, som medicinska fakulteten i Upsala upptagit såsom sitt eget och som återfinnes i fakultetens af trycket utgifna utlåtande med anledning af 1863 års Riksdags skrivelse i medicinska frågan sid. 18, att det vore fakultetens undergång om den väl finge lika uppgift som institutet men icke likhet i lärarekrafter. Så länge europeisk bildning funnits, har det äfven funnits universiteter. I Tyskland instiftades sådana på 1300-talet, bestående alltifrån början af 4 fakulteter. Uti Italien och Frankrike började på 1100-talet visserligen inrättas en fakultet i sender, men redan på 1300-talet voro universiteten äfven i dessa länder försedda med 4 fakulteter, och så hafva alla sednare stiftade universitet ordnats. Medicinska komitén har väl förklarat denna likformighet vara beroende af tillfälligheter. Jag vågar betvifla att en 500 år gammal, konstant återkommande form på en högst viktig art af institutioner endast har tillfälligheter att tacka för sin tillvaro, och jag ber att få erinra om hvad en vis man redan 400 år före Christus visste att omtala, att tillfälligheter angifvas såsom orsaker, när man ej inser de *verkliga* orsakerna. Eller är måhända universitetsinrättningen numera utsliten, har undervisningen vid dessa kulturanstalter kanske visat sig oförmögen att motsvara vår tids kraf på medicinsk eller annan vetenskaplig bildning? Detta har ingen påstått, och särskildt hvad läkarebildningen angår hafva vi nyss från Herr Statsrådets mun hört de grannaste vitsord om undervisningen vid våra universitet. Detta förhållande föranleder då med allt skäl den fråga: det, som gagnat under 400 år, och hvars gagnande verksamhet just i dess gamla, ännu bestående form också mycket väl kan förklaras ur vetenskapernas sammanhang och deras samverkan, detta, som ännu i samma form, icke förlorat något af sin lifskraft: hvarföre skall det just nu, under sådana förhållanden börja sönderbrytas? Icke vill jag bestrida möjligheten af att det kan gå väl med den vetenskapliga bildningens vårdande och förkofran äfven efter sönderbrytande af de gamla, välbepröfvade och väl förtjenta anstalterna för denna kultur, ehuru företaget emot både teori och erfarenhet. Men att företaga ett sådant sönderbrytande blott för att försöka, om en enligt teori och erfarenhet osannolik möjlighet ej ändå skulle vilja blifva verklighet, det kallar jag ett försök af "tillfällighet", det är ett sådant, som *icke* har grund för sig.

Jag har föga talat om eller fäst mig vid den, äfven af Herr Statsrådet, mycket omordade skipningen af rättvisa mellan institutet och universiteterna. Skälet har varit, att *min* utgångspunkt var hänsyn till den medicinska bildningen och ordnandet af alla för sådant ändamål tillgängliga krafter till dess befrämjande, och att jag förmenar, att om staten inrättar embeten med instruktioner för dessas innehafvare, hvilka tillförbinda och tillförsäkra dessa att utöfva en för det allmänna högst viktig och gagnande verksamhet, så är dermed åt dessa embetsmän, såsom sådana, rättvisa nog skipad. Detta förmenar jag, hvad angår Carolinska institutets lärare, vore gjordt, om man, med bibehållande i öfrigt af nu gällande stadgar för detsamma, upphäfver hvad i samma stadgar, i institutets nuvarande lärareplatser och i universitetsstatuterna finnes haltande i tillämp-

ningen af stadgarnes första § och mot institutets i denna § bestämda uppgift stridande; derigenom alltså, att den praktiska bildningen, men såsom vetenskaplig bildning, lemnades åt institutet ensamt, och den teoretiska, på sätt nu sker, men icke i förfuskadt skick, åt universiteten allena. Ty hvardera af dessa institutioner skulle då fullgöra ett nödigt och nyttigt af staten anvisadt åliggande, och det är på sådant sätt, som rättvisa vederfares hvarje statens tjenare i denna hans egenskap. Vill man då uppställa en jämförelse i afseende på institutets och universitetens ställning till läkarebildningen, skulle på detta sätt hvardera institutionen befinnas fullgöra en för det hela lika vigtig uppgift. Men skulle företräde nödvändigt ligga på ena sidan, så skulle det vara på institutets, som finge sig anvisad den *stulliga* undervisningen, i de tillämpade disciplinerna, då universiteten åter finge det förberedande arbetet.

Då sålunda tilldelande af rättighet och skyldighet åt institutet att anställa teoretisk examen skulle framkalla behof af nya lärareplatser; då redan institutets uppgift att sköta den praktiska undervisningen kräfver ökade lärarekrafter, och en dylik förstärkning både med minsta ekonomiska uppoffring och lämpligast för ändamålet kan ske genom en sådan omflyttning af de redan befintliga medicinska lärareplatserna vid institutet, att vi i detta och de medicinska fakulteterna finge två olika arter af medicinska läroverk, dervid hvar af dessa blefve för sitt ändamål fullständigt; då vidare åtskiljande af teoretisk och praktisk undervisning, såvida det icke uppfattas i den af medicinska komitén angifna falska bemärkelse af båda, icke innebär någon fara för den enas sanning, den andras vetenskaplighet; samt då slutligen och i motsats häremot den medicinska undervisningens fullkomliga skiljande från universiteten skulle skada både denna vetenskaps idkare sjelfva och de öfrigas: så måste jag begära, att Herr Talmannen behagade framställa proposition derom, att Kammaren, med förkastande af Utskottets förslag, måtte lemna bifall till min motion.

Herr Leijer: Jag kan icke neka, att det är med en icke obetydlig känsla af obehag, som jag nu begärt ordet. icke blott derföre att jag för tillfället ej är fullt frisk utan äfven af andra orsaker; men jag anser det vara min pligt att yttra mig i denna fråga, då jag nemligen är den ende i denna Kammare, som varit i tillfälle att under ett par årtionden studera frågan, så att säga, på ort och ställe, och emedan jag äfven är den ende i Kammararen, som kan säga sig åtnjuta den förmånen att med denna erfarenhet kunna förena opartiskhet, hvilken egenskap, just då det gäller denna fråga, näppeligen lärer vara allmän. Hvad jag nu sagt torde förtjena bevis. Jag anser mig vara opartisk, derföre att jag studerat både vid Upsala universitets medicinska fakultet och vid Carolinska institutet; derföre att jag på båda ställena har qvar gamla lärare, som jag bevarar i kärt och tacksamt minne; derföre att på båda ställena finnas bland de yngre lärarne sådana som jag fortfarande från studietiden har nöjet räkna bland mina intimaste vänner; och slutligen derföre att min egen verksamhets karakter och min ålder måste utesluta hvarje misstanke derom, att jag personligen skulle kunna hafva nytta eller skada af denna frågas lösning på ena eller andra sättet.

Jag har studerat vid båda nämnda institutioner och vill derom an-

märka, att jag visserligen tagit både kandidat- och licentiatexamen i Upsala och endast den då obetydliga kirurgie magisterexamen i Stockholm, men detta uppväges fullkomligt deraf, att jag såväl härstädes genomgått en fullständig kurs i anatomi och kemi som ock, efter slutad kandidatexamen hit återkommen, här bedref mina studier för licentiatexamen, hela tiden med undantag af de 4 à 5 veckor, som fordrades för tentamina.

Under min studietid kom jag härigenom att vistas 4 år i Upsala och 5 år i Stockholm. Efter denna tid besökte jag dessutom ganska flitigt med längre eller kortare mellantider Stockholms kliniker under loppet af tre år, och hade derunder förmånen att tjenstgöra några månader såsom underläkare och dubbelt så länge såsom underkirurg.

Skulle emellertid någon partiskhet hos mig kunna finnas, så måste den väl luta till förmån för Carolinska institutet, icke blott derföre att jag längsta tiden studerat i Stockholm, utan äfven derföre att jag villigt erkänner mig derstädes hafva blifvit med välvilja och opartiskhet behandlad.

I förbigående vill jag redan nu anmärka, att jag är ett lefvande bevis derpå, att det låter sig göra att mottaga undervisning på ett ställe och taga examen på ett annat. Sådant var då för tiden icke ovanligt. Stockholms anatomisal hvimlade af Upsaliensiska medicine studerande som togo examen i Upsala. Man ville icke försumma att tillgodogöra sig undervisningen vid någotdera läroverket. Stockholm hade då sin Anders Retzius och Upsala sin Israel Hvasser.

Af frågans historik har Herr Statsrådet och chefen för Ecklesiastikdepartementet nyss gifvit oss en klar och redig framställning. Jag anser mig icke hafva något deremot att anmärka. Dock beder jag att få göra några tillägg i afseende på en synpunkt, som hvarken Herr Statsrådet eller någon af de öfrige, som bidragit till historik öfver denna fråga, hafva berört. Det är nemligen i afseende på de, om jag så får säga, inre skälen till den utveckling, de medicinska läroverken och den svenska läkarebildningen ernått. Det är icke lagparagrafer, kompetensvilkor, examensrätt, lärareantal med flera dylika yttre skäl som åstadkomma något sådant, utan andra orsaker måste derjemte finnas. Jag ber att få fästa uppmärksamheten på *några* sådana. Härvid vill jag först förklara, att jag helt och hållet skänker mitt bifall till den målning af den svenska läkarebildningens höga ståndpunkt för närvarande, som den förste talaren gjort. Jag vill sedan påminna om ståndpunkten för denna bildning för 50 år sedan och tror en hvar böra kunna medgifva, att en sådan skilnad omöjlig kunnat åstadkommas med blotta författningar.

Efter min uppfattning stod läkarebildningen då på högst klena fötter. Man kan göra sig gissningar derom, då man läser, huru Storamiralen Hertig Carl utfärdade ordres, att bataljonsläkare vid flottan skulle afstraffas med prygel då de nekade fullgöra sin tjenst — ett nekande som antagligen härledde sig från bäfvan för sin egen okunnighet gent emot den förhärjande fältsjukan. Jag tror också att man kan sluta till tillståndet deraf, att efter de många krig, i hvilka Sverige i början af detta århundrade var inveckladt, arméns och flottans fältskärer — efter kort tids ytlig undervisning och öfning härtill utbildade — sedermera i mängd utspreddes såsom läkare i landsorten och ingalunda bidrogo att höja det

ringa anseende de riktiga doktorerna, om jag så får säga, der åtnjöt. Jag är särdeles oviss, om ens de riktiga doktorerna voro mycket bättre än fältkirurgerne.

Det var helt säkert inblicken uti detta förskräckliga förhållande som föranledde Israel Hvasser, att med en sjelfuppoffring, hvars motstycke torde vara svårt att träffa, öfvergifva sin professorsplats i Helsingfors, der han hade en lönande praktik och redan åtnjöt en professorslön i progressiv skala, större än han någonsin kunde vänta i Sverige, der han hade samlat omkring sig en varm vänkrets och der han åtnjöt den största aktning, och från hvilket allt han öfverflyttade till Sverige, utan att veta om han skulle få den profession han sökte, men med full visshet att möta endast svårigheter. Han säger också sjelf 20 år sednare: "Jag iklädde mig en stridsrustning, som jag sedan dess aldrig fått aflägga." Han stridde dock icke blott mot institutet, utan fastmer mot okunnigheten och mörkret äfven inom fakulteterna. Hans beskrifningar på tillståndet der voro förskräckliga — jag minnes dem så väl. För att åstadkomma bättring härutinnan, började han med examens tvång, men fann snart dess vanmaktighet och bortlade det medlet. Han började sedan tillämpa ordspråket: "Flitig professor gör flitig student", och resultaten blefvo märkliga, det är det minsta jag kan säga. Han nedlade frön, som nu bära frukt — men jag vill använda en annans ord. En professor vid Upsala universitet yttrade vid Hvassersfesten år 1868: "Och derföre att han var så brinnande i andan och så oförtruten i sin tjänst för bildningens och vettets sak, blef han också den sakens mäktiga befordrare hos andra. Stor var förmågan, som han egde att meddela åt dem, hvilka sågo och hörde honom, intrycket af den mäktiga ande, som lifvade hans eget väsende, stark var hans makt att så till sägandes rycka upp menniskor. Såsom lärare verkade han icke blott genom undervisningens innehåll, men kanske ännu mera genom det hela af sin personlighet. Hvarhelst denna personlighet gjorde sitt inflytande känt, der blefvo intrycken djupa. Derföre sträckte sig i sjelfva verket detta inflytande äfven utanför den läkarevetenskapliga lärjungekretsen."

Visst är att Hvasser kunde rycka upp menniskor, men jag tror att jag vågar påståendet, att han ryckte upp ej blott enskilda personer utan hela fakulteten och Carolinska institutet med. Visst är äfven, att han egde förmåga att meddela intryck af sin mäktiga ande och dessa så djupa, att de ofta blefvo outplånliga och inverkan för all framtid.

Om jag härtill fäster uppmärksamheten på, att de flesta af de många utmärkte lärare, som sednare lyftat det medicinska studiet i vårt land och gifvit glans åt så väl Upsala medicinska fakultet, som Carolinska institutet, äro hans lärjungar och hafva honom att tacka — ej så mycket för sina kunskaper ty dem hafva de nog för det mesta fått skaffa sig sjelfva — utan för intrycken af hans mäktiga ande, som nog sitta kvar och verka till nit och verksamhet i sanningens tjänst, — om, säger jag, jag tillägger detta, så tror jag att ingen kan bestrida, att Hvasser har ensam verkat mera för läkarebildningens och läroverkens utveckling till hvad de äro, än alla författningsparagrafer, kompetens och examensrätt med mera dylikt. — Att han emellertid ej varit ensam härom medgifves gerna.

gera. Bland öfrige personer, som bidragit till utvecklingen, kunde jag uppräknat många, men jag inskränker mig till att nämna blott tvänne.

Ehuru intet tvifvel finnes, att ju Hvassers varma nit och brinnande kärlek för vetenskapen och sina lärjungar i alla händelser skulle varit desamma, torde man dock kunna antaga, att de framkallats till en mera praktiskt gagnande verksamhet genom den strid, som fördes mellan honom å ena sidan och Berzelius och Anders Retzius å den andra. Dessa personligheter, så skiljda i åsigter, hafva båda behöft hvarandra, för att likasom komplettera hvarandras verksamhet och för att förhindra hvarandra att förfalla i för läkarebildningen lika skadliga, ehuru hvarandra motsatta ytterligheter. Såväl härigenom som genom sin egen framstående, ovanliga lärarepersonlighet och sin Europeiska ryktbarhet måste äfven Retzius anses hafva verkat vida mera än paragrafer och kompetensrätt, och att han sjelf ej skattade examensrätt högt visade han, då han 1836 jemte Carolinska institutets öfriga professorer förklarade, att de "ansågo ett läroverks närmaste bestämmelse vara att *undervisa*, icke att *examinera*."

Det fanns visserligen i Stockholm en klinik sedan hundra år tillbaka, men en fullt tidsenlig sådan fanns först i slutet af 1830-talet.

År 1835 utkom väl en förordning, som stadgade att öfverläkaretjensterna vid Serafimerlasarettet skulle, "såvidt särskilda hinder ej mötte", förenas med professorstjensten vid Carolinska institutet såsom komiterade upplysa, men näppeligen tror jag, att någon kan påstå — hvilket ej heller komiterade gjort, — att denna författning grundlade den svenska kliniken, om än den möjliggjorde den.

Nej, det är allmänt bekant, och kanske just därför ej omnämndt i någon historik, att denna kliniks verkliga grundläggare var en enda lärare, hvars utmärkta förmåga såsom praktiserande läkare gjort hans namn känt och vördadt i hvarje vrå af Sverige, på samma gång som hans lysande egenskaper såsom kliniker och vetenskaplig skriftställare beredt honom ett högt rum i lärjungars tacksamma minne och namnet Magnus Huss en framstående plats bland Europas mest beryktade läkare och vetenskapsmän.

Det kan möjligen blifva svårt att afgöra, vilkendera, Hvasser eller Huss, utträttat mest för uppnåendet af läkarebildningens nuvarande ståndpunkt; men detta är en fråga, som egentligen icke hör hit, och hvars afgörande åtminstone ej är nödig för mitt här föresatta mål, jag vill blott tillägga, att Huss var sjelf Hvassers lärjunge. Jag kunde anföra flera namn som väsendtligen bidragande till det nuvarande tillståndet, men af hvad jag anfördt torde i alla fall klart framgå, att det fordrats annat än paragrafer och kompetensrätt att komma derhän. Det torde vara nog att leda tanken på den slutsatsen: att, om det är bevisadt, att ökad examensrätt och ökad kompetensrätt ej *ensamt* åstadkommit det närvarande tillståndet, som erkännes vara godt, torde det ej vara att lita på att *ensamt* en ytterligare tillagd examensrätt skall ytterligare höja det.

I afseende på historiken får jag vidare anledning att yttra mig vid granskning af Utskotts-betänkandet.

Man kan med skäl fråga, huru kommer sig, att vi nu åter hafva ett Utskotts-betänkande rörande medicinska undervisningen, då alla synas öf-

verbjuda hvarandra i beröm öfver dess närvarande tillstånd? Jag vill ej försöka svara derpå, men tillåter mig att uppläsa en del af ett anförande från 1863 års riksdag, om hvilket helt visst den, som afgifvit det, sjelf skulle påminna, derest icke grundlagen nu förbjöde honom att deltaga i öfverläggningen inom Kammaren. Det heter i detta anförande:

“Då man under många år ideligen väsnas och bråkar för en sak, då man ständigt framhåller sakens ljusa sidor och öfverdrifver dem, ständigt utropar de stora resultat, som genom den blifvit uträttade, utan att någonsin omnämna andra samverkande faktorer, som haft en lika stor, ja måhända ännu större andel i samma resultat; då man är ut och är in talar om vissa svårt hämmande, ehuru för vanliga menniskoögon icke förnimbara band, som förhindra frambringandet af alla de utomordentliga verkningar, hvaraf saken är mäktig; då man med otålighet och förnämt förakt tillbakavisar hvarje invändning, som göres emot riktigheten af beskrifningarne på de många herrligheterna och emot behörigheten af de öfverdrifna anspråk, som med dem stå i sammanhang, då är det ej underligt, om hvarje tänkande människa slutligen skulle komma att tveka, huruvida den sak verkligen kan vara rättfärdig, som gör så mycket buller af sig och som skall fränjas genom så tvetydiga medel. En dylik agitation har, såsom bekant är, länge pågått till förmån för Carolinska institutet, och medlen hafva varit ströskrifter, lysande skildringar i tidningsuppsatser, förevisningar m. m., som är obehöfligt att här uppräknas. Att på denna inrättning så småningon öfverflytta hela den medicinska undervisningen i landet, för detta ändamål hafva alla slags krafter blifvit satta i rörelse, och man försöker nu ändtligen att genom den så kallade allmänna opinionen i detta fall genomdrifva hvad de sakkunniges opinion, nyligen bekräftad genom Kongl. Maj:ts vilja, motsatt sig. Det torde under sådana förhållanden vara ursäktligt, om många skulle känna sig böjd för att äfven i detta fall utan närmare undersökning betvifla rättmätigheten af den sak, som på institutets vägnar förfäktas. En frågas värdighet och helgd kunna åtminstone aldrig i något opartiskt öga vinna derpå, att hon snart sagdt afsigtligt synes hafva blifvit lemnad i passionernas händer, att hvarje besinningsfull utredning förbigås med tystnad eller bemötes med häm, att med ett ord hela behandlingen mera har utseende af öfverdrifven lust till Rechthaberei än af bemödande att verkligen finna det sanna och bästa.

I en så ofördelaktig dager har den så kallade medicinska frågan för närvarande kommit. Genom hvems förvällande det skett må i främsta rummet de svara för, som, obelättna med den lösning hon nyligen fått förmedelst samverkan af de yppersta krafter vårt land eger, nu återigen vilja hafva henne under diskussion på ett område, der icke det förnuftigaste, det riktiga utan det mest manstarkt afgifna svaret skall vara det afgörande. — Det betänkande Ekonomiutskottet till Stånden öfverlemnad, är just icke heller egnadt att skingra den ofördelaktiga dagern eller gifva en bättre och klarare belysning åt frågan, än den man i hvilken tidningsartikel som helst kan igenfinna. Man torde dock nu vara berättigad till åtminstone den förhoppningen, att i ett sådant dokument finna något annat, då så många och så nya handlingar till ledning för

ett opartiskt omdöme finnas att tillgå. För Utskottet synas dock dessa hafva varit värdelösa. Det börjar genast med ett slags polemik emot universitetens medicinska fakulteter, fortsätter sedan alltigenom kriget, fastän med temligen slöa svärd, och slutar med, hvad som naturligtvis i förväg var afgjordt, att tillerkänna Carolinska institutet segern. Utredningsmetoden är således ganska egendomlig.“

Då jag nu vill något närmare skärskåda Utskottets betänkande, får jag till min ledsnad bekänna, att jag icke kan gifva det ett lika vackert videtur som jag nyss såg i offentligt tryck, der jag läste att frågan om den medicinska undervisningen derigenom ”erhållit en särdeles förtjenstfull och intressant utredning”. Jag kan icke finna annat, än att betänkandet har det största syskontycke med de resonnementer, som pläga föras af ena parten i tvisten om den så kallade medicinska frågan. Då detta betänkande således utgör en polemik från den ena sidan mot den andra och följaktligen är högst ensidigt, faller det af sig sjelft, att ett bedömande deraf lätt skall förefalla ensidigt, äfven om det framgår ur det ärligaste bemödande om opartiskhet.

På betänkandets femte sida säger Utskottet, att det anser sig böra förorda ett upprepande af den underdåniga anhållan, som Rikets Ständer i skrifvelse af den 16 Maj 1863 framställt, och detta desto heldre som de skäl, hvilka i sagda skrifvelse af Rikets Ständer antagits för att visa befogenheten, lämpligheten och gagnet af den äskade åtgärden synas Utskottet vara i högsta grad bindande och öfvertygande. Då Utskottet således iklädt sig solidarisk ansvarighet för hvad det hemtat ur Rikets Ständers berörda skrifvelse, så torde det ursäkta, om jag lemnar Rikets Ständer och det gamla Ekonomi-utskottet i frid och ro och håller mig ensamt till denna Kammares Utskott.

Jag öfvergår till betänkandets andra sida. Der talas om ”den så kallade andra examen (kirurgie licentiatexamen) vid Carolinska institutet.” Det ser icke ut att vara af någon betydighet att här tala om kirurgie licentiatexamen, men deremot kan ock riktas den icke så litet betydande anmärkningen, att en sådan examen aldrig funnits och på sätt och vis aldrig kunnat finnas. Den åsyftade examen motsvarade enligt 1822 års instruktion kandidatexamen och ansågs jemnbördig med medicinska fakulteternas kandidatexamen. Ty först efter denna examen hade eleverna skyldighet att tjenstgöra vid klinik i likhet med medicine kandidater.

I följande stycke står, att fakulteterna måste ”såsom en *kontroll* öfver sin undervisning” betrakta den pröfning, deras utexaminerade elever, för vinnande af full kompetens till statens tjänster, hade att undergå dels inför Sundhetskollegium och dels vid Carolinska institutet. Häri, tror jag, ligger en oriktig uppfattning. Ty berörda pröfning innebar, efter min tanke, icke något kontrollerande af fakulteternas undervisning, utan ett plus af fordran på kunskaper, ty ingen kirurgie professor fanns vid den tiden i fakulteterna. Enligt en motsatt uppfattning skulle det t. ex. när en person först tagit hofrättsexamen och några dagar derefter kameralexamen, med lika fog kunna sägas, att kameralexamen borde betraktas såsom en kontroll på hofrättsexamen.

Längre fram heter det: ”missbelåtenhet uppstod derföre å ömse si-

dor. Hos fakulteterna ökades den derigenom, att kirurgie magisterexamen, ifrån att vara en pröfning endast i kirurgisk och obstetrisk operationsfärdighet, såsom från början var ämnadt, så *småningom* förvandlades till en examen, omfattande hela den kirurgiska patologiens och terapiens fält och således kom att röra sig på ett område, som till stor del tillhörde medicine licentiatexamen, särdeles sedan Upsala universitet år 1839 och Lunds år 1844 fått lärostolar för kirurgi och obstetrik“. Jag vill icke neka, att så var förhållandet, men det omförmälda missnöjet synes mig hafva varit berättigadt, emedan den nyssnämnda *förvandlingen* af kirurgie magisterexamen skedde utan fakulteternas hörande, utan stöd af författningar och således alldeles själfrådigt.

Utskottet fortsätter: “Slutligen — det var dock redan år 1828 — blef kirurgie magisterexamen icke den enda pröfning, som medicine licentiaterna måste genomgå inför institutets lärare till vinnande af full legitimation; ty äfven embetsprovet inför Sundhetskollégium kom under tidens lopp att till en del verkställas inför institutets lärare i rättsmedicin, ehuru provet icke af institutet, utan af bemälda kollégium bedömdes.“ Detta är åter oriktigt, enligt min tanke; ty äfven om, på sätt Utskottet uppgifvit, någon af institutets professorer deltagit i anställande af omförmälda embetsprof, innebar detta icke någon institutets ytterligare pröfningsrätt, utan var en i sådant afseende likgiltig sak, då provet *bedömdes* af Sundhetskollégium.

Vidare heter det i betänkandet: “Å andra sidan måste institutet, som fått rättighet att dana själfständiga elever till läkare för alla grenar af medicinalverket och som med flertaligare lärarekrafter och vida rikare undervisningsmateriel kände sig i stånd att meddela en medicinsk undervisning fullt jemngod med fakulteternas, såsom en orättvisa uppfatta den underordnade kompetens, som tillerkändes dess utexaminerade elever“. Här är alldeles orätt att tala om orättvisa, ty det fanns icke någon sådan. Förhållandet var, att hvarken kirurgie magisterexamen eller medicine licentiatexamen för sig gaf full kompetens till alla tjenster, utan detta gjorde blott båda dessa examina i förening. Man kunde såsom medicine licentiat blifva enskildt praktiserande läkare, stads- och möjligen lasarettsläkare samt andre bataljonsläkare. En kirurgie magister kunde blifva detsamma och *dessutom* förste bataljonsläkare. En sådan hade alltså till och med högre kompetens än en medicine licentiat. Till regements- och provincialläkaretjenster var endast den, som tagit båda examina, kompetent. Dock finnas exempel på att kirurgie magistrar fått öfverskrida sin egentliga kompetens. Min egen företrädare såsom sjukhusläkare vid Gotlands nationalbeväring med regementsläkares rang var kirurgie magister, men icke medicine licentiat. Kompetensen var således i det hela lika för båda. För högre kompetens fordrades för båda ny examen. Jag har själf — och det hafva många med mig — såsom licentiat underkastat mig kirurgie magisterexamen, och jag har gjort det utan prut, jag har icke ansett mig för god och ej heller hyst fruktan att låta examinera mig om igen. Förbigås bör ej, att kirurgie magistrar till och med kunde undgå ny examen och ändock erhålla full kompetens till och med till professorsplats, genom att, såsom det t. ex. medgafs Professor

von Düben, disputera och blifva medicine doktor vid Upsala medicinska fakultet.

På samma betänkandes tredje sida säger Utskottet, att regeringen synt obenägen att slita tvisten mellan fakulteternas och institutets stridiga anspråk. Detta yttrande har den förste talaren fullständigt besvarat. Jag beder att blott få tillägga den anmärkning, att, då fråga är om tvist mellan vetenskapliga auktoriteter rörande vetenskapliga principer, tvisten väl lämpligast böra lemnas åt vetenskapsmännen sjelfva att utkämpa, hvarföre ock regeringens obenägenhet för att slita tvisten med ett våldsamt hugg, om än det framkommer i form af ett penndrag, måste vara rent af berömvärd.

Vidare står det i betänkandet: "Med lika liten framgång sökte Rikets Ständer, hvilkas uppmärksamhet under tiden blifvit fästad på det otillfredsställande i den medicinska undervisningens förberörda anordning, att framkalla en lösning af den medicinska frågan". Häre finnas flera oegentligheter, hvaribland att det icke ens blifvit antydt, *hvem* som fäst Ständernas uppmärksamhet derpå, att medicinska undervisningens anordning skulle vara otillfredsställande och att beviset för detta "otillfredsställande" aldeles uteblifvit. Äfven vill jag framställa en anmärkning mot sjelfva benämningen "den medicinska frågan", hvilken jag icke kan godkänna, ty det är icke en medicinsk fråga, ehuru sådana eljest finnas i mängd, utan en *medicinsk undervisningsfråga*, såsom jag ock ville föreslå, att denna skulle kallas.

På fjerde sidan i betänkandet säger Utskottet: "Sedan öfver komiténs förslag, som hufvudsakligen innehöll "att — — ett enda läroverk borde inrättas i Stockholm — — underdåniga utlåtanden blifvit afgifna ej mindre af universitetens medicinska fakulteter och Carolinska institutets professorer, än äfven af akademikantern och Sundhets-kollegium, fattade Kongl. Maj:t i ärendet nådigt beslut". Så kort berättar Utskottet ett kapitel i frågans historia, om hvilket vi nyss af chefen för Ecklesiastik-departementet fått höra, att det innehåller mycket mera, kanske det viktigaste för frågans bedömande. Herr Statsrådet har visat, att icke ett, utan två förslag innehölls i komiterades betänkande, nemligen dels det af Utskottet omförmälda, så kallade hufvudförslaget, mot hvilket dock inom komitén en ganska välgrundad reservation afgafs, och dels ett så kalladt interimförslag, hvarom *samtliga* komiterade voro ense, men som af Utskottet ej ens omnämnas. Vidare har samme högtärade talare visat, att i alla de af Utskottet omförmälda underdåniga utlåtanden, med undantag af det, som afgafs af Carolinska institutets professorer, hufvudförslaget blef totalt afstyrkt, men deremot interimförslaget med några modifikationer förordadt såsom definitivt. Jag ber att få suppleras, att, då frågan förekom i konseljen, der äfven väcktes ett nytt förslag och att med afseende på detta förslag infordrades yttrande från två af institutets mest framstående lärare, hvilka förklarade, att de icke hade något emot detta förslag, utan *godkände detsamma, hvarefter det också blef Kongl. Maj:ts beslut*. Om allt detta har Utskottet ej ett ord.

Det torde kanske ej sakna sin betydelse — och derföre må det här nämnas — att denna sista modifikation var ett medgifvande för Carolinska institutet, hvaremot fakulteterna ifåfängt protesterade. Att detta äfven af

vederbörande blifvit erkändt, ser man af följande yttrande på Riddarhuset år 1803, då Professor von Düben sade sig "veta vara händelsen, att institutet uti denna 1861 års åtgärd, då den vidtogs, fann, under dåvarande omständigheter, ett bevis på välvilja mot institutet liksom en önskan att på ett gagnande sätt ordna den medicinska undervisningen."

"Genom nämnde stadgar", heter det sednare i utskottsbetänkandet, "erhöll Carolinska institutet, så vidt möjligt var, samma karakter som en medicinsk fakultet". Detta erkännes sålunda, och det är dock något, af Utskottet. "Men detta oaktadt", heter det dock, "blef Carolinska institutet — — — icke ett sidoordnad, utan blott ett underordnad läroverk i förhållande till nämnda fakulteter.

Utskottet fördöljer härvid att då institutet är i afseende på teoretisk examen underordnad fakulteterna, äro ock fakulteterna underordnade institutet i afseende på praktisk undervisning; och således underordnandet ömsesidigt.

På sidan 6 i Utskottets utlåtande förekommer på flera ställen det påstående, att den teoretiska undervisningen och examen skulle hafva blifvit borttagen från Carolinska institutet. Detta är dock ett slags falsarium, ty *examen* har visst blifvit borttagen, men icke *undervisningen*. Institutet eger full rätt att lemna fortfarande som tillförene undervisning, och examen borde ej betyda så särdeles för ett läroverk, som under årtionden städe sett på sin anatomisal flere auskultanter än på fakulteternas, men under 30 år blott hade examinerat 24. Jag kan härvid icke underlåta omnämna, att förutom den af mig ofvan åberopade, af institutets professorer sjelfva år 1837 afgifna förklaring, "att läroverkets närmaste bestämelse var att undervisa och icke att examinera, äfven från en sednare tid bevis finnes att denna åsigt finnes bland institutets lärare. I en af Professor Santesson utgifven broschyr rörande utländska medicinska skolor förekommer nemligen:

"Man hyser hos oss i allmänhet den föreställningen, att examina och utdelandet af lärdomsgrader *måste* tillhöra undervisningsverken och snart sagt äro att anse såsom från dessa oskiljaktiga. Jag har i det föregående af denna berättelse anført Collège de France som ett anmärkningsvärdt bevis på ej allenast möjligheten, utan äfven fördelen af ett alldeles motsatt förhållande; och hvad den medicinska undervisningen beträffar, så företer såväl Storbritannien som Irland likaledes ett exempel af enahanda beskaffenhet som sistnämnda inrättning. Här äro nemligen *examens-* eller *promotions-kommissionerna* i allmänhet skiljda från de egentliga läroverken, och det är naturligt att så måste blifva händelsen i ett land, der undervisningen ej är inskränkt till vissa skolor eller institut. Under det skolornas antal snart sagt är legio, finnas inom England endast *sex* institutioner, hvilka genom konungabref eller parlamentsakter äro berättigade att utdela medicinska grader eller tillstånd att praktisera i medicin, kirurgi, obstetrik och farmaci.

Det är visserligen sannt — jag måste i sammanhang härmed erkänna det — att på några ställen i utlåtandet förekommer det påstående, att professorerne vid institutet väl skulle ega föreläsningsskyldighet i vissa ämnen, men *sakna lärjungar*. Så anför Utskottet på sidan 7 ur Rikets Ständers skrifvelse följande: "Att bibehålla en lärare i ett ämne, som

tillhör den teoretiska examen, utan att lemna honom i behåll rättigheten att examinera och att sålunda fortfarande creera professor i fysiologi, i anatomi, i kemi o. s. v. *med föreläsningsskyldighet*, men *utan* lärjungar, synes Rikets Ständer innebära ett förbiscende lika mycket af vetenskapens anspråk som af det allmännas rätt att ej se statens medel gagnlöst använda“ och på sidan 9, att institutet “i saknad af rättighet att anställa teoretiskt-medicinsk examen äfven måste komma att *sakna lärjungar*“. Men redan på grund af hvad jag förut visat, att på min tid och under tiotal af år verkligen fauns en stor mängd lärjungar från både Upsala och Lund, ehuru blott 24 under 30 år examinerats, anser jag dessa yttranden särdeles besynnerliga, och dessutom äro de ej alldeles öfverensstämmande med sauningen.

Utskottet säger väl på sidan 12, att i Carolinska institutets *sednast tryckta* årsberättelse skulle rörande undervisningen i medicinsk kemi förekomma följande: “Under detta läsår har likasom under det närmast föregående undervisningen i medicinsk kemi varit obegagnad af de studerande. Af brist på åhörare hafva ej några föreläsningar i ämnet kunnat hållas och till deltagande i de praktiska öfningarne på laboratorium har ej någon anmält sig.” Utskottet har här såsom *talande bevis* citerat den *sednast tryckta* årsberättelsen, men hade Utskottet tillika upplyst, att denna trycktes år 1867 (hvarföre ingen sednare blifvit tryckt känner jag ej) och omfattar läsåret 1865—1866 och vidare ouförmält, att just dessa år ombygdes kemiska laboratorium, så hade möjligen det “talande beviset” fått ett annat utseende och det blifvit mindre underligt, att då icke fanns några lärjungar vid en institution, “den största landet eger“, men då icke ännu egde. Mig synes till och med som om Utskottet bort meddela, att lärjungar *nu* finnas. På sidan 7 säger Utskottet, att “vid Carolinska institutet lärostolar bibehållits, hvilkas overksamhet legaliserats och hvilka derigenom förvandlats till sinekurer.” Utan att taga regeringen i försvar — det må blifva dess ensak — tillåter jag mig dock anmärka, att anledning ej saknas att antaga, att regeringen icke ens kunde föreställa sig, att den genom att borttaga examensrätt begått ett så inkonstitutionellt brott som — jag erkänner det obetingadt — det skulle varit att legalisera en lärostols overksamhet och förvandla den till en sinekur. Att undervisning äfven i stor skala kan med framgång drifvas utan examensrätt se vi vid universitet i Tyskland, vid medicinska skolor i andra länder och vid sjelfva Carolinska institutet praktiskt bevisadt, och att en sådan undervisningsskyldighet är en sinekur återstår ännu för Utskottet att bevisa.

På sidan 6 åberopar Utskottet Rikets Ständers skrifvelse, deri det säges, att “en vida större *skada måste* tillskyndas den medicinska vetenskapen och läkarebildningen, då från det fullständigaste medicinska läroverket fränskiljes en del af de ämnen, som ingå i den medicinska kursen“. Utskottet har dervid glömt bevisa, att en *skada måste* tillskyndas läkarebildningen genom berörda fränskiljande eller att en sådan *verkligen* uppstått. Jag vet ej ens om någon *skada kunnat* tillskyndas läkarebildningen derigenom, att Carolinska institutet icke erhållit rättighet att examinera, då af en år 1863 utgifven förteckning å praktiserande läkare i riket inhemtas, att 474 sådana läkare tagit sin examen vid universiteten och endast 15 i Stockholm.

På sidan 9 yttrar Utskottet, att "det velat synas Utskottet som om den år 1861 vidtagna anordningen icke ens för *de medicinska fakulteterna, i hvilkas intresse* den skett, kan anses välgörande". Utskottet brister återigen här helt och hållet i bevisningsskyldighet att den skedde i *fakulteternas intresse*. Jag uppläste nyss ett yttrande af Professor von Düben, deri han vitsordar, att institutets professorer sjelfva ansågo, att 1861 års förordning varit i *institutets intresse*, och jag finner intet skäl för att antaga, att regeringen afsett annat än läkarebildningens och fäderneslandets nytta. Det är klart att man ser olika från olika synpunkter, från synpunkten af fäderneslandets nytta eller från den af de enskilda intressenas.

På sid. 10 har Utskottet med berömvärd omsorg anmärkt, att "en fara ligger (i fakultetens i Upsala besvär med tentamina) att undervisningens vetenskapliga hållning kan *nedsjunka till yrkesmessighet*". Detta är onekligen ett schackdrag, som förtjenar allt beröm för sin äfiffighet, att för tendens till yrkesmessighet beskylla just det läroverk, hvars städse genomgående grundmotiv för striden varit öfvertygelsen om universitetens förmåga att bibehålla läkarebildningens vetenskaplighet och en riktig uppfattning om läkarekallets höga bestämmeelse jemte fruktan för specialskolans inneboende tendens till yrkesmessighet. Eget förefaller det dock, att Utskottet, som så tydligt uttalat sig för förslaget om alla tre läroverkens sammansläende till ett enda, dervid ej ett ögonblick sparat någon dylik fara, och det trots omöjligheten af en täflans sporre. Om fakulteterna åter heter det, att "denna fara aflägsnas icke derigenom, att de medicinska fakulteterna under nuvarande förhållanden sakna med afseende på den teoretiska undervisningen den sporre till vetenskaplig förkofran, som täflan med ett sidoordnad medicinskt läroverk i hufvudstaden skulle erbjuda dem." Utskottet synes dock härvid alldeles hafva glömt eller ringaktat den täflan, som eger rum emellan de båda medicinska fakulteterna sjelfva.

I det af Utskottet uttalade omdöme, att de medicinska fakulteterna, oberäknadt de fördelar i stipendier med mera de äro i tillfälle att bereda sina alumner, "otvifvelaktigt skola genom egen inneboende kraft vara i stånd att kvarhålla en tillräcklig mängd af lärjungar på sina lärosalar", instämmer jag till alla delar, och vill i afseende på stipendierna blott i förbigående nämna, att vid Carolinska institutet äfven finnas sådana, men att deras emottagande, såsom t. ex. det Benedicksska, innebär en förbindelse att vistas och taga examen vid institutet, då deremot fakultetsstipendierna kunna bibehållas äfven under tienstgöringen i Stockholm. Utskottet säger vidare: "att misstänka annat vore i Utskottets tanke en förolämpning mot universitetens aktade fakulteter i medicin." Detta yttrande förefaller något egendomligt, enär deraf skulle kunna slutas som om Utskottet misstänkte något sådant "*annat*" om Carolinska institutet, som enligt Utskottets påstående "saknar lärjungar".

På sidan 10 påstår vidare Utskottet: att den minskning i lärjungeantal i Upsala, som *otvifvelaktigt* skulle blifva en följd af teoretisk examensrätt i Stockholm, "icke kan komma att utöfva menligt inflytande på medicinska fakulteten", som finge "mera ledighet för vetenskaplig forskning."

Häremot vågar jag icke opponera mig, men Utskottet fullföljer icke konsekvent denna åsigt, då det blir fråga om Carolinska institutet. ty på sidan 12 säger Utskottet, att den teoretiska afdelningen af institutet, i saknad af lärjungar, "måste känna sig obehörigen tillbakasatt, hvilket svårigen kan verka annat än missnöje i förening med kallnande håg för högre vetenskaplig förkofran."

Utskottet anser således samma orsak, som hos medicinska fakulteterna skulle alstra mera värma och lif för vetenskaplig forskning, böra hos institutet väcka kallnande håg för högre vetenskaplig förkofran.

I ett slags sammanhang härmed påstår Utskottet, på sidan 11, att så länge antalet studerande till medicine kandidatexamen "är mycket stort, sasom förhållandet är i Upsala", kan följden svårigen blifva någon annan — än att studierna förlängas och fördyras". Nu är likväl förhållandet, såsom jag från fullt tillförlitlig källa erfarit, att kursen på sednare tider förkortats i medeltal med $1\frac{1}{2}$ år.

Det förefaller ganska egendomligt, att Utskottet såsom skäl härför framkommer med den uppgift, att somliga af de medicinska undervisningsanstalterna i Upsala, t. ex. anatomisalen, icke skulle medgifva samtida studier mer än för ett *jemförelsevis* inskränkt antal alumner. Utskottet tycks således icke hafva kännedom om, att anatomisalen i Upsala (der dock ännu aldrig utrymme lärar saknats) är minst lika stor som den Carolinska institutet har och som ju skulle vara fullt tillräcklig för institutet äfven såsom *det enda* läroverket enligt komiterades hufvudförslag. Ja nog förefaller det egendomligt, att Utskottet, som har så väl reda på rummen i Carolinska institutet — både använda och oanvända — icke förskaffat sig så pass kännedom om de medicinska institutionerna i Upsala att det kunnat undgå, å ena sidan, en vilseledande uppgift och, å den andra, obehaget att ge lugg på sig för en så ensidig partiskhet. Utskottet har på sidan 13 i en utförlig systematisk specifikation uppräknat alla de till Carolinska institutet hörande institutioner m. m. och dervid omförmält, att institutionen i patologisk anatomi "inrymmer äfven den *fysiologiska anstalten*", men kommer omedelbart derefter till det egendomliga påståendet, att "institutet saknar en *fysiologisk institution*." Jag kan för min del åtminstone icke fatta, hvori skillnaden ligger emellan en fysiologisk "anstalt" och en fysiologisk "institution".

Vidare har jag mot Utskottets utlåtande att annärka, att Utskottet icke gjort historiken fullständig, ty Utskottet har icke omtalat de förändringar, som tillkommit efter år 1861. Utskottet har nemligen — såsom jag redan förut nämnt — icke visat, huruvida 1861 års anordning gagnat eller skadat läkarebildningen och ej med ett ord angifvit ens hvilken utveckling läroverket fått sedan dess. Derom ett par ord: Sedan nämnda år har institutet erhållit en patologisk institution och ett nytt laboratorium samt en ny adjunktur i patologisk anatomi. (I förbigående torde jag få nämna, att vid 1863 års riksdag förklarades, att ifrågasvarande förändring inom teoretiska gebitet skulle kosta blott 40,000 R:dr, men endast den patologiska anstalten har sedan dess kostat 127,000 R:dr). Upsala universitet har sedan år 1861 erhållit lokaler för en fysiologisk institution och en i patologisk anatomi samt museum för materia medica, en professor i fysiologi, en adjunktur i kirurgi, nytt akademiskt sjukhus

(1867) och propedeutisk klinik, hvarförutom sedan dess 4 adjunker och 3 docenter blifvit tillsatte.

Äfven härvid finnes någonting egendomligt att anmärka, nemligen att båda läroverken utvecklat sig betydligt på det teoretiska området — men Carolinska institutet *uteslutande* på detta gebit, som dock enligt 1861 års anordning ej vidare skulle tillkomma det.

Till sist vill jag fästa uppmärksamheten vid Utskottets yttrande på sidan 11, att „Utskottet icke kan undgå att framhålla, hurusom den nuvarande anordningen *måste* med afseende på *detsamma* (Carolinska institutet) anses i högsta grad otillfredsställande och ändamålsvidrig.“ Jag vill ej förneka att anordningen *kan* anses för *institutet* otillfredsställande, men jag förnekar absolut, att den *måste* vara *ändamålsvidrig*, då Carolinska institutet ej kan få anses vara till för sin egen skull, utan för den svenska läkarebildningens och denna ej deraf försämrats utan förbättrats. Då deremot Utskottet säger att det *kan* inträffa, „att institutet, utan att inom sig ega motvigt af en teoretisk afdelning, förlorar sin karakter af allsidig medicinsk skola och förfaller i en ensidig praktisk rutin, hvilket, om det skulle inträffa, otvifvelaktigt skulle medföra ganska skadliga verkningar“ för läkarebildningen i vårt land, kan jag ej annat än instämma deri, att det *kan* inträffa, ehuru jag ej eger någon anledning tro, att det *kommer* att inträffa, då nemligen institutet eger två andra motvigt, hvilkas saknad ännu säkrare torde framkalla ofvannämnda följd med sina skadliga verkningar, nemligen å ena sidan täflan med fakulteterna och å den andra det kraftiga vetenskapliga lif, som finnes vid institutet och som är grundadt i dess lärares egen höga ståndpunkt och deras riktiga uppfattning af teoriens betydelse och den högre vetenskaplighetens nödvändighet för läkarebildningen. Att denna uppfattning ej är enstämig, vet jag väl, ty en af institutets professorer yttrade vid 1863 års riksdag: man har fästat mycken vikt vid skillnaden mellan de teoretiska och praktiska delarne af medicinen, och satt de teoretiska såsom något högt öfversvinneligt, beundransvärdt öfver de praktiska. Det var verkligen en tid, ehuru något aflägsen, då de medicinska studierna bedrefvos helt och hållet teoretiskt; då man på studerkammaren, efter filosofiska systemer, konstruerade sjukdomar, till och med lifvet. Men sedan såväl naturvetenskaperna i allmänhet, som särskildt medicinen mera utvecklats sig och man blifvit närmare förtrogen med människokroppens rätta beskaffenhet och lifvets sanna natur, har den så kallade teorien inom medicinen allt mer och mer fått maka åt sig och lemna rum för verkligheten. Detta blir klart, om man ser till huru pass mycket teori ingår i de medicinska vetenskapsgrenar, som utgöra föremål för teoretisk examen. Den första af de medicinska (grundläggande) vetenskaperna, är anatomen. Jag vet verkligen icke huru man kan kalla denna en teoretisk vetenskap, då man endast genom knifven, mikroskopet, genom empiriska, rent praktiska undersökningar, från början till slut, kommer till de sanningar, som densamma innehåller. Fysiologien öfvergår också alltmerta från den teoretiska uppfattningen, från detta århundrades början, till genom iakttagelse och försök vunna fakta. Medicinsk kemi och drogue-kännedom kunna väl icke heller anses för teoretiska. Komma vi nu till patologien, så innehåller den en skildring af samma lifvets lagar som fysiologien, men sådana de göra sig gällande i det sjukliga tillståndet, och äfven här behöfver man

på teoretiska funderingar lika litet spilla sin tid, som i afseende å dem, hvilka gälla för det sunda tillståndet. Slutligen medicinens historia, som omfattar de utmärktare personligheter, hvilka uppträdt på den medicinska litteraturens och handlingens områden, och skildringen af de olika system som under tidernas lopp blifvit af den ena eller andra framställda. I det af institutet år 1856 afgifna förslag till ordnande af den medicinska undervisningen och examina derstädes, sattes denna vetenskap i sista rummet, emedan det är alldeles omöjligt att begripa och hafva någon nytta af medicinens historia förr än man slutat sina öfriga studier. Ehuru detta ämne ingår bland ämnena till teoretiska examen, och verkligen är teoretiskt, så kan det knappt så benämnas, utan förtjenar blott namnet *minneslexa*; det är illa att så är, ty ämnet är af stor vikt. Jag hemställer, efter denna hastiga öfverblick, till hvar och en, hvad det egentligen är för teori, som ingår i den s. k. teoretiska examen.

Skulle man döma endast efter detta sorgliga yttrande, som kastar öfverbord all teori såsom onyttig ballast, så kunde man sannerligen icke vara berättigad fästa synnerligt hopp vid det sätt, på hvilket man vid institutet handhafver och uppfattar den teoretiska undervisningen såsom nödvändig för läkarebildningen, men man kan med temlig visshet anse detta såsom ett enstaka undantag och med full trygghet hoppas, att vetenskapligheten verkligen fått fast fotfäste i institutet, som till följd af sanningens egen otroliga lifskraft ej så lätt åter rymmer fältet, helst om täflan får fortfara, som nog kommer att visa sig ega kraft att upprätthålla lika väl som framkalla vetenskaplighet.

Sedan jag nu, dels genom att belysa en förut försummad sida af frågans historik, sökt franhålla några för bedömandet, enligt mitt förmenande, högst viktiga orsaker till medicinska läroverkens och läkarebildningens nuvarande höga ståndpunkt, dels ock genom granskning af Utskottets betänkande sökt gifva en fingervisning, långt ifrån uttömmande, om det skefva och ensidiga sätt, på hvilket frågan blifvit behandlad, att ej säga, rent af förvidden. gäller det nu att försöka ställa frågan "på dess rätta ståndpunkt" och tillse om ej tiden kunde vara inne för dess lyckliga lösning — för alltid.

Jag har redan förut antydt, att jag anser frågan kunna betraktas från två olika synpunkter. Den ena och väsendtliga synpunkten är den af fäderneslandets fördel och den andra, underordnade, den af de enskilda läroanstaltarnas intressen. I båda dessa hänseenden kan frågan — det medgifvet — utgöra ett föremål för Riksdagens bedömande. I första hänseendet har Herr Chefen för Ecklesiastik-departementet så klart, att jag icke kan göra det klarare, utvecklat att läkarebildningens ståndpunkt för närvarande är hos oss lika hög som i något annat land. Detta är dock icke så att förstå, som om våra utmärktare läkare skulle i antal eller skicklighet kunna mäta sig med utlandets heroer — vare det oss nog att veta, att sådana finnas som intaga ett hedrande rum bland Europas lärde och i vår egen läkarehistoria — utan meningen är att läkarekorpsen i sin helhet och hvarje enskild individ, i sin lilla vrå af landet, har en bildning, som är grundad på vetenskaplig bas och genom redbar och hög uppfattning af sitt kall förtjenar aktning, som ock numera i rikt mått kommer dem till del. Det är härutinnan den svenska läkarekorpsen kan mäta

sig med hvilket annat lands som helst, och då våra skolor med flit och ädel täflan, om än under strid, hittills fortgått i utveckling och någon rimlig anledning icke finnes att befara en förändring härutinnan, synes mig icke heller Riksdagen hafva ens en skynt af anledning att från *synpunkten af fäderneslandets nytta* taga frågan i betraktande. Återstår då att tillse, om och huru *de enskilda intressena* behöfva och kunna tillgodoses. Det är icke väl att läroanstalterna på ett eller annat sätt lida svårigheter, och dessa böra undanrödjas om det kan ske utan skada för fäderneslandets nytta, d. v. s., enligt mitt förmenande, utan uppoffrande af vetenskapligheten och den fria täflan vid undervisningen.

Hvilka svårigheter förefinnas då?

Utskottet säger att "hvarken representationen eller de medicinska läroverken sedan år 1861 haft, såvidt Utskottet har sig bekant, något att anmärka mot det sätt, hvarpå den medicinska undervisningen då ordnades, utom i den enda punkt, som angår Carolinska institutets uteslutande från rättigheten att anställa medicine kandidatexamen". Rättighet måste motsvaras af skyldighet, och jag för min del skulle vilja i likhet med vissa af Europas utmärktaste medicinske lärare anse examensskyldighet såsom ett rent onus, väl värdt en protest, men då institutets professorer — motionärerne äro väl ej ensamme derom -- hafva en motsatt åsigt, och anse en sådan brist förefinnas, vill jag för min del gerna öfverlemnna denna rätt åt institutet, men med möjlighet af täflan.

Förhållandena äro nu helt andra än under tidigare perioder af striden. Hade full jemlikhet redan 1828, då fordran derpå först skedde, medgifvits, hade antagligen ännu ej på länge, om någonsin, den tid kommit då vi kunnat skryta med en läkarebildning, jemngod med hvilket annat lands som helst, som det ju heter.

Nu åter, då denna bildningshöjd finnes, då, såsom jag förut yttrat, all möjlighet för institutet att endast blifva en routinskola borde få betraktas såsom en öfvervunnen ståndpunkt; då detsamma i stället kan och vill utveckla sig fullt vetenskapligt och slutligen då vi hafva förhoppning att inom en icke aflägsen framtid ett fritt universitet i Stockholm skall upprättas, anser jag äfven tiden vara inne för frågans lösning genom likställighet, och vill äfven för min del förorda Utskottets förslag, men vill full likhet och således jemväl att det andra vilkoret, nemligen den fria täflan, uppfylles. År 1865 blef icke blott Carolinska institutet utan äfven fakulteterna bundna till samverkan — skall institutet befrias från sina band, så måste äfven fakulteternas lossas för täflans möjliggörande och frihet. Huru detta skall tillgå, derom kan hvarken jag eller Kammarens ledamöter anses kompetente att uttala något afgörande omdöme, utan det synes mig klokast att öfverlemnna den saken åt regeringen att efter sakkunniges hörande afgöra. Flera sätt finnas; jag vill blott i förbigående angifva ett par. Det ena vore att ställa hela den högre kliniska undervisningen helt och hållet fri från alla tre läroverken. Det andra att, utan en sådan förändring, upprätta särskilda fullständiga kliniker äfven vid universiteten. Förhållandena äro nu helt annorlunda än 1861 i afseende på möjlighet häraf. Jag har nyligen besökt Upsala och dess nya präktiga sjukhus med 150 sängar, som under år 1870 räknade

öfver 1,000 vårdade sjuke, hvilket antal kan i mån af ökade tillgångar betydligt ökas. Men äfven det nuvarande antalet, åtminstone tillsammans med befintliga utmärkta polikliniker, är för undervisningen tillräckligt, ty icke ett stort antal patienter utan omvexling i sjukdomsformerna är för undervisningen af hufvudsaklig nytta. I afseende på materiells tillräcklighet kan jag återopa ett yttrande af den i Sverige helt visst mest kompetente person, Generaldirektör Huss, som vid riksdagen 1863 yttrade: "huru viktigt för ett praktiskt läroverk det än är, att antalet lärare är tillräckligt och undervisningsmaterielen fullständig, är det ännu viktigare på hvad sätt lärarnes verksamhet är ordnad och materielen blir begagnad. Det är ej omöjligt att ett rikt utrustadt läroverk kan i verksamhet och förmåga stå efter ett torftigt utrustadt, och det torftigt utrustade med sin torftighet göra lika mycket gagn som det rikt utrustade. — — Sjelf har jag en tid studerat vid ett af Tysklands smärre universitet, uti Halle, der medicineprofessorn endast hade att tillgå en klinisk anstalt med 30 sjuksängar, och dock var tilloppet af lärjungar till denna lilla klinik, oakadt den var belägen i närheten af Berlins storartade kliniker, utomordentligt stort; lärarens förmåga ersatte hvad som felades i materiela resurser."

Hvad fakulteten i Lund beträffar, så får jag säga att jag undvikit hittills tala derom, dels emedan jag mindre känner dess förhållanden, dels derföre att striden i allmänhet synes blott gälla mellan Upsala och institutet. Jag kan dock här upplysa, att Lund redan långt före Upsala hade ett storartadt sjukhus fullt tillräckligt för medicinsk och kirurgisk klinik. I afseende åter på kliniker i barnsjukdomar och förlossningskonst äro fakulteterna ännu ej nog utrustade, men länge torde det ej dröja dermed, och tillsvidare torde nog med god vilja något arrangement kunna göras.

Konklusionen af hvad jag yttrat blir, att jag föreslår att Utskottets förslag bifalles, med den ändring att orden "till verkställighet häraf "utbyttas mot orden: "af sådan likställighet och sådant lika berättigande emellan institutet och fakulteterna så i teoretiskt som praktiskt hänseende" — och att orden "för bemälda institut" utgå — hvadan mitt yrkande i sin helhet blir:

att Riksdagen måtte i underdånig skrifvelse anhålla, det Kongl. Maj:t täcktes, på sätt Rikets Ständer i skrifvelse af den 16 Maj 1863 föreslagit, medgifva Carolinska mediko kirurgiska institutet rätt att i likhet med universitetens medicinska fakulteter anställa såväl den teoretiskt medicinska eller s. k. medicine kandidat-examen som den praktiskt medicinska eller licentiatexamen, samt att Kongl. stadgarne af den 26 April 1861 måtte i öfverensstämmelse härmed varda ändrade och de åtgärder i öfrigt vidtagas, som för befordrande af sådan likställighet och sådant lika berättigande emellan institutet och fakulteterna så i teoretiskt som praktiskt hänseende må finnas nödiga.

Då tiden nu var långt framskriden och ytterligare 11 ledamöter anmält sig för afgifvande af yttranden öfver detta utlåtande, blef, med bifall till Herr Talmannens derom gjorda framställning, den vidare öfverläggningen i ämnet uppskjuten till Kammarens nästa sammanträde.

§ 6.

Till bordläggning anmäldes:

Bevillning-Utskottets memorial N:o 4, i anledning af återremiss af Bevillnings-Utskottets betänkande N:o 2, i fråga om Kongl. Maj:ts nådiga förslag angående nedsättning af den personliga skyddsafgiften;

Sammansatta Bevillnings- och Lag-Utskottets betänkande N:o 1, i anledning af väckta motioner om ändringar dels i bevillningsstadgan, dels i 57 § af Kongl. förordningen om kommunalstyrelse å landet, afseende att prest, som uppbär inkomster från flera kommuner inom samma pastorat skall påföras bevillning och erlägga kommunalafgifter inom hvarje särskild kommun;

Lag-Utskottets utlåtanden:

N:o 11, i anledning af väckta förslag om ändring i gällande föreskrifter rörande förvaltning af omyndigs egendom;

N:o 12, i anledning af väckta motioner om antagande af uppgjorda förslag dels till lag om inskrifning i fastighetsbok jemte i sammanhang dermed erforderliga författningar, dels till förordningar om lagfart med fastighetsfång samt om inteckning i fast egendom m. m.; och

N:o 13, i anledning af väckt förslag, åsyftande förändrade bestämmelser i fråga om lagfart å fastighetsfång.

§ 7.

Kammaren beviljade ledighet från riksdagsgöromålen åt:
Herr *Johannes Jonsson* från den 10 Mars under 8 dagar, och
Herr *Andreas Andersson* likaledes från den 10 Mars under 14 dagar.

§ 8.

Justerades protokollsutdrag för detta sammanträde.

Kammarens ledamöter åtskiljdes kl. 12 på natten.

In fidem
H. Husberg.